PG
5038
S55
1880
sv.2

V. U. Dr. Maje[illegible]

A. V. ŠMILOVSKÉHO

SPISY VÝPRAVNÉ.

ÚHRNNÉ VYDÁNÍ.

SVAZEK II.

SETNÍK DŘEVNICKÝ. — STARÝ MĚCHURA.

Druhé vydání.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.
1888.

MAR 9 - 1971

PG
5038
S55
1880
sv. 2

Setník Dřevnický.

OBRAZ.

1872.

KUS ROZPRÁVKY MÍSTO ÚVODU.

Ledacos bych pohřešoval při tobě; jedna však věc dělá mně potěšení . . .“

„A která, laskavý pane kritikuse?“

„Že procházíš se tak jistě ulicemi metropole, jež sluje život; že daří se tobě kus pravdy tam vyhledati, uchvátiti a zpodobiti.“

„Díky za uznání; a co se tobě při mně nelíbí?“

„Že netvoříš ideálův a že někdy poněkud odvážlivě sestupuješ k okresu, kde stojí již nulla na historickém našem krasoumném teploměru. Sem a tam zabíháš ovšem s rozmyslem i pocitem v čarodějnou říši ideálův, ale v žádnou figuru neshrneš tolik dokonalostí, aby byla okrouhlým ideálem.“

„Máš pravdu; bojím se mlhavin, byť i kmitala se jim kol hlavy gloriola ideálnosti, a abych na vzájem za pravdu ctil pravdu: nerad odložil bych tu svou chybu.“

„Máte již tak svou českou hlavu, vy spisovatelé! Co nového v pultě?“

„Zase výkrojek ze života. Název: ‚Setník Dřevnický‘.“

„Bah! Vidovle!“

„Vidovle.“

„Šedivé, zakroucené kníry, hodiny, myši . . .“

Autor zacpávaje příteli ústa: „Zadrž, ať mi všecko neprozradíš!“

„Dej sem, ať čtu; úsudek ti povím zítra.“

„Zítra nikoliv; nebo pak bys musil v noci čísti a škoda bylo by světla lampy a oči tvých.“

„Dobrá, jen dej sem.“

A přítel četl a druhého dne vrátil mi rukopis. Nebylo mne doma. Na konci pověsti stálo: „Totum imprimatur.“ Rukopis tu uctivě předkládám.

I.

Na Vidovli, venkovském to statku, náležejícím panu med. dru. Adamu Strakovi, byl pro okolní obyvatele nejzajímavější osobou „pan hejtman“, jak mu oni říkali, nebo vlastně „Setník Dřevnický od českých kanonýrů,“ jak on sám, kníry si přikrucuje, sebe nazýval. Setník Dřevnický trávil tam dni svého odpočinku. Nebyl se Strakovými „podle matriky“ spřízněn; ale za to byl jim příbuznější „podle srdce“, ano příbuznější nežli vlastní bratr vlastnímu bratrovi, což ostatně u příležitosti řádně vysvětlíme.

Pan hejtman byl v pensi, do které jako každý pořádný voják šel velmi, velmi nerad, vždyť nekroutíval sobě kníry, ten tlakoměr všech hnutí svého srdce, nikdy s takovou libostí, jako houkala-li děla jeho baterie; ba dým z kusů čpěl mu jako „rajská vůně“, že „i jeho rozumná brůna radostí frkala“. A přece musil do pense! Věc měla se takto.

Jednoho pěkného večera — bylo to v měsíci srpnu — přijel brigádník do Olomouce, kde pan hejtman posádkou ležel, a nařídil manévr na druhý den dopoledne. Ráno o čtyřech hodinách táhly baterie co nejlépe vystrojené do pole. Setníku Dřevnickému zdvihala se pýchou hruď,

když přelétl okem svou baterii. Děla i houfnice stkvěla se jako ranní slunce, každý dělostřelec seděl tak hezky rovně na svém místě, jako by jej byl právě ze škatulky vytáhl a hladký byl každý v tváři jako míšeňské jablíčko. Při cvičení šly i ty nejtěžší pohyby a obraty bezúhonně, výborně, a jen na to měl setník Dřevnický zlost, že brigádník k němu tak tiše mluvil, že mu nemohl hned na slovo rozuměti. Uvidíme, proč jakož i jaké hrozné následky tato věc měla.

K poledni, když baterie do pevnosti se vracely, popojel brigádník s plukovníkem ku předu a zavedl s ním tento pohovor:

„Co se setníkem Dřevnickým?“

Plukovník netušil z té otázky nic dobrého. Popotáhl jako vždy, když jej něco rozchvívalo, rukavici na své levé ruce a pravil poslušně, ale výrazně:

„Setník Dřevnický jest pořádný voják a kanonýr krví i duší.“

„To přiznávám,“ odvětil suše brigádník; „však jest jisto, že jest hluchý jako špalek.“

Plukovník hleděl pod sebe a popotáhl po druhé rukavici.

„Nu?“ tázal se brigádník, „není-li tomu tak?“

„On ovšem nedoslýchá,“ pravil co nejzdvořileji na to plukovník; „slouží právě již dlouho při děle a hluchota bývá již úhonem starých dělostřelců.“

„Proto musí do pense,“ prohodil určitě brigádník; „nebo nahlédnete, plukovníku, že kdyby to k něčemu přišlo, nemůžeme mu dávati v poli písemné rozkazy. Co tomu říkáte?“

„Prosím jen,“ řekl zasmušilý plukovník, „abych já mu tu zprávu osobně ohlásiti nemusil.“

„Budiž,“ vece brigádník, „dodá se mu písemně.“

Po té popojel stranou a čekal s plukovníkem na baterie drnčící v prachu. Když jel mimo setník Dřev-

nický na své „rozumné“ brůně, bručel brigádník do vousů:

„Škoda, že je hluchý; mohl to přivésti daleko!“

Šest dní po přehlídce přišla z Vídně k velitelství v Olomouci mezi jiným i depeše setníku Dřevnickému. Když ji ordonance k setníkovi do příbytku přinesla, a přijetí na předloženém archu stvrzoval, třásla se jeho ruka; ale ochromena leknutím sklesla mu k boku, když depeši přečetl. Minutu postál, jako by do něho udeřilo, ale pak ulevil si tak jadrným a rázným zaklením, že posluha jeho Vojtěch všecek poděšen do pokoje vrazil. Setník si toho nevšiml a měřil pádným krokem, ruce do zadu založiv, pokoj. Překvapení a rozhorlení jeho bylo tak mocno, že nepozoroval sluhy, dokud při své chůzi do něho nevrazil.

„Co tu chceš?“ vyjel z drsna na sluhu.

„Slyšel jsem volati . . .“

„Ó, kdybych mohl celý pluk svolati,“ horlil setník, „aby všichni věděli, jak se zachází se starým, zasloužilým důstojníkem! Přichystej mně, Vojtěše, parádní uniformu; ať dlouho nečekám.“

Vojtěch si pospíšil, a nežli minulo čtvrť hodiny, stál již setník Dřevnický v nejlepší paradě před svým psacím stolkem, oblekaje si ještě nové rukavičky. Nad psacím stolem visela v ořechovém rámci podobizna mladé, líbezně sličné dámy, jak náleží dovedně v olejových barvách malovaná. Náhodou utkvělo oko setníkovo na vlídných jejích tazích. Příkrý výraz nevole a zlosti zmizel z jeho zraků, když na podobiznu se zahleděl a přešel v jemný, vlažný lesk, jenž poukazoval na přirozenou dobrotu srdce.

„Vidíš, vidíš, Františko, jak se mnou, když vlasy už mi prokvétají, zacházejí,“ mluvil tiše, jemně a lichotně k obrazu; „ale při sám Bůh, tak snadno se jim nedám.

Musí býti ještě spravedlnosť na světě pro počestného vojáka!"

Po té se sebral, opustil svůj příbytek a šel zhurta a pevně přímo k plukovníkovi. Ač byl již dobrý padesátník, vypadal přece setník Dřevnický statečně, ano do jisté míry i půvabně; neboť při vší marciálnosti postavy jevila se při něm jakási pružnosť a ušlechtilosť v pohybu, a onen zajímavý, povšechný ráz v obličeji, jakého dodává jen intelligence, na bohatých, důkladných, vědomostech založená a odkojená.

Když vstoupil v komnatu plukovníkovu a trpkým hlasem pozdravil, šel mu plukovník v ústrety, podával mu ruku a pravil pohnutě:

„Dřevnický, vím, proč přicházíš; nedělej mně výčitek. Ujal jsem se tebe, seč jsem byl, ale bouchal jsem na slepo; brigádník uzavřel dáti tě do pense."

„Já k tomu mlčeti nemohu a nebudu," odvětil pevně setník; „či nejsem zdráv jako ryba i přes těch padesát let svých? Či nekonám svědomitě, co služba a řád předpisuje? Však já si zjednám zadostučinění!"

„Buď rozumný, Dřevnický; nabažil jsi se vojny dost a dost, odpočiň si, brachu!"

„Mohu ještě sloužiti; nechceš-li ty mně pomoci, pane plukovníku, jdu zrovna k plukovnímu lékaři se dát prohlédnouti."

Plukovník pokrčil rameny.

„Učiň, jak myslíš; jen nemysli, že přeji ti cos zlého. Byl jsem ti vždy věrným kamarádem v poli i v míru; za takého vždy mne považuj."

Setník Dřevnický šel k plukovnímu lékaři a vůbec ke všem Petrům a Pavlům, kteří by mu byli od pense mohli pomoci, kdyby vůbec bylo bývalo lze. Parére lékaře znělo v ten smysl, že jest jak náleží zdráv, až na orgán sluchový, „který není v přirozeném pořádku". To setníka dohřálo. Ač byl povahy mírumilovné a tak

snadno se nedal popuditi, měl přece jednu velmi choulostivou stránku; tou byl jeho sluch. Delší čas už nedoslýchal, v posledním čase slyšel už velmi těžko, ale zakrýval bedlivě tuto vadu a velmi zle by byl s ním pochodil, kdo by se mu zmínil o chatrném sluchu. V kruzích, ve kterých se pohyboval, ovšem zřídka kdo o to zavadil, a stalo-li se tak, dělo se to jen opatrně a žertem; neboť Dřevnický požíval všeobecné vážnosti jako první a nejstarší setník, jako muž nevšedně vzdělaný a ve společenském životě příjemný a taktuplný. A nyní napsal mu známý plukovní lékař černě na bílém, že „sluch jeho není v pořádku"! Setník, v každém jiném způsobu pravdymilovný a spravedlivý, domýšlel se, že lékař nešetrně se ho dotknul, ba považoval pravdivý a ovšem jen povinností vynucený výrok ten za zřejmou urážku a dohřál se tak, že již již zamýšlel lékaře vyzvati. Štěstí pro lékaře, že se v čas ještě setník rozmyslil z důvodu ovšem pro dobrosrdečného lékaře nepříliš lichotivého; napadlo totiž setníka, že by bylo jeho šavle nedůstojno měřiti se se šavlí „mastičkáře". Ale lékař mu nesměl na oči.

Nepořídiv nic doma, zajel do Vídně, nelitoval času, chůze a přesvědčování — nic naplat, konec konců byl, že musil do pense. Vpravoval se jen zvolna a s bolestným srdcem ve svůj osud a útěchou mu bylo jen, že kamarádi jeho měli s ním srdečnou soustrasť.

Jakým pocitem nyní setník Dřevnický na svou baterii hleděl, nelze považiti tomu, kdo sám nebyl dlouhý čas nebo dokonce nejlepší čas svého života vojákem; bylo mu asi tak jako otci, jenž stojí u rakve milovaného syna a v srdci prolévá slzy nad ztrátou, již život více nenahradí . . . nikoliv, setník Dřevnický nemohl déle zůstati na jevišti svého působení jako pensista, musil pryč, aby zapomněl a aby neotrávil sobě několik těch ještě let života. Leč kam se obrátiti? V otčině své nebyl více

jak třicet let, byl by v ní se cítil cizím; rodiče dávno spali pod drnem, bratří neměl, ani bližších příbuzných, a potřeboval hlavně nyní upřímného srdce, aby se potěšil. Jako ve všech rozhodných chvílích svého života upjal i nyní tázavý zrak k obrazu své Františky nad stolem. Ta ovšem také již práchnivěla v zemi, nikoli však v jeho srdci; jediná dcera po ní posud žila s mužem a dvěma dětma v odlehlé, šťastné domácnosti. I ji miloval setník upřímně jako dítě své Františky a roztoužil se najednou po životě v blahém, rodinném kruhu. Sedl ke stolu a psal pod záštitou první Františky, jež vlídně s plátna do péra mu hleděla, psaní k e Františce druhé do Vidovle. Krátké psaní znělo v tento rozum:

„Drazí a jediní přátelé moji! Dali mne do pense; tak se odměnili starému, poctivému vojáku! Teď jsem opuštěn jako kůl u cesty a vydržeti tu nemohu pro samé upomínky. Kam jíti, ne li k Vám, to jest, jestli mne mezi sebe chcete. Kdybych Vám však v něčem jen trochu měl překážeti, pak mně piš upřímně, Františko! Chci, abychom vedle sebe každý svým zůstali pánem.“

To byla nejdůležitější část dopisu setníkova. Prvním hned obratem pošty přišla odpověď z Vidovle.

Pan dr. Adam Straka byl rovněž tak nepřítelem dopisův jako setník a psal také tak lakonicky:

„Přijďte, pane strýče — setníku, přijďte. Františka a děti nemohou se Vás už dočkati a hledají již v kalendáři, ve který den přijedete. Že Vás všichni rádi uvidíme, bylo by hloupé psáti; však Vaše dobré srdce ví to lépe, než bych já to dovedl napsati. Podmínky Vaše všecky šmahem přijímám. Františka připíše více k tomuto dopisu; já musím na pole a opakuji jen ještě: Až přijdete, přitisknu Vás tak k srdci, že aspoň čtvrt hodiny nepřijdete k slovu.“

Douška Františtina byla ovšem obšírnější. Sladce a žvastavě po ženssku vypisovala setníkovi příbytek, který již mu v tvrzi vyhlídla a který již mu vystrojuje; psala také, že ona a děti přijedou mu na nejbližší stanici vstříc, i kdyby „šídla padala“, ba nezapomněla ani vypsati, v jakých šatech ona i děti mu přijedou v ústrety, jen aby uvítání jeho bylo »pěkné a slavné“. Mimo to stála tam ještě celá řada sladkých „ženských hloupostí“, při kterých setník skoro s takovým zalíbením si kníry kroutil, jako činíval v dýmu prachovém za hřímání děl.

Odloživ psaní několikrát čtené zvolal: „Dobré, zlaté duše, Bůh vás opatruj! Dokud nebudu mezi vámi, nebudu míti pokoje!“

Asi za čtrnácte dní chtěl býti setník Dřevnický se svými záležitostmi hotov a pak měl v úmyslu rozžehnati se na dobro s vojančinou. Den před tím navštívil ještě bývalou svou baterii a její mužstvo. Bylo mu tak, že mu slovo v hrdle vázlo, ale proto přece zmohl se k těmto několika slovům, která promluvil, louče se s pohnutými vojáky svými: „Děti, budte hodni, jací jste byli pode mnou a pamatujte si, že jediná odměna vojáka jest vědomí, že konal svědomitě povinnosť.“

Večer před odjezdem vystrojil mu plukovník a ostatní kamarádi na počesť hostinu, ráno doprovodili jej na nádraží. Když se vlak hnul, zapálil si Dřevnický vonné havannah a hledě v kroužící se jeho lazurný dým, bručel před sebe: „S vojančinou jsem šťastně hotov! Jak to půjde dále? Doufejme, že dobře; neboť uchyluji se do domu, kde vládne posud strážný genius dobré mé Františky!“

Na to se zamyslil a jako lazurné kotouče dýmu z jeho havannah ztrácely se před duchem jeho obrazy vojanské služby.

II.

Vlak se zastavil. Několik pocestných vystupovalo, mezi nimi i setník Dřevnický. Těsně za zády jeho bylo slyšeti hrmotný hlas!

„Milostpane, už jsem tu!“

Byl to hlas Matesa, kočího z Vidovle, jenž známému jakémus muži koně a kočár svěřil a přese všechnu zápověď do vnitř nádraží se vedral, aby setníkovi byl ihned při ruce. Setník se obrátil a pravil:

„Ah, tys to, Matesi, to jsi hodný; máš tu paní a děti?“

„Všichni jsme tu, milostpane,“ zvolal Mates, chopil se vaku a vedl setníka přímo ku kočáru před nádraží. V kočáře seděla paní asi třicetiletá, štíhlé a útlé postavy a vzezření líbezného. Srdečnou radostí zasvítily jí oči, když spatřila setníka; děti, chlapeček a holčička, jež naproti ní seděly, hlasitě zajásaly, spatřivše Matesa s ním. Nepromluviv, skočil setník jako mladík do kočáru, přitiskl upřímně mladou paní k prsům a zlíbal ji.

„Jak jsi hodna, Františko, že's přijela naproti! A to jsou tvoji caparti?“

„To je Bohuš, a toto Františka naše,“ vysvětlovala po mateřsku hrdá matka.

Setník zobjímal obě děti, ale do tváře malé Františky se déle zahleděl a vzal si ji na klín.

„Celá nebožka!“ mluvil k sobě, tona v radostném dívání; „to jsou její oči, tohle její nos, její bradička! Máš-li pak, třetí Františko, také její srdce?“

Asi šestiletá Františka kývla hlavinkou a jako by otázce rozuměla, řekla hodně hlasitě, jak jí matka přikázala, kdyby setník se jí tázal: „Mám.“

Setník dítě znova k sobě přivinul.

Kočár vyjížděl z městečka do polí na okresní silnici.

Bylo ku konci října; den byl zasmušilý a ostrý větřík popoháněl před sebou kotouče pobarvených, opa-

dalých listů se stromův, ale to vše nebylo pranic na ujmu onomu jasnému a radostnému maji, jenž smál se v srdcích všech čtyř osob v kočáře sedících.

„Jak jsem rád, Františko, že jsem pověsil vojančinu na hřebík. Za celý rok na vojně neměl jsem tolik radostí jako za tu chvíli, co tady s vámi sedím. A což teprve, děti, až přijedeme domů; až uvidíte, co vám přivážím! Co bys rád, Bohuši?“

„Já mám všecko, ale chtěl bych barvičky, aby pěkně malovaly.“

„Podivno,“ pravil setník k mladé paní, „i ty mu vezu. A co bys ty ráda, zlatá, malá Františko?“

„Nevím, co bych ráda,“ odpovědělo děvčátko; „však vy mně jistě něco krásného vezete.“

Odpověď setníkovi se zalíbila.

„Celá nebožka,“ pravil k mladé paní, „i co do srdce!“

Nebylo pochybnosti, malá Františka stala se hned prvním vystoupením svým jeho miláčkem.

Do Vidovle bylo ze stanice něco přes tři míle, Mates však o to se postaral, aby cesta nebyla dlouha; ještě více ukrátil ji hovor mladé paní, jež setníkovi tak věrně domácnosť svou vypisovala, že setník jel jako syn do domu otcovského. Ač rád si zakouřil, zapomněl po cestě na doutník.

„To je ‚Kalný‘,“ volaly děti, když kočár přijel k velkému rybníku, jenž po pravé straně cesty s rybárnou svou se rozkládal, „teď přijde ještě naše cihelna a pak Vidovle.“

Byli u vrat dvoru Vidovelského; tam stál dr. Straka v „polní své uniformě“, spodky do bot, v širokém paletó a v plstěném klobouku „všech barev“. U nohou mu seděl milý jeho ohař „Nikterak“. Dr. Straka vyskočil na stupátko kočáru a jel tak se svým hostem po nádvoří do „tvrze“. Nikterak běžel vedle kočáru. Celá rodina

i s Nikterakem uvedli bez okolků setníka do jeho příbytku, velikého to pokoje se třemi okny do zahrady a s příjemnou předsíní. Setník zastavil se uprostřed pokoje a rozhlížeje se v něm, pravil: „Jak náleží pěkně, přátelé; dej nám Bůh jen zdraví a na vzájem upřímné srdce! Pak půjde všecko po másle. A teď, děti, nežli bude oběd, vypakuju, co jsem přivezl.“

Setník Dřevnický brzy na Vidovli zdomácněl; vždyť bylo tam krásně, jak říkávali okolní venkované, ač to byla skoro samota; nebo mimo tři chalupy, jež měly svoje čísla a jichž majetníci při dvoře pomáhali, byla celá Vidovle jen pěkný dvůr se vším příslušenstvím a se starožitným, pohodlným stavením k obývání pro pány, jemuž říkalo se „tvrz“. Krajina nebyla právě půvabna; všude rovina „jedno pole“, sem tam rybník nebo lesík listnatý, jen k západu bylo pásmo mírně vysokých pahorků, porostlých vesměs nízkým lesem Pole byla z dobré poloviny pšenična a kolem rostlo všechno, i „koroptvičky, jež motykou střílejí, i ty, jež střílejí puškou“, říkával Straka, a pan hejtman kroutil si při tom kníry, neboť pečenou koroptvičkou každý ho uctil.

Na tvrzi byla radosť bydleti; všude bylo viděti dostatek a blahobyt bez přepychu a opičení se po šlechtě; mezi manžely Strakovými byla nejlepší harmonie, děti byly učelivy a vtipny, čeládka větším dílem delší službou osvědčená. Jen starý Mates dělal někdy trochu povyku, když se napil, ale to mu prošlo, poněvadž už to měl v krvi a poněvadž by byl za své pány do vody skočil. On také byl brzo se setníkem „jedna ruka“, čemuž tak se musí rozuměti, že sám ho obsluhoval a šatstvo a dýmky mu cídil; nebo „kdo by také mohl na Vidovli hejtmanu od artalerie, jenž musí mít všecko ainc cvaj, tak posloužiti jako on!“ Setník ho měl tak rád a kdykoli přišel Mates „poslušně se meldovat“, že jde do města, dal mu nějaký ten šesták „na pivko“; Mates i při nej-

lepší opici tolik aspeň rozumu si za to zachoval, že říkával čeládce, že pan hejtman je člověk, který „by se měl do zlata zafasovat“. Ostatně byl tento náhled Matasův na Vidovli všeobecný a měli jej nejen lidé rozumní, ale i děti dělníků. Jak setník z tvrze vyšel, běžely děti o překot za ním a měly krejcar jistý; i pro psy měl vždycky něco v kapse. Sám Nikterak, svému pánu docela oddaný, porušil poněkud věrnosť svou a zabíhal rád k panu hejtmanovi na visitu a rád si u jeho nohou nějakou hodinu poležel. Měl právě setník v sobě magnet, jak říkával dr. Straka, jímž každého k sobě přitáhl. I když někdy huboval, prošlo mu to u čeládky jako laskavosť.

Při vší přátelské oddanosti, jaké se mu dostávalo se všech stran na tvrzi Vidovelské, pocítil přece po několika prvních měsících setník Dřevnický jakýsi nedostatek. Stýskalo se mu po pravidelné činnosti. Čtení novin a knih z doktorovy vybrané bibliotéky, procházky v polích, zábava s dětmi, odpolední spánek a podobné věci nevyplňovaly celý jeho čas. Na podzim ovšem byly honby a tudíž „práce hromada“, ale v jiný čas měl leckterou hodinu denně na zadanou. Ty bylo mu vyplniti.

Farář Dubina z Lučan, jenž přicházel do Vidovle cvičit děti v náboženství a literním umění, a jenž, jak uvidíme později, náleží do seznamu postav, které procházeti se budou na jevišti našeho vypravování, vypravoval jednou při stole, jak navštívil starého františkána v Praze, a ten že měl sbírku hodin a s nimi že měl téměř po celý den co dělati. To uvázlo setníkovi v paměti; vždyť jako chlapec chodíval tak rád k hodináři v sousedním domě a hledíval očima ušima, jak řemeslně skládal a rozkládal kolečka. Vzpomínka ta v setníkovi oživla i vzpomněl si koupiti několik rozličných hodin, jmenovitě starých. Za tím účelem seznámil se s krupařem Mládkem z blízkého města, který byl náruživý sběratel starožitností

a s nimi malý obchod vedl. Našel u něho a koupil asi patero starodávných hodin, pozval si na Vidovli mistra hodináře, jenž je před jeho očima čistil a zpravoval a naučil se tak hravě hodinářskému řemeslu. Netrvalo ani rok a setník měl už celou sbírku hodin, jež v rozličném taktu po stěnách a na nábytku jeho pokoje cvakaly. Sám je natahoval, opravoval a zpravoval a práce bylo dost. Škoda jen, že každou hodinu je neslyšel biti! Ale i tu byla pomoc! V pokoji byl vlastním pánem a mohl se, kdy chtěl, zavříti. I objednal si až z Berlína sluchátko, aniž kdo o tom věděl, a když velké ručičky blížily se k dvanácti, chodíval s ním od hodin k hodinám a naslouchal, jaký mají hlas. Ty, jež měly zvláště pěkný hlas, miloval nad jiné a říkával Mládkovi, jenž častěji si k němu zašel, že by je nedal ani za stovku!

Však hodiny vyplnily jen některé hodiny jeho dne, hledal vedle nich i jiné zaměstnání; to náleželo, jak uvidíme, do zcela jiného oboru, totiž do zoologie. Věc měla se takto. Jednou dopoledne, když šukal v chodbě u kuchyně, kamž vůbec rád pan hejtman zabrousil — nebo čeho nedostávalo se mu na sluchu, toho měl více na čichu a vůně z pečinek kladl nad žapánské lilie — hledala něco kuchyňská Běta v špižírně ve zdi a vyskočivši, jako by ji kominík objal, křičela až hrůza.

„Co máš, ty fanfarum?“ ptal se setník.

„Ach, milostpane, mrcha myš; zrovna mně přes ruku přeběhla.“

„A proč je nechytáte? tázal se setník.

„Nemáme kdy,“ křičela Běta; „kdyby takhle milostpán . . .“

„Ty hastroši,“ osopil se setník, „snad abych vám myši chytal!“ Ale při tom si pomyslil: „Nebyla by to zlá věc chytati myši. Až na ten ocásek jsou slušná zvířátka a jsou škodliva. Vyhledám si pasť a nalíčím!“

A hloupé myšky se chytaly a pan hejtman měl novou práci. Časem uvedl si ji ve zvláštní systém a běda myšce, která přišla do špižíren; propadla vězení a smrti. Do některých pastí šly myšky zvláště dobře, těm dával pak jména a nechytila-li dnes „železná panenka“ nic, chytila zejtra buď „kriminálka“ nebo „kocourek“, neb „vévoda Alba“, nebo „dubový Janoš“. Adjutantem v chytání myší byl panu hejtmanu Bohuš, jenž věděl lépe, jak se která pasť jmenuje, než které jsou křesťanské ctnosti. Starý Matěj říkával, že to umí pan hejtman líp než-li nebožtík kusý kocour, kterého jednou Nikterak v zlosti zakousl.

Však přes myši a hodiny měl pan hejtman ještě nějakou hodinu prázdnou. I tu si přiměřeně vyplnil. tenkráte zaměstnáním z oboru botaniky.

Chytrá Běta vidouc, že pan hejtman chytá tak pěkně myšky, navedla kuchařku, aby ho přiměla k dělání třísek, poněvadž Mates, jenž ten úřad pro tvrz zastával, byl někdy líný a k tomu nevrlý. Jako Běta při špižírně, vyvedla to paní kuchařka při plotně. U přítomnosti setníkově vyskočila jednou při zatápění a naříkala zle, že se spálila; ale tím, že je Mates vinen, který dělá tak špatné třísky, že ani nechytají; kdyby se tak milostpán hejtman té věci ujal, že by byly jiné třísky, to že ona dobře ví. Dobrák setník si pomyslil: „Nebyla by špatná věc dělati v prázdné chvíli třísky a zásobovati jimi kuchyni. Rád si leckdys do kuchyně zajdu a kuchařky budou mne míti rády! Zkusím to!“ I zkusil to hned odpoledne. Šel do dřevnice a vybral si tam suchá, rovná polénka, dal je osušiti a naštípal z nich kuchařkám třísky. Mates, přišed do dřevnice a našed tam celou hranici zkácenou, dopálil se a běžel do kuchyně si odlehčit. Tu však zarazil se, spatřiv pana hejtmana s náručí výborných třísek. Věděl, kolik bilo, a zabručel: „Teď vím, proč se jmenuje Dřevnický, aby mně boural hranici

v dřevnici! Ale," rozumoval dále, „pivko je pivko, třísky jsou třísky; ať si je dělá, budu míti se ženskými méně zlosti."

A pan hejtman měl svůj čas vyplněný. Pořídiv hodiny své a myši, dělával třísky; padesát jich svazoval v otépku, otépky pak vydával ženským a měl nejkrásnější příležitosť často vypeskovati je, že nehospodaří s nimi. V létě zásoboval se na zimu, v zimě pracoval, aby mu nevyšly, a tak to šlo rok od roku. Setník Dřevnický byl by tak v zátiší svém snad až ke svému hrobu dospěl, kdyby nebyl tvrdý osud do obzoru, jenž prostíral se nad sklonkem jeho života, vehnal mračna obtěžkaná srdcemornou strastí a bolestí; nebo kdyby vůbec člověku byto popřáno trvale a lahodnou měrou tráviti a skončiti dni života, bez toho až příliš přísně omezeného.

III.

Osm let, jeden rok stejný jako druhý, odešlo do minulosti od oněch dob, co setník Dřevnický překročil práh pohostinné tvrze Vidovelské. Po všechen ten čas nestalo se na tvrzi nic pamětihodného, neb aspoň takého, že by bylo dalo historii tvrze nějaký v podstatě jiný směr aneb aspoň obrat. První postava naší pověsti, setník, ovšem za ten čas značně-sestárnul; vlasy jeho, posud husté a drsné, a mohutné jeho kníry značně probělely, čili jak říkával: „osel lezl z něho pořád víc a více"; týl se patrněji nahnul, hlava zapadla mezi ramena a marciálnosť téměř vymizela z držení těla, nyní plnějšího a v pohybě pohodlnějšího. V ohledu duševním zaznamenati jen to slušno, že srdce jeho k miláčkovi svému, malé Františce, průběhem let těsněji přirostlo a láska jeho stala se živější, vroucnější a obětovnější.

Ostatně Františka i Bohuš nebyli více malí. Z Františky stalo se štíhlé děvče, v jehož tazích počala se vyvíjeti jemnost, dobrota a spanilost. Bohuš byl už dosti statečným studentem, na čtvrtý rok již chodil v sousedním krajském městě do latinských škol, v nichž vyučovali otcové pobožných škol. Prospěchy jeho literní nebyly valny, bylo štěstím pro něho, že profesor Anselm byl milovník kreslení a že poznav nadání Bohušovo v tom oboru chlapce si zamiloval.

„Lumen z Bohuše nebude," tvrdíval farář Dubina; „ale dobrý malíř byl by z něho."

„To říká také pater Anselm," odpovídal dr. Straka; „ať projde jen několik ještě škol, pak dám jej na nějaký řádný hospodářský ústav a vezmu jej do prádla, bych vymydlil z něho nástupce na Vidovli."

Však Bohušovi ekonomie nechutnala, ač jsa jako otec mírné a povolné povahy s budoucím osudem svým zdál se býti spokojeným. Než návštěva Prahy a zejména Drážďan později povahu jeho tak změnila a utužila, že místo po pluhu sahl po štětci.

Nepoměrně lépe prospívala při domácím krbě podle přání rodičů Františka. Matka vedla co nejpečlivěji drahý poklad svůj ke všemu dobrému a pěknému, a na příjemné a vnímavé povaze děvčete jevily se očihledě nejskvělejší výsledky. I farář Dubina, ten „vtělený kantor", jak ho někdy setník titulovал, byl s literární stránky s děvčetem nanejvýš spokojen a vyslovil se bez ohrádky před mužskými, že největším jeho potěšením vyučovati Františku.

„Tomu rád věřím," odpovídal setník a usmívavě kroutil kníry; „když se člověk na ni podívá, rozhřeje se srdce na měkko."

„Jen aby bylo to dítě zdrávo," namítal dr. Straka; „roste příliš a zdá se mi jaksi příliš útlou."

„To se poddá," odpovídal setník; „nebožka Františka, když byla v těch letech a když jsme spolu hrávali na dvoře, byla také takové švihle."

I ve společnosti, do níž ovšem matka dítě jen zvolna uváděla, chovala se sama od sebe Františka tak přirozeně, skromně a ušlechtile, že povždy učinila příjemný dojem. Sem i tam u okolních statkářův a známých Strakových obíhaly již hlasy, že Františka bude jak náleží pěkná partie a leckteré moudřejší matky uváděly ji dcerkám svým za příklad.

Za těch okolností snadno pochopitelno, že Františka byla na tvrzi Vidovelské nejen genius loci, nýbrž i jaksi spiritus rector všech srdcí, která tam bila, a jen vzácnému a moudrému rozmyslu paní Strakové bylo děkovati, že se nerozmazlila, k čemuž ovšem byla nejlepší příležitost. Setník sám, jemuž Františka dávno již srdce odloudila, došel pro tu věc kolikráte jemného pokárání u paní Strakové a nereptal; neboť byl přesvědčen, že matka má pravdu a on že v chybách.

„Co platno," říkával paní Strakové, „já bych to dítě samou láskou snědl!"

„Kdyby láska vaše nebyla rozumna," vskočila mu paní do řeči.

„Hm, hm, Františko, ty umíš tak odpověděti, že našinec musí mlčeti a dávati ti za pravdu."

Farář jsa paedagog byl opatrnější a Straka měl tolik praktických věcí v hlavě, že nebyl nebezpečen zámyslům matčiným, mimo to miloval přece více syna Bohuše. Čeládku bylo ovšem lze přísnější domluvou udržeti v mezích.

V takových poměrech dokončila Františka svůj čtrnáctý rok a v krásném jejím velkém, hnědém oku počal ráz dětství měniti se v líbeznosť panenskou. V ten čas nastal na tvrzi Vidovelské obrat, pro všecky naše přátele, ale zejména pro setníka důležitý. Paní Straková obírala se

již po delší čas myšlénkou, že dá Františku na nějaký rok do Prahy a smluvila se o tom jakž takž s manželem. Šlo jí patrně o to, aby Františka ve velkém městě nabyla potřebné uhlazenosti, by vytříbila poněkud krasochuť svou, rozšířila obzor vědomostí a utužila poněkud měkkou mysl svou. Že se k tomu jen s těžkým srdcem odhodlala leží na bíle dni; neboť co Bohuš byl na studiích, měla jedinou Františku stále kolem sebe a nedovedla si ani představiti, jak jí bude vůbec lze vzdáleně od drahého dítěte žíti. Ač již bezpečně dobrou rodinu z příbuzenství dra Straky v Praze měla vyhledánu, přece chovala delší čas záměr svůj v soukromí, obávajíc se, že setník i farář jí budou odporovati. A v tom se nezklamala. Když jednou při stole prohodila, že jest záhodno, aby Františka na nějaký čas z domu přišla, by jaksi na život se připravila, což nejde tak snadno v domě otcovském: zalesklo se tajnou slzou nejen oko Františčino, ale i setník i farář se zakabonili a druhdy milá jídla jim nechutnala.

Farář, člověk v hovoru a rozboru zběhlejší a pevnější, jal se hned za tepla vykládati své důvody pro i proti a schyloval se k mínění, že bude věcí lepší nedávati Františku do Prahy.

„Františka“, pravil, když pod vhodnou záminkou matka dceru pro něco poslala; „jeví již nyní tak zvláštní a tak půvabnou a v sobě ladnou individualnosť, že, bude-li ještě tři, čtyři léta při domácím krbě tak vychovávána jako posud a bude-li ji milostpaní opatrně v přiměřené společnosti uváděti, aby i zevnějšího lesku nabyla, bude nám perlou, po níž mužové o závod očima točiti budou. Ale dáme-li ji do Prahy, kdo ručí nám za to, že nebude s té půvabné květiny setřen lahodný pel, že nevezme na se všední polituru tisíců Pražských slečinek, že nebude snad dokonce všecka naše práce v niveč uve-

dena. Těžko vychovávati dítě, které neznáme, a rok je tak krátký, že za tu dobu sotva povaha vychovance se pozná.“

Patrno, že v slovech faráře leželo mnoho rozumu, ale více snad přece srdce, jak zdálo se paní Strakové, jež uvedla také proti náhledům jeho závažné důvody.

Jinak bylo se setníkem. Vrtěl sebou při celém hovoru jako šiška na másle a řekl konečně velmi určitě: „Věc ta je tak důležita, že potřebuje se všech stran dalšího důkladného uvážení. Proto radím: Přemýšlejme o tom poklidně, vždyť nehoří střecha nad hlavou.“

Chtěl získati času. S poklidem to ostatně špatně při něm vypadalo a ještě téhož večera vyhledal paní Strakovou, aby se spustil s ní do souboje. Bylo na něm viděti nepokoj, kroutil neobyčejně často své knír y a popocházel stále po pokoji.

„Abych ti řekl pravdu, Františko, to dítě nesmíš dáti do Prahy.“

„Ale proč, strýčku?“

„Proč? Hm, to ti vysvětlil po kantorsku Dubina, a co se mne týče, hm, abych pravdu řekl, mně by se po tom dítěti stýskalo.“

„A což mně se nebude stýskati?“

„Nu ovšem, ale proč ji posýláš z domu?“

„Aby přišla do světa a něco dobrého získala.“

„Jdi mně k šípku se světem, jako bych já světa neznal! Z toho získá člověk, získá! Útrapy a péče. Já bych mohl o tom kroniky povídati, milá Františko! Kdyby nebylo toho světa, nebyla bys, Františko, dcerou Maškovou, ale mou, a tvé dítě nebylo by vnukem Maškovým, ale mým.“

„Vaše zkušenosť, drahý strýčku, nemůže býti loktem pro naši Františku. Vy jste co do srdce a povahy takový muž, že ho daleko široko ve světě nenalezneme. Vyť pro matinku u mne tolik jste dělal, že na sta man-

želův a otců pro choť svou a dítě své to neučiní. Vy jste neobyčejný člověk a jen síla vaší povahy udržela vaše životní blaho; jiný člověk byl by za těch okolností život svůj promarnil. Ale takové povahy Františka nemá a nebude míti a proto musí si zvyknouti na obecné koleje života; aby byla v něm spokojena, musí na nějaký čas do světa.“

Paní Straková měla takové důvody, že poctivého setníka jaksi na hromádku sestřílela.

„Nu, tak si ji dej do Prahy, Františko,“ pravil smutně, „ale já nevím, jestli se jí na Vidovli dočkám!“

Po té hledal klobouk a měl se k odchodu. Paní Strakovou bodla poslední věta do srdce. Tak nemohla ho nechati odejít. Vzchopila se a zavěsivš i se mu u dveří okolo krku, hleděla mu do očí tak laskavě, že setníku Dřevnickému zatopily se zraky.

„Podívejte se mně do očí, strýčku, otče náš,“ pravila jemně se stulivši k prsům setníkovým; „či nejsem já v témž položení jako vy, posýlajíc nejdražší svůj poklad do světa? Či nebudete míti mne, až odjede Františka, a nebudu míti já vás?“

Setník vzal místo odpovědi hlavu její do svých rukou, stiskl a políbil ji v čelo prudce a srdečně.

„Dělej si, jak myslíš; já odporovati nebudu.“

„Díky,“ zašeptala mladá paní a propustila setníka.

Setník byl sice uchlácholen, ale nikoliv upokojen. V noci nespal dobře a ráno zapomněl i své milé hodiny natáhnouti. Padla mu na mysl nová myšlénka.

„Což abys jel s Františkou do Prahy a tam jí byl ochráncem, dokud tam bude?“ Myšlénka ta nebyla zlá, ale měla jednu chatrnou stránku, jež setníka neušla. „Není pochyby,“ rozvažoval, „vykládali by ti to za slabosť povahy, kdybys jel do Prahy s Františkou.“

Setník byl skutečně muž zvláštní. Muži odpustil všecko, každou chybu, ale zbabělosť, nemužnosť mu

nikdy neprominul, však o tom se ještě přesvědčíme. Ale nejméně byl sám toho rázu, aby sobě odpustil třeba i stín nemužnosti. I zavrhl v čas ráznè nápad svůj a jevil se tak statečným, že když loučil se s Františkou, jedoucí do Prahy, ani nezaslzel. Ale bylo mu krušno, velmi krušno v tom starém, mužném srdci.

IV.

Kus za Vidovlí táhlo se po obou stranách cesty vedoucí do Lučan, stromořadí ze starých topolů. Tou cestou chodíval a jezdíval farář Dubina do Vidovle. I dnes si vyšel, ale sedl si asi na polou cesty na schod mizerné sochy sv. Prokopa v stínu lípy, starší ještě než byli topolové. Do Vidovle ho nic netáhlo; Františka byla v Praze a nový list tu od ní nemohl býti, poněvadž mu včera zaslali páni první její list z Prahy. Sedl si tedy u sochy sv. Prokopa, vyňal novou knížku, rozřezal ji a zabral se do čtení. Bude na místě, abychom si lépe na osobnosť jeho posvítili, neb pro naše vypravování jest jedna z prvních.

Farář Dubina byl dobrý čtyřicátník; nevedlo se mu právě po pansku, neb Lučany byly jen čtyřstová fara a vydírati peníze z náboženských obřadů neuměl a nechtěl. Nezapomněl i jako farář, že jest především kněz, a kněz a učitel lidu bylo v jeho mysli pojmem jednostejným. Jinak měl Dubina asi všecky světlé i temné stránky venkovských farářův, jen v jedné vynikal: u věcech vlasteneckých a vychovatelských dovedl až posud ducha svého udržeti v jisté ideální výši. To bylo všeobecně známo a dosti lidí vidělo, že v úctě chová skryté Národní noviny a Kutnohorské epištoly Havlíčkovy, ba proslýchalo se, že Dubina sám Havlíčkovi do novin i do Slovana dopisoval. Vypravování naše připadá do prvních let doby

Bachovské. U Strakových vyučoval už více let neobyčejně horlivě; byl „vtělený kantor“, jak říkával setník. S drem Strakou, který nebyl sice odrodilcem, ale až nad slušnosť konservativním, Dubina nikdy z jedné mísy nejedl; však dr. Straka nemohl ho pro své děti postrádati a posléze mu Dubina pravou svobodomyslností svou vynutil přece úctu. Za to byl výborně zapsán u paní Strakové, jež viděla v něm duchovního dobrodince svých dětí. Nebylo ani jinak lze, než že Dubina dětem Strakovým záhy vštěpoval dobré a zdravé pojmy o věcech vlasteneckých. Straka si toho všiml, ale myslil si, že taková zbytečná přítěž naposledy sama sebou v mnohotvarném životě se stráví a neozval se proti tomu. Však mýlil se. Zdánlivá ta přítěž měla a má vždy v sobě jádro a kel jarého života a vnikla v srdce dětí Strakových tak, že zúrodňovala jich mysl a povahu. Zvláště Františka smýšlela v pravdě vlastenecky, již když odjížděla do Prahy. Proto byl Dubina tak na ni hrd, proto ji tak miloval. Se setníkem Dřevnickým vycházel Dubina na oko dobře, i v podstatě cítil na vzájem druh druha, ale přáteli do odchodu Františčina z Vidovle spolu nebyli. Dubina seznav z části poměry mezi setníkem a domem Strakovým, přilnul v duchu k Dřevnickému tak, že by byl rád otevřel sobě statečné srdce s jisté stránky imposantní osobnosti setníkovy. Dřevnický však nesvlékl s vojenskou uniformou i jisté stálé náhledy vojenské se sebe, a zůstal faráři do jisté míry nepřístupným.

Setníkovi nešla kutna nikdy pod vous.

„Jako sukno, z něhož ta kutna jest, je neplodno, tak i srdce těch, již tu kutnu nosí, jest neúrodno;“ říkával setník i u přítomnosti farářově.

Dubina byl muž rozvážný, vzal výpověď tu za žert a odpověděl: „Obraz sebe trefnější, pane setníku, není ještě vážné slovo pravdy; podobizna sebe lepší nenahradí osobu. Život srdce lidského jest všude tak mnohotvárný,

že i pod černou kutnou nebývá té jednotvárnosti a neplodnosti, jak by člověk se domníval.«

»A což historie, matka moudrosti!« namítal setník.

»Zná,« pokračoval Dubina, »vedle špatných kněží i dobré; vypravuje o Lamormainech i o Husech!«

Odpověď ta imponovala setníkovi, byť on rodem Čech, ač vychováním a dobou, do níž padla nejlepší jeho léta, málo uvědomělý. Jako každý Čech, ať nosí bílý kabátek nebo černou kutnu, byl i on v srdci Husita a Dubina svou vtipnou poznámkou získal mnoho v jeho očích. Ale proto nejevil sice k němu nedůvěru, ale nebyl také k němu přítulný; že ostatně někdy i o Dubinovi přemýšlel, vysvítalo z toho, že nedlouho po svém příchodě na Vidovli se vyslovil k Strakovi: »Farář Dubina by se mně líbil; ten chlapík má zdravé myšlénky a živou hlavu. Škoda, že je flanďák.«

Mezi setníkem a farářem nestal se až do odchodu Františky do Prahy žádný nemilý, nebo snad jen nepřívětivý výstup, ale také žádný příliš důvěrný styk, ač jedna věc, Františka, oba muže k sobě neviditelně přitahovala. Když Františka odjela, změnil se poměr. Setník musil míti někoho, s kým by mohl podle chuti hovořiti o svém miláčku. Se Strakou nebylo nic; mladá paní měla také svou práci; kdo zbýval než Dubina, a kdo by byl také do půlnoci setníka poslouchal, hovořícího o Františce, ne-li Dubina? To oba muže v užší spjalo svazek.

Nyní stalo se, že Dubina třeba dva, tři dni na Vidovle nepřišel. Setník, jenž faráře velmi pohřešoval, sebral se jednou dvakrát a šel do Lučan. Několik hodin obyčejně strávili pospolu hovoříce a oba k sobě těsněji přilnuli, poněvadž druh druhu smýšlení a povahu svou víc a více odhaloval. Farář nemíval ve zvyku, i když příležitosť se podávala, blýskati se svými vědomostmi; ale nyní v hovorech se setníkem nebylo ani jinak lze, nežli že ukázati musil, že jest dobře okován. Setník také

odcházeje poprvé z Lučan bručel: „Kdo by ve faráři hledal tolik vědomostí a tolik po světě rozhledu!“

Naopak dojímal setník faráře také neobyčejným, ano překvapným způsobem.

Setník věděl neskončeně více než obyčejní důstojníci; niť mu nikdy nevyšla a hovor uměl tak zařizovati, že posluchače stále povzbuzoval k myšlení a odpovědem. Ale nejvíce faráře překvapilo, že pojmy setníkovy o zřízení státním byly rovněž tak samorostlé jako zralé a svobodomyslné. I po smrti setníkově vzpomínával farář na vyřčení setníkovo o Bachovi: „Vede-li cesta z barikád ke křeslu ministerskému, skončí se pouť v Římě.“

Škoda, že setník tolik nedoslýchal; to byla při něm veliká chyba pro hovor společenský.

Ač v některých věcech od sebe se různili, přece v mnohých jiných se shodovali a přátelství se pomalu našlo.

I dnes šel setník do Lučan a nalezl faráře u sochy sv. Prokopa zabraného ve čtení. Nabídl Dubinovi procházku v topolovém stromořadí. Farář vypravoval, že včera učinil novou známosť, anebo vlastně starou po několika letech obnovil. Vrátil se totiž následkem amnestie, udělené za příčinou sňatku císařova, mladý Sezima na Topolov, deskový to statek, jejž dědil po svém strýci, nebožtíku radovi Sezimovi. Topolov byl asi dvě hodiny od Lučan a farář tam byl znám.

Co zajímalo Dubinu, bavilo i setníka; tázal se po bližších datech o mladém Sezimovi.

„Jest mu asi dvacet osm let,“ vypravoval Dubina, „studoval v Praze, byl v roku 1848 údem bratrstva Slavie, zadrhnul se v tehdejších politických zápletkách, byl zajat a vězněn na Hradčanech. Tam odsoudil jej vojenský soud na smrť, vlastně na doživotní žalář a zavezen na Kufštein v Tyrolsku, kdež seděl až do amnestie.“

„Krátká to, ale bolestná historie," prohodil setník; »soudili téměř nepříčetného jinocha pro vinu, již přinášel s sebou čas."

»Na to se ti páni na Hradčanech neptali, pane setníku," odpověděl farář.

»Páni vůbec rádi se neptají," vece setník; „a víte ještě více o našem barikádním rekovi?"

„Když odcházel odtud do Prahy, byl mladý Sezima plný života a čilosti, plný krásných nadějí do budoucnosti, jediná chlouba dobré, nade vše jej milující matky, již tenkráte vdovy. Vidím jej posud, jak jel po boku matky své skrze Lučany ku Praze. Radosť a mladosť hrály mu v očích. Byl jsem tehdy kaplanem tu u neduživého nebožtíka faráře a volal jsem mu z okna zdar na cestu."

„Jež se nezdařila," podotkl setník.

„Nezdařila," pokračoval farář. „Jaké jiné bylo shledání naše! Sotva jsem jej poznal. Z růžového v pravém smyslu jinocha stal se muž s vážným, až příliš vážným vzezřením a poněkud odporným ostrým tahem kolem úst. Bolestná zádumčivosť stáhne mu někdy čelo u vrásky, těla pohyb není volný a nohy, jak by tížily je posud okovy. Věru, nic mne dlouho tak nepohnulo, pane setníku."

„Žalář, milý faráři," odvětil setník, „má svou kletbu a tu vtiskuje tak vězňům svým, že i dlouhá, zlatá svoboda ji s nich nesmaže. Dej Bůh, by kletba, o niž jste právě vypravoval, byla ta jediná, jež zasáhla mladého Sezimu v žaláři. A jak jste jej shledal na mysli? Je-li napraven?"

„Jak věc vezmeme," odpověděl farář; »ostatně myslím, že u něho nebylo potřebí nápravy, poněvadž vinníkem v pravém smyslu nebyl. Pokud souditi mohu z jeho řeči — a byl on ke mně dosti otevřeným, nebo mne déle zná — stojí nyní, vystoupiv z vězení do svobody, pevněji a rozhodněji při praporu, pro nějž trpěl,

než když vstupoval do vězení. Ledacos ovšem pustil ze svých ideí, ale mnohou v utrpení si vytříbil, jakož v celku jest patrno, že použil pilně dlouhé chvíle u vězení, aby se vzdělal. Mluví několik řečí a rozhledy jeho po životě a umění překvapují.“

„To vše jeví mužný charakter,“ dí setník, „a věru, mladík ten mne nějak zajímá. Rád bych jej seznal, faráři.“

„Jest posud pod policejní dohlídkou,“ namítl farář.

„Bah, to mně přece nebude překážeti,“ odpověděl nevrle setník; „jen mne s ním seznamte. Potřebuji něco nového, co by mysl mou rozptýlilo.“

„To může se snadno státi,“ odvětil Dubina; „pan Sezima mně slíbil, že mne co nejdříve navštíví; může to býti i dnes i zítra.“

Přiblížili se k Lučanům.

„Neposhovíte trochu nohám svým?“ tázal se farář.

„Nebude jim na škodu,“ odvětil setník.

Dali se k faře Lučanské.

Příbytek farářův byl skrovný. Skládal se ze dvou nevelikých pokojů; v zadním spal, v předním přijímal návštěvy. V tomto usadil se setník na pohovku a rozpředl hovor o posledním listu Františky z Prahy. Setník četl tak ledacos mezi řádky, co faráři ani na mysl nepřipadlo a o čemž se znova rozhovořili. V milený předmět zabráni ani nepozorovali, že před farou zastavil kočár, z něhož vystoupil mladý muž, jenž pevným, poněkud těžkým krokem ke dveřím pokojovým kráčel a na ně rázně zaklepal. Byv pozván, aby vešel, vstoupil a promluvil: „Neruším-li, pane faráři?“

„Ó nikoliv,“ vece farář; „jste mně i tuto panu setníkovi Dřevnickému z Vidovle vítán.“

K setníku pak se obrátiv dodal: „Mladý pan Sezima z Topolova.“

Setník podal Sezimovi ruku. Kolem rtů Sezimových objevil se tah radostný i bolestný.

„Ví-li pan setník, kdo jsem?“ tázal se přitlumeně faráře.

„Ví všecko,“ řekl farář.

Tvář Sezimova se vyjasnila. Usadil se.

Hovor, jenž se rozvíjel v komnatě farářově, trval dobrou hodinu. Ze začátku měl ráz všeobecný a Sezima, jenž setníka posud neznal, byl z opatrnosti jaksi ostýchav a nedůvěren; ale brzy strhla jej očividná bodrosť setníkova v proud plynnější, tak že prozníval hovorem i upřímný tón přátelský. Ale přese vše nepustil Sezima choulostivé své postavení s očí, což setník zpozoroval a v duchu mladíkovi chválil. Jiná zevnější věc, taktéž libě se zamlouvala setníkovi. Sezima mluvil velmi hlasitě, jak tomu na pevnosti, kde měli přihluchlého profósa, navykl; setník rozuměl každému slovu. A ještě více dojímala jej mladická ideálnosť, jež zračila se v hovoru Sezimově. Víme, že farář nebyl též prost ideálův, ale byl starší a zkušenější a ideály jeho neměly již té čerstvé barvitosti jako ideály Sezimovy, jež patrně starého ducha setníkova osvěžovaly. Jiná posléze věc, ať tak dím, rázu lyrického překlonila naprosto srdce setníkovo k Sezimovi. Za řeči pravil totiž Sezima:

„Nyní mám aspoň pro několik let, dokud naše české poměry v Rakousku se nezlepší, jen dva cíle těsně souvisící před očima. Jeden jest zhola praktický. Topolovský statek jest velmi zanedbán, ba napolo spustošen. Nebožtík strýc můj spravoval statek podle starého ledabylého způsobu; za roboty to zřídka chodívalo jinak, a on, maje kapitály vlastní, nedbal o lepší výnos. R. 1845 převzala matka statek pro mne. Ženská ruka jest slaba, aby řídila statek rozsáhlejší, k tomu přistoupilo, že zrušena robota, pak rozviklané poměry občanské a na konec uvěznili mne a odsoudili na Hradčanech. Statek klesal

čím dál tím značněji. Bylo to pět krušných let pro pole, luka a lesy Topolovské, jichž účinek sebe úsilnější snaha za nových pět let nenahradí. Přejímám poloviční pustinu; první můj cíl jest proměniti ji v žírnou půdu, aby vydala užitek požadavkům dnešního dne přiměřený. Jest to nesnadná, perná práce, já však se v ni ochotně uvazuji. Štěstí, že u vězení jsem na ni myslil a že jsem theoreticky v ekonomii se vzdělával. Mám nyní spolehlivé lidi po ruce a jeden ze spolužáků mých, zkušený ekonom, právě deset dní u mne strávil a vypracoval mi plán, jejž provedu. Plán ten je střízlivý a patrně praktický, vyměřen na celou řadu let a není potřebí k němu veliké jistiny. Druhý cíl můj pro nejbližší budoucnost jest moje dobrá, stará matka. Není ani tak stará, jako před časem sestárlá. Stalo se to pro hořký osud, který mne uchvátil. Kdykoli se na ni podívám, bodne mne to, že jsem roku 1848 neměl ji více na očích. Byl jsem příliš mlád, ohniv, málo povážliv. Strasti a utrpení mé byly jen nepatrny proti bolestem, které ji ztýraly, že jsem byl odsouzen na smrť a pak na doživotní žalář. Byl jsem její jediný syn, jediná naděje, jediný cíl jejího života. Já při všech útrapách byl mlád a měl jsem naději, že neúmorný genius svobody nedá mučenníkům svým zahynouti. Jinak hleděla na hrozný osud můj matka. Ach, teprve nyní vím a cítím, co jest milující srdce mateřské. Vše obětovala za mne, zdraví, jmění své, poklid svůj, jen aby mně pomohla, neb aspoň ve strastech polevila. Kolik cest v zimě v letě učinila pro mne do Prahy, do Vídně; i mizerným otrockým sluhům kořila se ta důstojná matrona, aby syna svého spasila. Hrdí, panující barbarové přese vši prosbu jí ani nezjednali přístupu ke mně; nebohá neposilnila vadnoucí duši svou za celý ten čas ani jediným pohledem na zuboženého jedináčka svého. Odpusťte, pánové, zatínám li při takových vzpomínkách pěsti; posud hrozí se mně

prsa rozskočiti! Matka sestárla utrpením, sešedivěla, utrpěla na duchu, zmalomyslněla. Následek všeho bude dle výpovědi lékařovy marasmus, jenž zvolna se dostavuje a po léta potrvá. Půl života dal bych za to, abych osladil jí poslední léta. To můj druhý cíl, vznešený a těžký! Nevěda dopustil jsem se viny, pánové, tragické. Chci ji láskou, zvýšenou, vřelou obětavnou láskou očistiti, ač bude li možno!"

Sezima se zamyslil a zamlčel; hovor uvázl. Oba jeho posluchači byli silně pohnuti čistou a vřelou lidskostí srdce jeho.

Zatím se šeřilo a podzimní večer rozvaloval se po krajině. Pro hovor si toho nevšimli.

„Hle, pánové, večer," ujímal se řeči setník; „nežli dojdu na Vidovli, bude noc!"

„Lehká pomoc, pane setníku," prohodil Sezima, dovolíte-li, dovezu vás do Vidovle nebo aspoň kus cesty."

„Přijímám," odpověděl setník.

Rozešli se. Sezima jel se setníkem k Vidovli. Rozhovořili se opět, tak že ani nepozorovali, že přijíždějí ke kapličce před Vidovlí. Setník dal zastaviti, oba slezli. V pravo, těsně při kapličce, táhla se pěšinka, kterou bylo lze do Vidovle si nadejíti. Nebyla delší pěti set krokův a vedla lučinou pak šikmo polem, kus po mezích a končila přímo u Vidovle opět do vozové cesty, jež v těch místech tvořila pravý úhel. U kapličky potřásl setník Sezimovi rukou a vyslovil přání, že by se rád brzo s ním shledal. Tituloval Sezimu »mladý příteli", což mnoho u něho znamenalo. Mladý muž chvíli za ním hleděl, jak odcházel zvolna pěšinou a pak maně všiml si kapličky. Kaplička ta nevynikala ničím, jen to bylo při ní zvláštní, že po obou stranách měla po širokém, poloobloukovém okně, mříží šikmo se křižující opatřeném, jež tak nízko bylo, že pohodlně z pěšinky bylo do ka-

pličky viděti. Při službách Božích, jež jednou za rok v kapličce se konávaly, stávali venkované u těch oken a viděli dobře na posvátný úkon.

V kapli se kmitala lampička, kterou paní Straková dle starodávného zvyku v jisté dni dávala rozsvěcovati. Mívala to na práci Františka. Sezima se podíval postranním oknem do kapličky. Bylo tam na velmi jednoduchém oltáři poprsí matky Boží, ze dřeva dosti přirozeně vyřezané, leč co do roucha křiklavě obarvené. Sezima bezděky sáhl ke klobouku a odcházel ke kočáru. Nepomyslil tehdáž, jak osudná bude proň tato kaplička! V Lučanech čekal naň farář a doprovodil ho kus cesty k Topolovu.

Setník povečeřev se Strakovými šel brzo spat. Měl dnes sen, na nějž později často vzpomínal a jenž z části se vyplnil. Sen ten byl jen následkem přemýšlení o Sezimovi. Setník, jsa v letech Sezimových, měl také matku a byl též jediným synem, ale po takové lásce, jakou dnes Sezima tak prostě a krásně vylíčil, nebylo při něm ani stopy. Život na vojně byl jeho ideálem, svět jej vábil; co matka strachu proň vytrpěla, o to hrubě se nestaral. I když odcházel v čas války z domu, nevzbudila se v něm taková láska k matce. Jak vysoko stál nad ním ten útlocitný mladík! Přemítal o tom, až usnul.

A tu přišel na duši jeho sen:

Zdálo se mu, že ležel v rakvi, v pokoji svém na Vidovli. Byla noc. U hlavy jeho planula svíce a při rakvi stála plačící dívka a modlila se. Byla to Františka. Naříkala hlasitě. Tu ozvaly se mužské kroky a Sezima přistoupiv k Františce, vzal ji zlehka okolo pásu, a pravil: »Neplač, dívko, nenaříkej! To upřímné srdce, jež leží tu v rakvi u věčném snu, nahradím ti já láskou svou a obětovností.« Sladkobolný úsměv za-

lesknul se v očích Františčiných. Zlehounka položila hlavinku svou na rámě Sezimovo a zadívala se do vážných jeho očí...

Až potud snil setník Dřevnický.

Téhož času zdálo se Sezimovi na Topolově:

Byl ve vězení na věži, v nejvyšším patře. Byl samojediný. Byla noc, smrdutý kahanec kmital. Nespal, přemýšlel. Na večer přišel rozkaz z Vídně, aby jej zítra, v pět hodin ráno, na staré baště zastřelili. Setník auditor mu ortel na večer ohlásil. Tíseň jako skála drtila mu duši; toužil, práhl po tom, ještě jednou matku spatřiti... Čas letmo ubíhal, bylo přes půlnoc. V tom otevřely se bez rachotu železné dvéře a vstoupil jimi setník Dřevnický, vede za ruku dívku, v bílý závoj všecku zahalenu. „Přivádím ti genia," pravil, „jenž odměnou ti bude za tvou spanilou lásku k matce." Stěny vězení se rozstoupily, dívka vzala Sezimu v náručí a vznášela se s ním zvolna a tiše do výše. Výš a výše v modrotu ambrovonnou! On cítil tlukot srdce jejího a zdvih a kles mladých jejích a teplých ňader na prsech svých a na skráních svých libý vanot jejího dechu...

Až potud snil mladý amnestovanec.

V.

Uplynula dvě léta, Františka se vrátila z Prahy. Však nebyla to Františka, jež odešla; dítě odešlo a panna se vrátila, panna líbezná jako první květ mladé jabloňky. Setník nevěřil svým očím! Srdce se mu prochvívalo posvátnou úctou, když ji ponejprve spatřil. Nebyl by o živý svět jí se dotknul, nebo dokonce ji políbil. Štěstí, že Františka sama padla mu okolo krku a že přitiskla mladá, kyprá ňádra k jeho starým prsům. Slze vyřinuly se proudem z očí setníkových a smáčely mu kníry. „Fran-

tiško, má zlatá Františko!“ byla jediná slova, jimiž uvítalo dívku stísněné jeho hrdlo.

Nastal nový život na Vidovli, plný lahody a štěstí. Jen jedno oko úkradkem smutně pohlíželo na radosť, jež oživovala všecky členy rodiny. Bylo to oko paní Strakové. Byla bledší, štíhlejší a útlejší a nikdo si toho po delší čas nevšímal. Sám Straka, jenž přece byl lékařem, hledě si pilně zaměstnání svého v hospodářství, nepozoroval toho. Bylo to milo paní Strakové, jež z přílišné útlocitnosti nechtěla rušiti harmonii rodinnou a nepřiznávala se k neduhu, kterýž v sobě cítila. Posléze Straku změna ve tváři jeho choti neušla.

„Co je ti, Františko?“ tázal se soucitně; „vypadaš delší čas bledá a slabá.“

„Cítím se mdlou,“ odvětila paní Straková na oko poklidně, „někdy více, někdy méně. Ostatně myslím, že se to podá.“

„Nemáš-li nic proti tomu,“ pravil Straka, „prohlédnu tě, proklepám...“

„Jdižiž,“ vskočila mu paní do řeči, „tak zle není a dá Bůh, nebude. Doufám pevně, že to přejde samo. Matka má, když blížila se ke čtyřicítce, byla také slabší.“

„Jak myslíš, ženuško,“ odpověděl Straka, „ale bylo by to jistější. Bude-li ti hůře, jen to pověz, ať uděláme prostředek.“

Časem i setník interpeloval Straku.

„Doktore,“ pravil, „vaše Františka se mi nelíbí. Co tomu říkáte, jste přece lékař!“

Straka jevil rozpaky.

„Když jsou ty ženské tak divny,“ odpověděl; „nechce se dáti prohlédnouti. Já jí už dávno k tomu měl. Ostatně nekašle.“

„Tak, tak,“ mumlal setník a zbledl; „vy myslíte, že to souchotiny...“

„Kde jsem to, strýčku, řekl," pravil nevrle Straka, ještě více bledna; „vy byste nás ještě všecky poděsil."

„Hm, hm," bručel setník a kroutil povážlivě kníry, „tedy není tak zle! Nu, tím lépe, mně to nedalo pokoje. Ale když vy to tvrdíte, budu pokojnější, vždyť jste doktor."

Poslední věta zněla Strakovi jako výčitka. Po své promoci jen asi pět let prováděl praksi, pak koupili Vidovli a od těch dob postaviv medicinu za hřbet, věnoval se docela hospodářství. Lékařský zrak a vtip se lety při něm značně otupil a mimo to hleděl na manželku svou zcela jiným okem než na cizího nemocného. Uzavřel, že bude choť svou bedlivě pozorovati. Ale v tom přišly žně, on nestavil se skoro doma a myslil jen na letošní výnos, jenž sliboval býti znamenitým. Záhy na podzim paní Straková polehovala, až ulehla. Straka přivolal zkušeného kollegu svého na Vidovli. Co tento nalezl, svěřil jen Strakovi mezi čtyřma očima. Ten setníka a ostatní odbyl ledabylo, ale sám stával se zamyšlenějším. I před chotí byl opatrným, nemaje dosti srdce, aby pravdu jí pověděl. Posléze také se kojil nadějí, že kollega viděl příliš černě.

Bohuš byl zatím nepříliš úspěšně dochodil školu hospodářskou. Otec povolal jej domů, aby prakticky v hospodářství se učil. Bohuš neodporoval, ale neměl pro ekonomii mnoho smyslu a kreslil raději do tobolky hlavy a krajiny, než aby do ní zapisoval hospodářská dáta.

„Hoch není po mne," stěžoval si Straka choti své, „hospodářství mu nevoní. Však není nic platno, musí zvykati, by se stal dobrým po mně nástupcem."

Ale Bohuš si nezvykal a vymohl si v zimě dovolení, že udělá cestu po některých hlavních městech. Na přímluvu matčinu otec ho dovolil. Bohuš uvázl v Mnichově a Drážďanech, i vrátil se zcela zjinačen domů a řekl otci odhodlaně, že by byl v hospodářství nešťastným, že touží býti malířem.

Nastal boj mezi ním a otcem, jenž, když vložili se matka, setník a farář do toho, tak se ukončil, že Straka Bohušovu přání vyhověl.

„Však ono ho malířství v čas omrzí,“ myslil si praktický Straka; „a ostatně provdáme v nejhorším případě Františku za dobrého ekonoma a Vidovle zůstane při rodině.“

Bohuše vypravil do Mnichova. To stalo se tak ke konci zimy. Před tím však, na podzim, sběhla se v naší známé kapličce událost, pro pásmo našeho vypravování nade vše důležitá.

Paní Straková ulehla na delší čas a starostí o její zdraví naplnila se celá Vidovle. Nejvřelejší účastenství při tom měl setník a slečna Františka. Oba neopustili téměř komnatu nemocné paní, jež také v jich společnosti nejvíce si libovala. Cit starosti o nemocnou paní, jenž oba přátele ovládal, ale různil se silně od sebe po povaze jich. Setník, starý, velezkušený muž, jenž znal život i s nejvážnějších stránek více než na sta jiných lidí jeho věku, tušil v srdci svém konec nejhorší a obával se ho; ale nepřipouštěl si toho k srdci, poněvadž láska jeho k paní Strakové tomu ani připustiti nemohla.

„Jak by mohlo dítě mé nebožky Františky dříve zemříti nežli já? To přece nemožno,“ rozumoval více srdcem než rozumem. Ale rozum, ten kat lásky a štěstí, proti tomu namítal: „Co jest nemožností v životě?“ Setník bojoval v duši své krutý souboj, jenž na celé bytosti jeho trávil a dlouho jej vzdaloval myšlénky, s níž přirozenou měrou se spřáteliti musil: „Což až Františka zemře?“ Myšlénka ta, sžíravá jako jed, rozestírala se jako těžká děsná chmura nad jeho ještě krátkou budoucností.

„Byl jsi vždy mužem, budeš jím zase,“ mluvil nejednou nejvnitřnější hlas jeho povahy v něm, „a nahradíš malé Františce matku. Straka není takovým, aby

dovedl vzkvétající panně zastoupiti matku.« Setník tušil, že čeká naň úloha těžší nežli všechny ty, které v životě svém rozřešil. Nebyla to náhoda, nýbrž tajemný jakýs logický výsledek přemyšlování, že vzpomněl si při tom živě na Sezimu. Pomyšlení to tak jej občerstvilo jako unaveného poutníka paprslek sluneční, jenž pronikne první nad hlavou jeho strop dešťových oblakův. Jinak ukrýval opatrně, co se v jeho nitru dálo, před matkou i dcerou. Ale paní Straková asi mu rozuměla; rozuměla, ale posud mlčela k tomu.

Jiný obraz, jen co do základního rázu podobný, poskytuje nám duše Františčina. V té až posud bylo pomyslův a citů, jemných, vroucích a šťastných jako mušek na zlatém výsluní červnovém! Do tohoto kvítí připlazil se nyní ohyzdný ještěr starosti, obav a strachu o vřele milovanou matku. U vroucí srdce její skládala se studenosť, hnusná a hrozná. Úlevou ovšem byly jí slzy, jež kalily krásné oči den ke dni více, jmenovitě když byla sama. Nutkána nepokojem a strachem mluvila s otcem, mluvila se setníkem, hledajíc útěchy při nich. Těšili ji oba nejlepšími nadějemi, pud však její jemný cítil, že ve slovech těch neleží čirá pravda, že ústa jich jinak mluví, nežli duše myslí.

„Umře-li matinka?“ tázala se jednou setníka na chodbě a hleděla naň s celou duší skrze slzy očí svých, tisknouc mu měkkýma ručkama svýma prudce pravici.

Co bylo setníkovi učiniti? Přinutil se ke klamu.

„Bůh nám ji zachrání a zachová,“ odpověděl nejistým hlasem; „vždyť jsi tak hodné a dobré dítě, že Bůh, jenž je láska, nemůže tě zarmoutiti.“

Františka sklopila zrak.

„Bože můj, Bože můj,“ vzlykala, „co na mne čeká!“

Slova ta vtínala se setníkovi do srdce jako břitké nože. Vzmužil se.

„Štěstí," pravil, „jaké pro svou dobrotu zasluhuješ, Buď trpěliva! Neumí žíti, kdo neumí trpěti!"

Trpěti! Jaký význam leží v slově tom pro mladičké srdce za věku, v němž rozkvétala právě Františka! Jak mohla setníkovi rozuměti! Později ovšem porozuměla, co myslil setník slovem „trpěti", a poznala také, že žíti a trpěti stojí hned za sebou ve zmatečném slovníku života!

K spanilé povaze Františčině náležela i zbožnosť, pravá, jemná zbožnosť, plna vroucí oddanosti, plna upřímné víry. V modlitbě nalézala největší útěchy, a bylo modlení její modlením andělským. Onoť přivábilo také i štěstí lásky k její cestičce hložím pozvolna zarůstající.

Bylo pošmurné, podzimní odpoledne, mrzutý vrtoch pramáteře přírody. Paní Strakové se k polednímu zle přitížilo a na tvrzi Vidovelské rozhostila se úzkosť. Asi o čtvrté hodině pravila paní Straková k dceři, jež po celý den z komnaty ani nevyšla: „Františko, jdi dnes rozsvítit panně Marii do kapličky svíčku; ona ulehčí mým bolestem."

„Rozsvítím, matinko, až se přitmí," odpověděla Františka, „a pomodlím se za tebe."

„Učiň tak, dítě," dodala paní Straková.

Přitmělo se.

Františka zahalila se ve vlněný šátek, sňala s hřebíku klíč od kapličky a vyšla z tvrze. Kus šla po vozové cestě, pak uchýlila se v levo na známou nám pěšinku a ubírala se přímo ke kapličce. Otevřela ji, rozsvítila obě svíce na oltáříku, poklekla, sepjala ruce a pohroužila se v modlitbu nejsrdečnější. Modlila se dlouho; venku se zatím setmělo.

V ten čas jel kočár do Vidovle. U pěšinky vystoupil z něho muž v plášť zahalený, jenž zaměřil ke kapličce. Byl to přítel náš, mladý pan Sezima. Přišed

ke hapličce a spatřiv v ní světlo, podíval se mně postranním oknem do ní. Zastavil se a nachýlil k oknu. Jak prostý, dojemný a lahodný obraz objevil se udivenému jeho oku!

Na stupni oltářiku, s rukama na prsou sepjatýma, s okem nejvroucnější oddanosti se lesknoucím klečela spanilá dívka a modlila se. Těžký, hnědý šátek svezl se jí s hlavy a splýval v půvabných řasách po ramenech a odkrýval nejvnadnější poprsí, upjaté v těsně přiléhající šedivý šat. Jakožto jediná ozdoba visel dívce na prsou na černé stužce zlatý křížek. Velké, hnědé, slzičkou omžené oko viselo takořka na soše Bohorodice, bělostné, pobledlé poněkud tváře prorážel slabounký ruměnec důvěry a naděje a hladké čelo lemovaly jen volně urovnané kadeře bohatých, kaštanových vlasů. Rtové, ladně v sebe splývající, pohybovali se zlehounka v modlitbě, že téměř viděti bylo, jak prosba za prosbou z nich k matce Boží vychází!

V Sezimovi zatajil se dech; srdce stiskla mu slasť posud nepocítěná, posud nepředstavená a pocit posvátné úcty, plynoucí ze vznešeného zjevu v kapličce, ovládl na okamžik tak všecku jeho bytosť, že plnou duší tonul ve krásném podívání. Tak nepohnutě jako dívka před oltářem, stál i on nepozorován u okna. Rozvaha jeho se hlemýždím krokem vracela.

Kdo jest dívka, jejíž obraz s nevýslovnou rozkoší právě duše jeho do sebe vssála? Nemohla to býti nežli slečna Františka z Vidovle, o niž od faráře slyšel, ale jíž posud neznal.

Františka! Podivno, nezměrná studeň dobroty, líbeznosti a krásy zavírala se v tom jediném slově! On jí nikdy posud neviděl, a přece byla duši jeho známa, přece s ní se v duši už obíral... Kdy a kde?! Pocit sladký, ale zároveň děsně velebný, rozmrazil mu útrobu.

Ano, viděl ji jednou, viděl ve snu, jak závojem ovanuta sestoupila v jeho vězení po boku setníkově! Sezima přitiskl zprudka pravici k srdci; cítil, že v tomto okamžiku milostivý osud snímá závoj s genia jeho života...

VI.

Chumelem nejrozmanitějších pocitův a pomyslů zmítán přijel Sezima již v noci do Topolova. Odbyv večerní obchůzku po dvoře a domě vrhl se na lože, ale spánek nepřicházel. Přemýšlel, přemítal. Obraz Františky ani na okamžik před duší jeho neztemněl.

Nepozorován Františkou odešel v čas od kapličky, neboť necítil v sobě síly, aby i jediné jenom slovo k ní promluvil. A přece si vyčítal, že tak učinil. „Proč nepočkals, až vyjde," vyčítalo mu srdce touhou přeplněné, „proč neotevřels jí své náručí do kořán, proč nezvolals k ní: Pojď na mé srdce! Ono ustele ti nejměkčí lože, ono dá všecko, co má, za tebe, svou víru, naději, spásu, vše, vše, snad i lásku k svobodě lidstva!"

V Sezimovo srdce posadila se láska, první láska, jako mladá královna sedá poprvé do svého trůnu. Nebyla to ona lesklopůvabná bublina, jež blažívá jinochy: byla to láska, tak pravdivá a vřelá, jako Boží slunce, v jehož zlatém žáru uzrává Boží chléb na poli.

Náš amnestovanec nemohl usnouti; teprve k ránu přiblížil se k loži sen a unesl zrakům jeho obraz Františčin na několik hodin.

Ráno okolo deváté vyšel si do polí a nabyl posléze obvyklé rozvahy.

„Co učiniti?" přemýšlel, „žádati za ruku Františky? Dají Vidovelští poklad své rodiny, dle všeho zbožňovaný, do rukou muži, jenž odsouzen byl na smrť a v železích strádal v žaláři? Či po tolikerém utrpení pro svobodu

národa mají teď mi přijíti muka hroznější? Ne, ne, ten nemůže býti zákon všehomíra, až sem nemohou zasahovati železné pěsti tyranů člověčenstva! A sahají-li? Pak genius svobody ujme se svých mučedníkův!«

Poslední myšlénka naplnila rozechvěnou duši jeho blahoplodným mírem a jarou silou, z nichž řinula se pevná, zdravá naděje, že nebude marně milovati. Cítil, že stala se s ním důležitá změna. Hospodářství objevilo se v jiném světle. Nesnažil se, nepracoval více pro sebe, zvelebuje pole i luka, ale pracoval pro někoho, jenž stal se nejdražší částí, nejlepším pokladem jeho duše.

Přišed domů šel nahoru k nejvěrnější přítelkyni své, k dobré matce. Po dětsku důvěrně a obšírně vše jí vypověděl a prosil za radu, za poučení.

Obličej matčin, rozrytý utrpením a nesoucí na sobě ráz i pohromy duševní, se povyjasnil při jeho zpovědi.

»Ty jsi se zamiloval, Jeníčku?« pravila matka vyslechnuvši jej; »zkoumej zatím a zkoušej sebe, je-li to pravé zamilování, pravá láska.«

A Sezima uzavřel poslechnouti rady matčiny, chtěl se zpytovati a zkoumati a zkoušel sebe a zpytoval. Ač srdce jej táhlo do Vidovle, ač touze té sotva odolal, nešel tam, chtě prve nabyti jistoty, zdali cit v něm vzešlý jest skutečně pravý, či jen výplodem rozmarné náhody, opojného okamžení.

Šest neděl uložil sobě Sezima ke zkoušce. Po ten čas neopustil Topolov, ano, nenavštívil ani Dubinu, po ten čas nevyšla mu Františka z mysli, všechen ten čas vyplňovala mocná touha po ní a touhu dovršilo posléze skalopevné, nezvratné přesvědčení. Charakter Sezimy byl toho druhu, že přesvědčení jednou nabyté mu bylo nejen svato, ale že byl i hotov pro ně ke každému boji, ke každé oběti. I největší utrpení nebylo by rozviklalo jeho přesvědčení.

Po šesti nedělích přísné zkoušky nacházela se duše jeho v takové míře, v takovém napjetí, že ani den již nechtěl býti bez pohledu na Františku. Buď co buď, aspoň jediný okamžik musil se podívati do jejích dobrotivých očí, aby posílil duši k dalšímu boji; nebo že bez boje jí nedobude, tím byl jist.

Bylo podzimní odpoledne; mlha rozešla se k poledni a modrá obloha rozklenula se nad obzorem; slunce svítilo mdle, ale příjemně. Sezima dal zapřáhnouti a jel do Vidovle. U Lučanské fary slezl a zastal faráře doma; byl rád, že tam nebylo setníka, nebo jej měl za záminku při své návštěvě.

S přímostí, jaká zdobí jen v pravdě mužné povahy, vypověděl faráři, kam jede a proč tam jede.

Farář vyslechl jeho řeč až do posledního slova; pak chopil jeho pravici, stiskl ji a pravil co nejsrdečněji: „Zpráva vaše mne nepřekvapuje; přiznávám se, že i já již myslil na vás a slečnu Františku. Bůh svedl vás v kapličce, vaše láska nezůstane bez požehnání. Co do mne, chci vám býti nápomocen, jako přítel příteli.“

Po té rozebírali spolu situaci, kdyby i ve Františce vzešla skutečná láska k Sezimovi. Farář byl na tvrzi Vidovelské jako doma, Františku znal důkladně, mohl mluviti a raditi.

„První a snad jediná osoba,“ rozpřádal Dubina hovor svůj, »jež by nám škoditi mohla — dovolíte již, že tak mluvím, prospěch váš jest i můj od této chvíle — jest doktor. Jest to povaha, jakých u nás na tisíce zbylo z dob Mettrnichových a jakých naplodí Bachovina na tisíce na škodu vlasti naší. Jemu nejde nad pohodlí a blahobyt třeba ve stínu bodáků, třeba pod pláštěm tvrdší vlády a její byrokracie. I s náhledy hnutí r. 1848 nikdy se nespřátelil; znám ho, příteli, z těch dob. Ty, jenž tehdáž dle jeho náhledu rušili ‚pokoj a pořádek po sta let trvající‘, nazýval revolucionáři; jestli že byli

mladí a dle jeho náhledu nepříčetní, nazval je horkokrevnými blouznivci, jenž omámeni staršími demagogy, nevědouce proč a zač, uvalují neštěstí na svůj život a rodinu.«

Farář se zamlčel.

»Do které kategorie vřadil mne?« tázal se Sezima.

„Do druhé, a poněvadž nyní šetrné ohledy nemohou býti na místě, litoval vaši matku, jež lehkomyslností vaší přišla o čest, jaké před tím všeobecně požívala.«

»Díky, pane faráři, za upřímnost,« pravil Sezima podávaje Dubinovi ruku; »jsem tedy v jeho očích člověkem bezectným?«

„Snad od těch dob se zmírnil v náhledech svých,« podotknul farář.

„To ovšem vy můžete nejlépe věděti,« pravil zasmušile Sezima; „ostatně, kdyby tomu bylo tak, jak se domníváte, jest to jen slabý pablesk útěchy pro mne, jenž jediné dcery jeho si žádám za ženu.«

„Při vaší statečnosti, příteli, doufám, že jste i připraven, i ochoten k boji,« namítal Dubina.

„Tenť jsem, jako Bůh nade mnou,« zvolal Sezima, „a mám nezvratné přesvědčení, že dobrý duch svobody, pro niž jsem obětoval nejkrásnější léta svého mládí, za niž jsem dal blaho drahé své matky, mně nedá v tom boji zahynouti!«

„I já chovám stejné s vámi přesvědčení,« odvětil pevně farář; „ostatně služ vám za útěchu, že není Straka první osobou v domě, a že není vůbec pevná a rázná povaha, jež umí s výsledkem vzdorovati.«

„A paní Straková?« tázal se Sezima.

„Je vtělený genius dobroty a nechci právě říci duchaplná, ale v každém způsobu rozumná paní, jež dovede v čas i bystrou a ráznou býti, jak jsme se já a setník Dřevnický přesvědčili, když měla slečna jít do Prahy na vychování.«

»A myslíte, že in puncto cti občanské téže má mínění jako její pan manžel?«

»Jen z části myslil bych,« odvětil farář; »ale jinak troufám si tvrditi, že, bude-li vás slečna opravdově milovati, matce nic nepůjde nad štěstí milovaného dítěte.«

»A co setník?«

»Setníkovo srdce jest vám nakloněno. Protože nyní ohledy nejsou na místě, ujišťuju vás, že první setkání se vaše v těchto místnostech setníka neobyčejně příznivě dojalo. On se mi v tom smyslu svěřil, a setník, věřte, není nepatrná osoba na Vidovli.

»Nuže tedy,« pravil odhodlaně Sezima, »pravou nohou napřed! Musím na Vidovli. Oh, nevíte, pane faráři, jak žízním a lačním po jediném pohledu jejím! Snad, vraceje se, zastavím se u vás.«

Domluvil podal Dubinovi ruku.

»Bůh, jenž svedl vás u kapličky, doprovázej vás při tom prvním kroku,« dodal srdečně farář a doprovodil Sezimu ke kočáru.

Sezima odjížděl k Vidovli.

U kapličky slezl a podíval se oknem do svatyňky na místo, kde ondy klečela Františka, pak jel přímo do dvora a vyhledal pokoj setníkův. Ten bydlel v přízemí, vchod k němu byl naprosto volný. U dveří silně zaklepal. Hlas jasný, jako ze zvonku stříbrného ozval se v pokoji.

Sezima vstoupil a všecka krev vehnala se mu k srdci. Od stolku, u něhož setník při šachovnici seděl, přicházela mu v ústrety — Františka, v témž šedivém šatě, s týmž křížkem na prsou, ve kterých ji poprvé spatřil v kapličce! Sezima byl ohromen radostí, že vidí po dlouhém boji, jejž si dobrovolně uložil, Františku; Františka byla podivením jata, že příchozí pán, jehož posud neznala, se nepředstavuje a ani nepozdravuje. Ruměnec

rozpaku vstoupil v její bílé líce a nadechl je růžovou spanilostí.

„Ah, pan Sezima, mladý náš přítel. Vítejte na Vidovli. Zdali, Františko, pana Sezimu znáš? A pan Sezima snad ani tebe nezná!“ rozvazoval setník. Po té přistoupiv vzal zlehka levicí Františku kolem pasu, pravici pak Sezimovi podávaje dodal: „To je má zlatá Františka, moje potěšení; a tuhle, Františko, přítel můj, pan Sezima z Topolova.“

Srdečný tón setníkův probudil Sezimu ze zaraženosti. Proti všem pravidlům dobrého tónu nastrčil zprudka pravici Františce a stiskl jí ruku, již mimovolně i ona mu podala.

Setník Dřevnický přimhouřil potutelně pravé oko své; snad vzpomněl na svůj sen o Sezimovi a Františce, který ještě nikomu nevypravoval... Po té vybídl Sezimu, aby přisedl ke stolku, při němž před příchodem mladého statkáře s Františkou v šachy hrál.

Sezima přisedl k jeho boku a Františka zaujala místo naproti nim.

„Nemocná matinka naše,“ rozpřádal setník hovor přehlížeje postavení na šachovnici, „dnes tiše usnula; vyzval jsem Františku na partii šachu. Ale mrzí mne to, na mou duši, neboť ona mne udělá vždycky mat, milý, mladý příteli, a já přece jindy nehrával mizerně. Podívejte se, dnes asi vyhraji zase jako sedláci u Chlumce. Vy hrajete také v šachy?“

„Hrávali jsme někdy celé dni ve vězení,“ odpovídal Sezima; „na šachovnici a s figurami, které jsme si sami velmi primitivně udělali. Býval čas, kde soudruzi mně nápady mé záviděli.“

„Vida, vida, to jste přišel jako na zavolanou,“ mluvil dále setník zraku se šachovnice nezvedna; „libo-li, zkuste štěstí s Františkou a udělejte ji bez milosti mat!“

„Dovolí-li slečna —“

Františčiny tváře rděly se posud; nepohlédla posud na Sezimu a přece cítila, že zrak jeho na ní spočívá a že ve zraku tom leží síla, jež vniká jí až do srdce. Nyní pozvedla oko k tazateli.

„Vynasnažím se," pravila, „abych mnoho chyb nenadělala. Strýček smýšlí příliš příznivě o mé hře."

Sezima změnil místo se setníkem a spustil se s Františkou v první partii. Energicky upřel pozornosť svou na hru, nechtěl se dáti zahanbiti a postavení jeho na šachovnici nebylo výhodno. Přemítal o prvním novém tahu, přemítal trochu dlouho, a Františka měla nyní sama příležitosť přítele setníkova si prohlédnouti. Jsou ženy takové: malicherností, ovšem charakteristických, všimnou si nejprve. Bílá jako křída košile Sezimova a kravata, volně a vkusně zavázaná, projevovaly jí svou elegancí jemnou, ušlechtilou povahu. Sezima učinil první a dobrý tah. Františka to zpozorovala a chystala se k odvetě; okamžitá snad roztržitosť byla tím vinna, že tah byl slabý. Sezima se pousmál. Františka si toho všimla.

„Chybila jsem," myslila v duchu; „přítel setníkův musí být upřímný, jinak by nedal na sobě viděti, že jsem udělala chybu, a kořistil by z ní."

Sezima netáhl.

„Dovoluji," pravil, tah změniti."

„Nikoli," pravila Františka, „neměnívám svých tahův!"

Při tom měla něco za lubem, co jí právě napadlo. A nápad ten, chybou dobře zakrytý a Sezimou v pravý čas nezpozorovaný, byl příčinou, že štěstí sklonilo se k Františce a že ubohý Sezima i v šachu byl od Františky mat.

„Jí nikdo neodolá, milý příteli," připomínal setník, „ani v šachu, ani v čem jiném!" Při tom upřel vroucně a laskavě své oči na Františku.

Ta se zapýřila, nevědouc sama proč. Či snad to „něco jiného“ jí vrtalo mozečkem? Co myslil tím setník?

„A nyní,“ pokračoval setník, „co vás vlastně ke mně přivedlo, pane Sezimo? Odpusťte, že pro ten prožluklý šach tak pozdě se tážu.“

Oh, kdyby bývalo lze pověděti, co ho na Vidovli přivedlo, pověděti upřímně a jasně... Pohlédl prosebně na Františku a oči jejich se setkaly...

„Stýskalo se mně po vás, pane setníku,“ vynutil ze sebe Sezima

Setník skočil mu do řeči: „To mne těší, že někomu se po mně, starém chlapu, stýská! A co jste dělal po celých osm neděl, co jsem vás neviděl?“

Sezima padal z rozpaku do rozpaku. „Pracoval jsem v poli a lukách na zanedbaném svém hospodářství.“

„Oh, máte vy asi někoho za lubem, tak nějakou hospodyňku, co?“ žertoval setník a kradí zrakem o Františku zavadil.

Františčino srdéčko projelo tušení, tušení divné, sladké i bolné, projelo je jako jiskra a otřáslo její jsoucností. Povstala se sedadla. I Sezima vyskočil.

„Mám,“ vypravil ze sebe.

Po té nedbaje řádu společenského, nedbaje ničeho na světě, přistoupil k Františce, vzal její bílou, měkkou ručku a zulíbal ji nejvřelejšími polibky.

Františka zbledla jako stěna, dech se v ní zatajil, v oko jí vstoupila slza a zakalila zrak. Neviděla Sezimu, neviděla setníka, neviděla nic.

Vzchopila se, a vzlykajíc odkvapila z pokoje.

Sezima hleděl za ní do prázdného prostoru, pak se vzpamatoval a přikročiv k setníkovi, chopil se jeho pravice a tiskna ji oběma rukama k bijícímu svému srdci, zvolal po dětsku důvěrně a upřímně: „Pane setníku! Neopusťte mne, ujmete se mne, buďte mi otcem. Miluju již ji tak...“

Proud slzí zarazil jeho řeč; zraky, v slzách se lesknoucí, dokončily setníkovi ostatní. Přitáhl mladého muže k sobě, políbil jej v čelo a pravil vážně a třesavě:

„Buďte jist, neopustím vás ani Františku, jako že jsem setník Dřevnický!“

VII.

Vylíčená scéna, jež tajůplný režisér odvěčných zákonů všehomíra mezi třemi upřímnými srdci lidskými v pokoji setníkově vystrojil, měla ohromný účinek na všecky tři osoby. Té noci, jež následovala, nezamhouřil ani jeden z nich oka. Odvodňoval bych Labe, kdybych napjetí každého vyličovati chtěl. Jsouť věci v životě, jež daleko nesou se nad péro spisovatelovo; za nich není na jiném nežli držeti se holých fakt.

Druhého dne k večeru přinesl zvláštní posel psaní od setníka do Topolova. Sezima roztrhl rázem obálku a četl: „Dobrý náš Sezimo! Nechoďte mi sem do Vidovle, dokud vás nepozvu. Jsem a zůstanu starý váš a věrný setník.“ Psaní to mělo dobrý svůj důvod. Dřevnický chtěl a musil dříve věděti, jak to vypadá s Františkou, nežli se mohl objeviti Sezima. Věc ta byla choulostivá pro starého vojáka, jenž tak vroucně miloval svou zlatou Františku a jenž dobře věděl, že jest útlá citlivka, k níž se musil jen s největší opatrností přibližovati. Neopatrné dotknutí mohlo zkaziti jeho pěkný sen, jenž jal se vstupovati ve skutek z lůna obrazotvornosti. „Je li láska obou prava, nezahyne. Já mohu být jen opatrným jejím ochrancem,“ rozumoval dobrý setník a čekal jen na dosť malou pobídku se strany Františčiny. Té nedočkal se tak brzy a rmoutil se téměř nad tím. Kdyby byl býval dobrý psycholog, nebyl by se divil. Posléze přešla ho trpělivosť; nemohl déle otalovati, musil se

aspoň dověděti, zdali Sezima není Františce odporným. Navrhl, aby si odpoledne vyjeli spolu na procházku. Františka, jež matku stále bedlivě ošetřovala, trpěla očihledě na zdraví a měla potřebí trochu zdravého vzduchu. Svolila, vyjeli si. Františka, jež asi tušila, co setník zamýšlí, seděla mlčky vedle něho v plášť zahalena.

„Je ti Sezima protivným?“ tázal se bez úvodu setník.

Františka dala posunky na jevo, že není.

„Není?“ pokračoval volněji, „to mně padá břímě se srdce. Co mu říkáš?

„Nevím,“ odpověděla Františka.

„Mé milé dítě, to se musíš zeptati srdce svého, co ono o něm říká,“ vysvětloval setník. „Neříká-li nic, mlčí-li, nu, pak mně to přece můžeš povědĕti; vždyť víš, že tvoje štěstí jest jediným mým štěstím na světě!“

„Ach, strýčku, já sama sebe nepoznávám... Či myslíte, strýčku...“

„Zdali to Sezima myslil opravdově?“ dokončoval setník. „Tak opravdově, milé dítě, jako že v zimě padá sníh.“

„Jeho smutné poměry,“ podotkla Františka.

„Nechme zatím běžeti, Františko,“ přerušil ji setník. „Ty beztoho svým časem více než nám milo bude, cestu nám zastoupí. Teď běží jenom o to, vážíš-li si ho, myslíš-li na něj někdy, nebo častěji, nebo jak pak bych to řekl, nu ano, není-li tobě lhostejný jako jiný muž, nebo vlastně, co bys tomu říkala, kdyby prosil tě za ruku a za srdce pro život svůj!“

„Já ho tenkráte poprvé viděla...“

„Ale on tě neviděl poprvé,“ odpovídal setník a vypravoval, jak ji viděl se modliti v kapličce, jak radil se s matkou, jak se zkoušel, zkrátka vše, s čím se mu Sezima byl svěřil.

Františka pozorně poslouchala; nyní teprve pochopila, proč nemohl Sezima více touze srdce svého odolati, proč vyskočiv prudce ji chopil za ruku při vzpomínce na hospodyňku, pro kterou pracuje. Posud tkvěl obraz jeho v jakýchsi mlhách v mysli její, nyní vystoupil do jasna v neklamném světle skutečnosti.

„A žádal vás Sezima, strýčku, abyste na mně vyzvěděl, jak o něm smýšlím?“ tázala se Františka.

„Nežadal,“ odpověděl setník; „od oné chvíle čeká v zátiší svém, kde pro tebe pracuje, jak sama ze sebe nad ním rozhodneš. Osud lásky jeho leží v rukou tvých; tys paní srdce svého, od tvého srdce čeká on na rozsudek a ujišťuji tebe, že nespatříš ho více, uznáš-li za dobré zavrhnouti ho.“

„Pak, strýčku, povídám vám pro vás a jenom pro vás,“ doložila Františka, „že od oné chvíle mně s mysli nesešel, že uznávám ho za muže, jenž jest hoden mé úcty a...“

Františka se zarazila.

„A lásky?“ dokončil setník.

„A lásky,“ zašeptala a sklopila oči.

Druhý den po té přišel setník do Lučan; zastal tam Sezimu. Tento šel mu v ústrety a tiskna mu pravici pravil: „Pane setníku, což nenesete žádnou jiskru naděje do horké mé nejistoty?“

„Teprve včera se tajemný pytel roztrhl, milý Sezimo,“ pravil setník; „ale jen pro mne, rozumíte, pro mne! Nesmím mluviti, mám ústa slovem zašita, rozumíme?“ ale při tom se zasmál tak srdečně a tak potutelně, že Sezima mu porozuměl a zavolav: „Díky, tisícerá díky!“ okolo krku mu padl.

Farář Dubina mnul si stranou radostí ruce.

Láska Sezimy k Františce zůstala tajemstvím; Sezima věda na čem jest, nechtěl nikterak vtírati se svou přítomností Františce a čekal, až dojde ho vyzvání set-

níkovo. Sama paní Straková, jež ovšem nejprvnější právo měla, aby byla v tajemství srdce svého dítěte zasvěcena, nevěděla a netušila nic podobného z té příčiny, že Františka neměla dosti síly k vyznání a nemoc paní Strakové brala na se ráz čím dále tím povážlivější. Z té strany stahovala se nejprve mračna na obzoru lásky Sezimovy. Straka neměl pochybnosti o tom, nemoc jeho choti byla smrtelna, konec její byl jist; život nemocné paní visel na slabé niti, několik měsíců, několik neděl jen měla s nimi býti na tvrzi Vidovelské. Událost ta zaujala mysli všech našich přátel tak, že i lásce Sezimově ustoupiti bylo do pozadí.

Straka řekl o vánocích setníkovi i faráři pravdu, ale všichni ji co nejšetrněji zatajovali před Františkou a nemocnou paní. U Františky se jim to ještě dařilo; ne tak u nemocné paní, jež sama nejlépe cítila, že Bůh jí určil opustiti drahé děti své. Byla vždy rozumna i na smrtelném loži svém, byla vždy útlocitna, i před smrtí svou, jež zvolna se blížila. Však starosti, těžké starosti jako Krkonoše ležely na usychající její duši. Nestrachovala se o nikoho jiného tak jako o nejdražší poklad svůj, o Františku. Viděla, že Straka je hodný a dobrý muž, ale viděla, že není ráznym a pevným a obávala se, by časem nevybledla její památka v srdci jeho; strachovala se, že nezůstane vdovcem. Šlechetná paní nechtěla od něho slibův a závazků, věděla, že marny jsou, nedá li jich muž se silnou duší, a že tytýž i stávají se v životě kletbami. Kdo jediný zbýval v tom strasti plném postavení? Setník, jediný setník, stařec již bělovlasý, ale se srdcem čistým jako křišťál a pevným jako démant. Vždyť i o ni, po smrti její nebožky matky staral se více a šetrněji než její vlastní otec, a proč? Z pouhé čisté lásky k nebožce matce, jež tak nešťastně proň vypadla, ale jež tak byla prava a vznešena, že žádný nový cit ji z duše jeho nevytlačil, že řada dlouhých let ji nese-

slabila, že nalézala jen útěchy a ukojení v četných obětech pro tu, jež ji vzbudila a pro celé její potomstvo. „Dokud bude míti dítě mé Dřevnického, neosiří; Bůh dá mu věk pro šlechetnosť a spanilosť jeho povahy!“ Myšlénka ta byla jedinou oasou na poušti myšlének předhrobných; z myšlénky té prýštila se jí útěcha daleko za hrob!

Únor chýlil se ke konci, s ním i život paní Strakové. Byl den šerednÝ, jedna plískanice. V komnatě nemocné paní při mdlém svetle lampy seděl těsně při posteli setník s hlavou sklopenou. Kostnatou ruku nemocné držel ve své pravici, jemně ji tiskna, jako by chtěl tělo chorobné životem zelektrovati.

„Ráda odcházím, příteli a dobrodinče náš,“ mluvila nemocná paní, „ráda odcházím k matce své, vaší první Františce, vědouc, že jediný poklad svůj, Františku, odevzdávám do ochrany vašeho srdce, vaší lásky. Nermuťte se pro mne, aby Bůh prodloužil život váš, jehož potřebí má Františka jako oka v hlavě. Vám, jen vám odevzdávám dítě své, vy příteli můj, matky mé a dítěte mého; neboť vy jste silen, a muž můj sláb a mohou přijít časem zlé doby na Vidovli. Vy jediný jim odoláte, nebo co na světě může sklátiti vaši lásku?“

„Jen smrť,“ odpověděl zádumčivě setník, jemuž po svráštělých tvářích slzy do knírů se koulely.

„Béřete tedy pod ochranu Františku?“ tázala se znova nemocná.

„S celou duší a silou svou, kdyby tě měl Bůh k sobě povolati. Vždyť učinil bych tak i kdybysi mne za to neprosila. Vždyť je to má svatá povinnosť,“ odpovídal setník.

„Vím to, příteli, vím; ale nemohla jsem umříti, abych prve neudělala s vámi poslední svou vůli,“ mluvila dále nemocná. „Nyní umru mnohem, mnohem pokojněji. Bůh zaplať vám krásnou vaši lásku!“

Tato slova byla poslední, jež k setníkovi paní Straková pronesla. Po těch několik dní, ve kterých ještě žila, nebyl s ní setník nikdy sám Nemohl snésti žalostného obrazu, jejž nemocná, srdci jeho tak blízká, poskytovala. Stalť se měkkým, tak měkkým, že nebylo s ním ani řeči ani pojednání. Teprve když nemocná paní vypustila ducha, vzpřímil se a jako by povinnosť, která mu okamžikem její smrti nastala, dodávala tělu jeho síly a duši pružnosti, byl ze všech obyvatelů tvrze Vidovelské nejstatečnější a radou i skutkem všude po ruce. Onť sám s farářem obstarával pohřeb, ano dohlídl místo Straky k čeládce a hospodářství, neboť tento neštěstím, jež ho potkalo, ztratil aspoň na první dni docela hlavu. Okamžitý dojem byl pro měkkou povahu jeho strašlivý.

O Františce nebudeme se ani zmiňovati; podlomené květině podobala se postava její, a její duše duši básníkově, na niž vydal osud kletbu němoty. Ve mračnech tísně a strastí dvě jen někdy jí zakmitly jiskry naděje: setník a Sezima.

Tohoto dojímalo úmrtí paní Strakové velmi bolestně; bylať bolesť Františčina i jeho bolestí, a tušil, že touto událostí zaťata byla lásce jeho rána, jež tak brzy se nezacelí a jež může býti prvním členem řady pohrom, z kterých, jak láska jeho vyvázne, ovšem sobě představiti nemohl. Přese všecky důvody rozumu nebyl s to, aby zapudil ze srdce svého předtuchu, jež nemilosrdně je stíhala a šlehala. V den pohřbu jel po druhé na Vidovli a provodil mrtvolu na hřbitov Lučanský. Srdce mu krvácelo, když viděl, jak před otevřeným hrobem Františka s matkou svou se loučila; jak rád by býval na místě Bohušově, aby omdlévající Františku byl mohl do svého náručí chytiti! Jen se sebezapřením podřídil se řádu společenskému a setrval na svém místě. Když však spatřil starého setníka, jenž přistoupiv k hrobu, tři hrsti země na rakev hoditi chtěl, když viděl, jak starci se

ruka tak třásla, že ani hrsť země zvednouti nemohl: tu zakalil se mu naprosto zrak. Teprve hlahol varhan z kostela, kde začínaly služby záduší, jej probudil z mrákoty.

Straky při pohřbu nebylo. Úmrtí manželky uvrhlo jej na lože. Setník ho dlouho přemlouvati musil, nežli jej k tomu pohnul, že nešel na pohřeb.

Po pohřbu se hosté rozešli, jen Sezima poručil kočímu, by zajel do Vidovle. Nemohl srdci svému žádosť odepříti, aby nepromluvil několik slov s Františkou, neštěstím sklíčenou. Přijel na Vidovli, šel přímo k setníkovi, kdež skutečně Františku nalezl. Nebylať ještě ani pláště odložila a seděla, s rukama v klín složenýma, u okna, poodpočívajíc u drahého svého strýčka. Pozdraviv přítomné šel Sezima přímo k Františce a nabízeje jí pravici svou, pravil hlasem sice pláčem přitlumeným, ale mužně jarým, jenž pronikl Františce ledví i kosti:

„Slečno! Bolesť, kterou s vámi zároveň cítím, nedopustila, abych dnes k vám nepřišel, abych nenabídl vám, když osiřela jste, sebe tělem i duší za ochranu a záštitu. Podávaje vám ruku, podávám vám celý život svůj. Přijímáte jej?“

„Přijímám,“ odpověděla Františka pevně a vložila ochotně a srdečně ruku svou v ruku Sezimovu.

Setník, jenž podal stál, zakrucoval si kníry a slzel radostí. Sen jeho o Františce a Sezimovi stal se pravdou, stal se jasnou, neomylnou skutečností. Důvěra v lepší budoucnosť občerstvila a posilnila tři roztruchlená, však jedním tlukem bijící srdce!

VIII.

Společenský mrav sám sebou přinášel, že Sezima první rok po smrti paní Strakové ani na Vidovli nepřišel. Po ten čas mluvil jen asi dvakráte, třikráte, s Františkou, nezmiňuje se ani slovíčkem o lásce, jež bytosť obou dvou mladých lidí čím dále, tím více vyplňovala. Na Vidovli stala se jen ta změna, že hospodářství jindy vzorné vázlo, smrť manželky tak dojala měkkou povahu pana doktora, že nemohl se po celý rok vzpamatovati, že i hospodářství druhdy tak milé, se mu znechutilo. Ovšem, dříve měl při všem společnici rozumnou, teď cítil se příliš osamělým a byl proto těžké mysli. Nebyl vůbec pan doktor stvořen k samostatnému, jen sebou samým určenému jednání, a i v ekonomii bývala mu druhdy rada choti vítána, ba za důležitých momentův i rozhodna. Postrádal všude choť svou a častěji zašel si na hřbitov Lučanský a objímal rov své Františky kropě jej hojnými slzami. Farář Dubina ho kolikrát od rovu odtrhl a odvedl.

„Ožení-li se ještě?“ tázával se farář.

Setník kroutíval hlavou a dokládával: „Čas jest ošidná maškara, milý faráři; kdo jí věří, může šeredně naběhnouti.“

„Jen srdce vaše neobloudí,“ myslíval si farář, ale nechával si to při sobě.

Když rok uplynul a Straka se ze svého neštěstí zotavil, neradil setník Sezimovi, aby s žádostí svou o ruku Františčinu se vytasil, ano radil ještě k největší opatrnosti, dobře soudě, že Straka by jeho snoubení vlídně nepřijal. Františka byla v tom věku, v němž na vdávání se nepospíchá a jedno nebo dvě léta čekati, bylo po rozumě setníkově žádoucno. Opatrný setník měl také ještě tajný plán, za ten čas vyzpytovati, zdali láska Sezimova je skutečně schopna obětí pro Františku. Františka, jež zatím

po matce ochotně se ujala hospodářství v domě a jejížto bolesť nebyla se ještě uložila, shodovala se v tom se setníkem a Sezima musil konečně býti spokojen. Nenadáli se všichni tři obratu, jenž při věcech, jak se měly, velmi možný byl a štěstí našich mladých přátel zkázou ohroziti mohl. Zkušený v lidech farář netajil před setníkem, že Straka, zotaviv se, jinou společnici asi hledati bude, jež pak třeba větší vliv na Vidovelské tvrzi míti bude, než doktor i setník dohromady. Setník to prozatím měl za nemožné, soudě tak z chování Strakova, jenž žádné chuti k novému ženění nejevil a posud ni slovem o něčem podobném ani nehlesnul.

Zatím přihodila se věc, jež zasluhuje podotknutí. Matinky okolních statkářů nenesly libě, že mladý Sezima jest ke krásné pleti tak zdrželiv. Mělať mnohá z nich několik dcer, a byla by nad tím oko zamhouřila, že Sezima seděl v žaláři, kdyby jen mladý Topolovský se některak přívětivěji byl choval. Nehledě k tomu, že byl politicky zkompromitován, byl Sezima dobrá partie, jež nebyla na zahozenou. Proto pozorovaly a stíhaly Sezimu ještě bedlivěji, než snad sama policie, v jejíž ochranu opatrná vláda jej odevzdala. Že přátelil se s farářem Lučanským, nebylo žádnému divno, ale že častěji se scházel se setníkem Dřevnickým, neušlo jich pozornosti a zavdalo příčinu ke kombinaci pravdě podobné, že Sezima myslí na sličnou a bohatou slečnu Františku.

Jedna z těch paní přivedla jednou tu věc u přítomnosti dra Straky delikátně k řeči a ten dobromyslně odpověděl, že sestava taková nemá ani nejmenší podstaty a doložil, že by se velice rozmýšlel, kdyby něco podobného v jeho domě se mělo přihoditi, aby dal svolení ke sňatku jediné dcery své s člověkem kompromitovaným, ano snad posud vysoké vládě a státnímu pořádku nebezpečným. Škodylibá duše se snadno našla, jež výrok ten Sezimovi donesla, jenž setníkovi se vším se svěřil. Setník, k němuž

doktor vždy až posud byl důvěrný a sdílný, soudil, že choť Františčin v této záležitosti s ním se dá do řeči a slíbil, že pak působiti bude ve prospěch Sezimův. Leč v tom se setník zmýlil; Straka ani slovem o té věci se nezmínil, buď snad že ji měl za příliš nepatrnou a pravdě nepodobnou, buď že sám měl něco zcela jiného v hlavě což brzy vyšlo na bílý den.

Jednoho času odjel Straka do Prahy za nějakou peněžitou záležitostí a vrátil se všecek změněn po čtyřech dnech na Vidovli. Byl hovornější, vlídnější a veselejší, což neušlo ani setníkovi, ani Františce, ani faráři. Jen farář dohádal se pravého původu jeho změny.

„Myslím," pravil k setnikovi, „že pan doktor nebyl nadarmo v Praze."

„Jak to?" ptal se setník nepokojně.

„Snad si tam něco vyhledal," vysvětloval farář; snad nevěstu, pane setníku."

Setník kroutil hlavou.

„Snad by mně aspoň něco napověděl," dokládal nikoli bez pohnutí, nebo dával přese všecky pochybnosti přece faráři za pravdu.

„Čeká snad, až bude vám moci něco určitějšího povědětí," odvětil farář.

A za několik neděl, k vánocům, vajíčko se proklubalo. Doktor Straka opět odjel do Prahy, předstíraje důležité záležitosti a zdržel se tam neobyčejně dlouho. Asi v témdni psal do Vidovle, že povaha jeho vyřizování toho žádá, aby ještě asi týden v Praze pobyl. Jinak nepsal nic nového. Starosť, že snad něco jiného je příčinou jeho prodlévání v Praze, obestřela mysl všech našich přátel. Sezima, jenž tušil, že neopatrně jednal, povoliv žádosti setníkově, aby s vyjádřením svým čekal, vyslovil se nyní zřejmě, že jak se doktor domů vrátí, mu svou prosbu bez obalu přednese. I Františka i setník byli nyní s tím srozuměni, jen farář si myslil, že snad bude již

trochu pozdě, ale neprozradil již k vůli Sezimovi svých myšlének. Starosť nebyla bezdůvodna; v Praze zatím se něco dělo, co pro průběh našeho vypravování mělo nejmocnější účinek.

Doktor Stehlík, právní přítel Strakův, muž to již starší a smýšlení staro konservativního, byl spřízněn s radou u zemského soudu, jménem Fialou, starým to byrokratem zrna nejčistšího. Rada Fiala měl kapitály uložené v státních papírech, a ač byl veskrze loyalný, přece byl by se rád v čas těch papírů zbavil, poněvadž neměl k nim veliké důvěry. Svěřil se tím doktorovi Stehlíkovi, jenž ovšem v rozsáhlé své praksi měl dosti příležitosti, vyhledati mu zcela spolehlivé dlužníky. Krátce po tom přijel Straka do Prahy s úmyslem převzíti peníze na Vidovli, aby tam zarazil nějaký ústav průmyslný, souvisící s ekonomií. Počítal, že tím zdvojnásobí užitek svého statku, čehož bylo také potřebí, protože Bohuš chtěl do Italie, aby v umění svém se zdokonalil. Advokát, znaje dobře poměry Strakovy, smluvil se s ním brzo a uvedl jej do příbytku rady Fialy, kdež setkal se Straka poprve též s nejstarší dcerou Fialovou, Kamillou. Když ji Straka spatřil, zarazil se; mělať Kamilla podobnosť s nebožkou jeho Františkou. Rada Fiala dal Strakovi určitý slib, ale vyžádal sobě lhůtu několika neděl, po kterých chtěl míti žádanou sumu pohromadě. Starý byrokrat nevěřil asi docela advokátovi a chtěl sám z knih o poměrech Strakových se přesvědčiti a nabyti jistoty, zdali jeho podnik lze dobře provésti. Straka nedělal před právním přítelem svým z toho tajnosť, že slečna Kamilla naň učinila dojem, k čemuž liška advokát suše odpověděl: „Slečna Kamilla má po matce několik tisíc; vy jste vdovec; můžete si jich snadno bez dlužního upsání zaopatřiti.“

Doktor Straka proti tomu nic nenamítal a advokát mu nabídl, že, jestli mu po přání, by s radou a jeho dcerou promluvil. „Jsem tam již po mnohá léta znám

jako doma," doložil, „a myslím, že byste se svou žádostí o ruku slečny Kamilly zle nepochodil."

Slovo dalo slovo, a než Straka ponejprve z Prahy odjížděl, věděl již od rady samého, že by slečna Kamilla, která lepou postavou svou, jistou noblesou a mimo to podobností k nebožce Františce statkáři dobře se líbila, nebyla proň nedobytna. Odtud jeho změna, když přišel ponejprve z Prahy na Vidovli.

Že setníkovi o tom se nezmínil, leží na snadě; vědělť, že je to novina pro setníka velmi choulostiva, a pak si myslil, že není ještě ruka v rukávě a že, dostane-li košem, bude lépe, nebude li na Vidovli nikdo třetí o tom věděti. Možná, že kdyby byl setník něco podobného prohodil, že by byl doktor Straka mu se vším se svěřil; ale přílišná útlocitnosť setníkova tomu zabránila. Byla to již tak chyba, jakých v životě na tisíce se stane a které mívají následky veliké. Osud si tak zamanul; nemělo Dřevnickému stáří v pokoji uplynouti, neměla láska Františčina ubírati se cestou rovnou a pohodlnou!

Zatím, než doktor Straka opět do Prahy přijel, rozhodl se tam jeho osud a zapletly se zároveň niti osudu našich přátel na Vidovli, v Lučanech i v Topolově.

Slečna Kamilla neměla věru příčiny zamítnouti žádosť staršího již, ale při všem ještě švarného vdovce. Bylo jí už dobrých třicet let a naděje, uloviti mladého muže, rovnala se při její vypočítavé mysli skoro nicce. Bývala druhdy opravdu slična, ba spanila, ale věděla to a věděla také, že dostane několik tisíc věna a byla proto nanejvýš vybíravá. Nejprve snilo se jí o hrabatech, pak baronech, rozumí se, že rothšildovsky bohatých, pak o plukovnících a majorech se zlatými portami a řinčící šavlí anebo aspoň o důstojnících, majících přístup k nejvyššímu dvoru, kdež se již viděla, jak ji obklopují dvořané, kořící se významně její půvabnosti. Vzdělání její ji k tomu

jaksi oprávňovalo, vychování její též; nebo rodina její byla dle otce a matky již asi ve třetím pokolení úřadnická, matka byla »von« a otec měl podle zásluh svých nejlepší naději státi se rytířem, ne-li více. Považíme-li dále, že nejpěknější leta její padla v první dobu Bachoviny, kde voják a byrokrat první byli činitelé v státě, nepodivíme se jí a nevememe za zlé mladé dívce. Co v pravdě láska jest, nikdy Kamilla nepocítila. Vzbudila sice v máji svých let pravou horoucí lásku v jednom mladém úřadníku, ale toho zavrhla; „byl jí málo". „Však Bůh vás, slečno, potrestá za zlé ke mně smýšlení," vyčítal ubohý mladý muž, na vždy ji opouštěje. Ona se usmála, ale za několik let, když stárla, někdy si přece na ta slova vzpomněla, a to právem, neb nápadník její rychle v hodnostech postupoval a vzal si ženu mladší než ona, bohatší a k tomu z domu presidentova! Posléze byla slečna Kamilla nevrlá; trapný cit, že „zůstane na ocet", anebo že nějaký plešatý byrokrat z milosrdenství se jí ujme, hryzl ji v srdci. Když se jí doktor Straka naskytl, nerozmýšlela se dlouho. Byl ovšem jen zámožným statkářem, ale měl aspoň hodnosť doktorskou; chyba byla jen, že nebyl úřadníkem. Však i tu námitku překonala, neb zobrazila si v duchu, že při rozvětvených spojeních rodiny její s všemohoucí byrokracií může býti ještě jednou doktor Straka nějaký protomedikus se zlatým límcem. Ale co při ní rozhodlo, bylo, že papá si toho sňatku přál, a že zpozorovala, že při povolné povaze doktorově ona bude paní na Vidovli. Proto, když po druhé doktor Straka k radovům přijel, dala si ruce od něho líbati a dala se později jako nevěsta od něho obejmouti. Dobrodušný doktor netušil, koho v nové vyvolence své objímá; chybil, velmi chybil, neporadiv se prve se setníkem a farářem a s dcerou svou.

Za tepla poslal o tomto kroku svém obšírnou zprávu setníkovi. Byla plna medových nadějí a chvály o nové

nevěstě a paní na Vidovli. Setník se trpce smál, Františka hořce plakala, Sezima bledl, farář se hluboce zadumal. Jaká rada!? Setník složil papír a pravil: „Co zemřela drahá Františka, tak jsem klesl v jeho lásce, že neuznal ani za dobré, se mnou se poraditi. Je přílišný dobrák a nedej Bože, aby neupletl na sebe bič... Jak si uvaří, tak bude jísti. Ale aby tobě, Františko, a vám, Sezimo, také zle neuvařil, o to postarám se já, jako že jsem Dřevnický, setník od českých kanonýrův.“

Poslední slova, pevně, ba hrdě pronesená, občerstvila duši milenců; sám farář probral se z traplivých dum.

Když se doktor Straka na Vidovli vrátil, vypadalo to na tvrzi jaksi cize; nedivil se tomu, poněvadž to očekával a těšil se nadějí, že stav ten brzy se změní. Jen výčitek setníkových se obával, neboť cítil, jak neslušně jednal, přehlédnuv ve své při nejvěrnějšího přítele svého domu I omlouval se, že slečna Kamilla jest nebožce Františce tak podobna...

„I co do povahy?“ namítal setník.

„Ó, jest jako dobrá hodina; až vás sezná, bude vás jistě ctíti a milovati jako nebožka.“

„Nikdo neumí tak milovati jako moje Františky,“ podotkl úsečně setník. „Ostatně, já si ji neberu, béřete si ji vy.“

Po tom vytasil se setník se žádostí Sezimovou za ruku Františčinu. Odůvodnil ji široce vroucími slovy a ke konci dodal:

„Myslím již proto, že přivedete novou paní do domu, že by bylo lépe, abyste Františku provdal. Nedělá to dobře, je-li dospělá dcera v domě a ženi-li se otec po druhé. Věřte mně, že to bude s prospěchem vám, bude li Františka dříve z domu. Budoucnosť vás přesvědčí.“

Straka stál před ním zaražen a nanejvýš překvapen. Naprosto setníkovi něco odepříti nemohl a svoliti k tomuto

sňatku zase nemohl podle svého smýšlení. Sezima je hodný člověk, myslil si, ale člověk zkompromitovaný, vládě, státu nebezpečný; kdybych svolil, jednal bych proti své občanské cti, a kdybych i dceři a setníkovi tu oběť přinesl, nelze na to pomysliti, že by si mne Kamilla vzala. Rod její, vládě a nejvyššímu domu tak oddaný... ne, ne, zasnoubení to by bylo skvrnou mé rodiny a rada by mně Kamillu nikdy nedal.

Tak rozumoval Straka v duchu; ale k setníkovi pravil na chvíli pomlčev: „Jsem tak překvapen, strýčku, že nevím, co bych vám odpověděl, pomyslete si jen moje postavení! Popřejte mně času, abych rozmyslil tu důležitou věc; jen několik dní času.“

Za týden k setníkovi pravil: „Rozmyslil jsem si to na vše strany; prozatím je nutno, záležitosť tu nechati na odkladích. Nebo považte, kdybychom rozhodli a, než moje nastávající přijde, Františku provdali, zdaž by to Kamilla nemusila považovati za nedůvěru k sobě, že, než ona přijde do domu, odstraňujeme před ní Františku, jako bychom se báli, že jí bude macecha ubližovati? Jak ji znám, urazili bychom ji tak důtklivě, že by od sňatku upustila. Nerozhodněme se prozatím; nepotřebuji vás ujišťovati, že blaho Františčino jest blaho mé.“

„Váš důvod jest ovšem závažným pro vás,“ odpověděl chladně setník, „ale co řekne tomu srdce vašeho dítěte?“

„Nuž, učiňme mezi sebou rozhodčím Františku,“ namítal Straka; „já jsem jist, že i pro ni, právě že jest mé dítě, bude míti důvod můj váhu. Vždyť není zrušeno, co jen odkládame.“

Setník se chtěl ještě brániti, ale doktor mu vyložil, že Kamilla je z úřadnického rodu, Sezima že není občansky bezúhonný a vytknul kollisi, jež z toho by pro

něho vyplynula, dokud není ženat. „Až budu ženat, vypadne sama sebou ta kollise; buďme trpělivi," doložil.

Tato pravdomluvnosť Strakova uchlácholila poněkud setníka; dal se oblomiti, a osud Františky a Sezimy závisnul v nejisté dáli!

Ke konci masopustu po Novém roce slavil doktor Straka svatbu se slečnou Kamillou v Praze. Františka byla při ní, setník nebyl. Omluvil se, že není úplně zdráv a cesta že proň daleka a nebezpečna. Ale za to poslal tam faráře za strážce Františce. I Sezima byl v ten čas v Praze, byl na zvědách stranu nové matky Františčiny. Vzdychal, kudy chodil a zatínal pěsti. Co se dověděl, dělalo mu těžké srdce. Při oddavkách byl v kostele za pilířem. Když noví manželé odcházeli od oltáře ke dveřím, změřil si Kamillu od hlavy až k patě. „Budeš míti, sličná paní, se mnou co činiti a se setníkem, postavíš-li si svou hrdou úřadnickou hlavu."

Třetího dne po té přijeli všichni na Vidovli v průvodu pana rady Fialy, jenž tam čtrnácte dní svou dovolenou s dcerou a zetěm strávil. Čeleď v nejlepší parádě své uvítala mladou paní u vrat dvoru chvojí vykrášleného. Mladá paní kývala přívětivě hlavou díky, ale nepromluvila ani jednoho laskavého slova. Setník v ten den si schválně ulehl. Pes Nikterak nechtěl jíti ke vratům na uvítanou; ležel pod ložem setníkovým mručе si něco ze spaní.

IX.

Příchodem paní Kamilly obrátila se takřka na ruby tvrz Vidovelská. Nejen že dostala z venčí nový kabát, ale i v pokoji musila stará, oku tak domácně lahodná malba ustoupiti nové, moderní; nábytek po nebožce paní byl z valné části nahrazen novým, nádherným, jenž

v několika fůrách z Prahy byl přivežen. Salon byl zřízen ve stylu salonů dvorních radův, elegantně, však ne příliš vkusně; komnata nové milostpaní totalně se přeměnila v budoir plný půvabnosti, že i rigorosní dvorní dáma by chybičky v něm nenalezla. Dobré rytiny a kamenotisky sundány se stěn a zavěseny barvotisky, z části i olejové obrazy ceny pochybné; jen dva obrazy, představující výjevy z římského pouličního života, zaslané darem od Bohuše nové matce, činily čestnou výminku. Paní Kamilla hrdě je okazovala svým návštěvám, tvrdíc, že syn její Bohuš bude druhým Kaulbachem. Znělo to velmi krásně z jejích úst, když pravila: „Jak vám známo, nachází se syn můj v Italii, u věčném svatém městě, aby se zdokonalil ve svém umění. To jsou jen počátky mistrovského jeho štětce, jenž dobude mu jisté slávy evropské.“

Byla vůbec hrdější na Bohuše, kterého neznala, než na dobrou Františku, jejížto pokladové ducha a srdce byli jí z dobré části španělskými vesnicemi.

Poměr mezi mladou paní a Františkou byl hned v prvním čase zcela pravidelný, nejevil však ze žádné strany srdečnosti. Františka nesla těžce, že otec tak brzy na matku zapomněl, a cítila se v srdci co nejbolestněji raněna tím, že otec k vůli druhé choti své odložil žádosť, kterou jménem Sezimovým setník mu přednesl. Dále soudila, že macecha jako dcera rodu úřadnického sama se opře žádosti té a že otec při povolné povaze své více na ni dá než na žádosť a cit vlastního svého dítěte. Jsouc si vědoma povinnosti své, kterou jí láska předpisovala, nestrachovala se bojů sebe krušnějších; ale že macecha příčinou těch bojův asi bude, to zajisté nemohlo srdce její k paní Kamille přichýliti. Vzdávala jí tudíž jen úctu a pozornosť, jak na nevlastní dceru, jež jest vzdělána, se sluší, a naopak paní Kamilla chovala se k ní zase tak, jak patří se na vzdělanou macechu. O lásce neb upřímnosti nebylo mezi nimi stopy.

Ale chladnější a napjatější poměr vládl mezi setníkem a novou paní. Této dotklo se především nelibě, že setník nepřijel na svatbu, a že, když do Vidovle přijížděla, jí ani na krok nepřišel v ústrety. Ovšem, omlouval jej Straka, že byl churav; ale tomu se Kamilla v duchu usmála dobře vědouc, co ve společenském životě znamenají nahodilé nemoci. Ke cti Straky budiž tu povědíno, že přes tu námitku znova do obrany setníka se pustil a jeho poctivé povahy tak rázně se zastal, že sama paní Kamilla se nad tím v duchu pozastavila.

„Nechme toho," dodala poněkud pichlavě; „snad změním své mínění, až blíže pana setníka poznám."

Rozmluva ta byla první, při níž Straka cítil, jako by studená ruka na teplé srdce mu sáhla. Paní Kamilla tvořila si na svůj vrub rozumy, pravé i nepravé, stála při nich a nedala si jich vyvrátiti. Jak mnohem ženštější byla nebožka Františka! Mínění její nerozcházelo se vůbec s míněním jeho, a kde se různilo, tak laskavě jej dovedla přesvědčiti, že milerád přijal je za své. Straka si poprvé v novém svém stavu povážlivě povzdechl. Však nebylo to naposledy.

Paní Kamilla nepřijela sama na Vidovli. Doprovázeli ji tam po svatbě otec a jedna teta, stará to, celkem nudná paní a panská Dóri, již u sebe pro vždy podržela. Teta odjela po několika nedělích. Rada Fiala nejel bez úmyslu s dcerou do Vidovle. Chytrá mladá paní dobře věděla, jak ho použiti, aby jí celá situace brzy byla jasna; a nahlížela, že jí jako dámě nelze mužské kruhy tak brzy proniknouti jako otci, muži to zkušenému a nadanému policejní bystrostí. Jakmile setník se zotavil a první svou visitu u paní Kamilly si odbyl, hledel chytrý rada s ním se spřáteliti, aby ho pronikl a dceru svou o tom muži, jenž jí jaksi nepohodlným se zdál, důkladně zpravil. Přicházel částěji k setníkovi dolů a říkával: „Jsme oba staří; starý k starému nejlépe se hodí.

S těmi mladými nahoře mnoho již pro mne není. Mladí manželé pro sebe jiného nevidí a pro dobrou Františku jsem již také málo vábnou osobností.“

Úsměch jeho, jenž měl býti srdečný a věru uměle byl nalíčen, zdál se Dřevnickému přece jen potutelným a proto se měl na pozoru a ústa opatrně držel na zavírce. Ale nedal toho na sobě viděti, naopak poprvé snad za svého živobytí stavěl se jiným, nežli skutečně byl, z lásky k Františce. Však stálo ho to hodného namáhání a sebezapření, a kdykoli spatřil Dubinu, vždycky lehce studem se zardíval vzpomněv sobě na jezovitskou přetvářku.

Úsudek o setníkovi pronesl rada takto: „Buď jest to zcela jednoduchý muž, duchem slábnoucí stařec, anebo skrývá se jen přede mnou za vetchosť stáří.“

Paní Kamilla rozumně mu namítla: „Kdyby byl setník tak jednoduchým, jakým se vám býti zdá, nepožíval by tu rozhodné vážnosti a moci. Proto se asi přetvařuje a já budu dle toho své plachty říditi.“

Rada jsa byrokratem a při tom obstojným policejníkem, setníka tak snadno nepropustil. Choval se k němu velmi vlídně, ano přátelsky, prohlížel s pozorností, na pohled vzornou, jeho starožitné hodiny, dal si to a ono vysvětliti a rozpřádal stale přes setníkův těžký sluch hovory. V těch zavadili ovšem i na faráře i na Sezimu.

»Sezima, Sezima,“ mluvil k sobě v paměti své hledaje, když setník o statkáři Topolovském vypravoval; »to jméno jest mně odněkud známo. Tuším, že z novin. Jaké jest jeho křestní jméno?“

„Jan,“ řekl lhostejně setník.

»Jan, snad Jan Baptista! Není li to Jan Sezima, jenž r. 1854 byl amnestován?“

»Jest,“ odvětil setník.

„Hm,“ zabručel rada v duchu a obrátil rychle hovor na jinou stránku, přemítaje zatím o tom, jak jest možno,

že setník na pensi, jenž mimo to měl zlatý kříž, může ve styku býti s člověkem amnestovaným. Neměl více o tom pochybnosti, že setník není tím, čím se staví, ale ponechal si prozatím každou poznámku pro sebe, stavě se setníkovi přítelem. Leč nepromeškal za tepla považlivý ten moment dceři své povědĕti.

Tak ocitl se poprvé Sezima na repertoiru myšlení paní Kamilly a neodstoupil více s něho, jak tomu dějiny tvrze Vidovelské, jichž ředitelkyní mladá paní státi se usilovala, později samy sebou chtěly.

Hovořic ještě téhož dne večer s panem manželem, dotknula se příhodnou otáčkou Sezimy. Straka přišel tím jaksi do rozpaků. Jméno to připomnělo mu slib daný setníkovi a tušil již, že přijde žádostí Sezimovou mezi dva ohně: na jedné straně mezi Františku a setníka, na druhé mezi Kamillu. Věděl již napřed, jak Kamilla souditi bude o Topolovském a klonil se také sám dle smýšlení svého k jejímu náhledu; však na boj s vlastním dítětem a se setníkem neměl dosti chuti a síly. Na čelo jeho položily se chmury; paní Kamilla to zpozorovala, a mlčela prozatím z delikatnosti a opatrnosti a spokojila se pro dnešek bezbarevnými jeho výpověďmi. Ale mračna vystupovala na obzor lásky našich přátel, vystupovala z daleka, tajůpině, zvolna, a čekala na vítr, jenž by je popohnal. A ten brzy zahučel...

Uplynuly asi dva měsíce, zdánlivě pokojně. Rada dávno již odjel se setníkem nepořídiv a paní Kamilla pomocí své panské, obstarožné to a zchytralé ženštiny, docela jí oddané, tak se upevnila na vládním křesle svém, že sám Straka stával se nepokojným. Nevyjevilo se mu, čeho očekával, voliv sobě paní Kamillu za nástupkyni Františčinu. Mimo to byl i z jiné zhola praktické příčiny nevrlým. Asi polovice věna paní Kamilly padla na stkvělou výbavu, druhá polovice nestačila k podniku, o kterém tak dlouho pomýšlel a kterého si přál provésti. K tomu

se vydání pro dům více jak zdvojnásobila; umělať paní Kamilla žíti více nežli přiměřeně stavu svému. Straka nechodíval tak vesele do polí jako za nebožky, zamýšlel se a povážlivě si oddychoval, když měl dvůr Vidovelský za zády. Prozatím nevěděl si pomoci, to hnětlo ho a rmoutilo... a láska paní Kamilly věru nebyla taková, aby byla mu za starosti dostatečnou náhradou. Srdce paní Kamilly nehřálo, oči její, ač neméně krásné než oči nebožky, netřpytily se sladkým citem, starostlivou duši občerstvujícím a povznášejícím; ruce její neuměly objímati podle taktu srdce!

V takové míře ducha zastal jej jednoho odpoledne setník na louce, kdež říkali „v olšinách“. Setník sám byl už netrpěliv, neb domníval se, že byl by již čas, aby doktor sám se zmínil o záležitosti Františčině. Mimo to pobádali jej milenci k novému zakročení a neméně i farář, jenž povahu paní Kamilly již jistou měrou pronikl. „Nejsem přítelem mnohých řečí,“ vrazil setník plným proudem do vrat; „čím to, že nezmiňujete se mně o věci, jež týká se životního štěstí drahé naší Františky?“

Přímý způsob setníkův, jenž již delší čas jaksi v pozadí se držel, zarazil Straku.

„Nemyslete,“ odpověděl po chvilce, „že jsem na tu věc zapomněl; ale změna, jaká se stala na Vidovli, zamýšlený můj podnik průmyslný a starosti o peníze — všecko to vedlo myšlénky mé na jiné pole. Také Františka se mně ani nezmínila o té věci, jež má osud její rozhodnouti.“

„Jsem jejím splnomocněncem,“ namítl setník a točil si prudčeji kníry kolem prstu, „a nedivte se jí, příteli. Vy jste se svému dítěti poněkud odcizil, vyhledav jí sám o sobě novou matku, jež odměřeným a nesrdečným chováním si důvěry dobré Františky sotva získá.“

Tato poněkud drsná slova ranila Straku; byltě jako obyčejně povolné a nepevné povahy srdce měkkého,

miloval vřele Františku a cítil, že setník jen čirou mluvil pravdu, proň ovšem hořkou. Místo trpké odpovědi, jak by snad jiný setníkovi na tu výčitku odpověděl, odvětil doktor v řeči zarážeje: „Bohužel, cítím to již déle, že dítě mé není, jaké bývalo; ale člověk, milý strýče, nebývá vždy pánem okolností. Věci mé, Bůh ví jak, zcela jinak se obrátily, než jsem zamýšlel a nežli jsem očekával. Já to myslil dobře se svými dětmi a Bůh ví, myslím posud, jen že v celé mé myšleni a snažení déře se nepřátelský živel, že mi jde tím hlava skoro kolem. V tom stavu osud Františčin rozhodovati skoro nemožno. Ó, chybí mně nebožka, milý strýče, chybí jako ptákovi pole a les...“

Setník rozuměl dobře doktorovi. třeba byl jen šetrně napověděl, třeba nevysvětlil a nedokončil. Zmínka o nebožce sáhla mu v srdce, litoval doktora, měl s ním útrpnosť, ale přes to neměl chuti opět s prázdnou odejíti. Znova, avšak šetrněji hnal útokem na doktora, tento hájil se dle možnosti a posléze co nejopravdivěji setníka žádal: „Jen času mně popřejte, strýče; několik neděl času. Vždyť nemáme už na Vidovli nic než ten domácí pokoj, ovšem zdánlivý jen, ale chcete mne i o ten připraviti? Snad v krátkém čase nastane změna, změna taková, že s dobrým svědomím podle hlasu srdce budeme moci tu otázku rozřešiti. Mějte všichni strpení k vůli mně; žádám vás za to.“

Co počíti? Měl vypověděti válku muži, jejž Františka druhdy milovala, jenž vinou vlastní trpěl, ale přece jen t r p ě l? Boj takový by byl v očích setníkových přece jen nemužný, a k tomu necítil se schopným. Povolil znova Strakovi a odešel opět s nepořízenou. Mrzut, nespokojen, ale pokliden na svědomí vracel se setník z olšin na Vidovli. Dole v chodbě setkal se s Františkou a pravil: „Dítě, buď trpělivo! Mluvil jsem právě s otcem, ale on prozatím se nemůže hnouti. Trpí více, než dává na

jevo, paní Kamilla nenasázela mu růží do domu. Mně je ho líto, buď k němu laskava; ukážeme mu svou lásku, že umíme jinak milovati než ta úřadnická hrdopyška z Prahy. Pak snad půjde s námi. Zatím buď trpěliva; dokud dýšu, stojíš pod mou ochranou a s tebou Sezima.«

Slovy těmi posilněna zdvojnásobila Františka laskavosť svou a pozornosť k otci; on to zpozoroval a cítil tím více v srdci žehadlo lítosti. Co na plat, byl dobrák, nevěděl sobě cesty! A Vidovle zvolna zacházela, a štěstí a blaho Strakovo zacházelo s ní...

X.

Zima dodělávala, jaro však nepospíchalo. Byla povětrnosť, při které člověku ani v kočáře ven se nechce a za které i v komnatě libě vyhřáté a nejpohodlněji zařízené kolem hlavy nudy a trudy poletují. Tak děje se u velikém městě, na to v samotě, jakouž Vidovle byla, z jejichž oken vidět bylo jen rozsáhlý dvůr s veškerými prosaickým příslušnostmi, anebo zahradu a pole. Výhled do těchto zatáhla spousta mlhy a oblaků, z nichž líně sypaly se kotouče na polo sníh, na polo voda, lepíce se a splývajíce po tabulkách okenných. U okna ve své komnatě stála paní Kamilla a dívala se krásnýma očima svýma na línou hru poletujících kotoučů. Bylať přes těch několik a třicet let přece jen pěkná postava, v těch tmavočervených tibetových šatech vkusně ušitých, s tím koketně svinutým vrkočem hojných kaštanových vlasů, s tou úběloučkou, jak by vysoustruhovanou rukou, jejíž dlouhé prsty na sklo poklepávaly. Rhytmus jejího klepotu prozrazoval volný chod myšlének, přidušených jakýmsi divným, posud ani neuvědomělým citem. Kam zabíhaly myšlénky té sličné, hrdopyšné hlavy? Toulaly

se a stanuly se zalíbením u muže nám milého, toulaly se a stanuly u — Sezimy.

Děti vymýšlejí sobě hry někdy plné nesmyslu; srdce lidské není dětí lepší, vymýšlívá sobě hry ještě nesmyslnější; neznáť a neuznává nesmyslu! I sličná paní Kamilla obírala se právě v duchu takovým nesmyslem, jenž však pro ni měl dobrý smysl.

Byl Sezima od těch dob, co otec její poprvé o něm se zmínil, jako bývalý velezrádce a nynější amnestovanec jí podle jejích náhledů protiven, byť osobou, jež nestála jí ani za myšlení. Tím byl, dokud ho neznala. Když přišel jí se představit, přijala jeho návštěvu jenom proto, že nechtěla býti nezdvořilou; když odešel, stál jí už aspoň za několik myšlének. Rozumí se, že Sezima naproti paní Kamille choval se odměřeně, v mezích dobrého tónu; chtěl nepřítelkyni své — nebo za tu ji pokládal — ukázati, že rozumný a vzdělaný muž ani u víceletém vězení nezdivočí a nezdrsní. Přídech ironie a satiry, jímž místy kořenil rozhovor svůj, nebyl toho rázu, aby získal její přízeň a přece jaksi ji vábil, snad že projevoval ducha vytříbeného, jenž po okolí svém bystře se umí rozhlédati. Jiná ještě věc, kterou si neuměla podle svého vzdělání dobře vysvětliti, byla jí při Sezimovi novou. V každé větě hovoru jeho, ve způsobu jeho mluvení a u všem chování jeho jevila se jakási jadrná mužnosť, samostatnosť ve smýšlení, zkrátka v sobě ukončený charakter. Ač do té chvíle nepoznala paní Kamilla ryzí, mužné povahy. Muži, s kterými v Praze setkávala se v okruzích úřadnických a důstojnických, v nichž téměř výhradně se pohybovala, byli více méně loutky proti Sezimovi. Mladé úřadníky a důstojníky oživovala jen ctižádosť, každý kořil se osobám, jež výše jeho stály, jen aby si nic nezkazil, aby získal je pro svou karriéru. Když přišlo k samostatnému hovoru, ukrýval každý chudobu ducha svého za fráse, jež, třeba

byly květnaty, přece byly jen z knih a novin vypůjčeny a plany. Sezima nepoužil ani jedné běžné fráse, nepotřeboval jich. I později, když měla příležitosť u okolních statkářů se Sezimou se setkati, dotvrdila se ve svém smýšlení o něm; nebylo ani lze jej přirovnati k mladým lidem, kterých v těch společnostech nalezla. Byliť to všední mladíci, mezi nimiž jí Sezima připadal jako sokol mezi vrabčíky. Ještě jiná věc přichýlila ji k Sezimovi. Znalť se výborně ve francině, kterou ona velmi ráda mluvila, i ve francouzské literatuře, kterou zbožňovala. Ze všech statkářův a paní jejich nebylo nikoho, kdo by byl jen obstojně francouzsky pozdraviti uměl!

Straka nezmínil se posud choti své o tom, že setník ve jméno Sezimovo u něho žádal za ruku Františky, ano neučinil posud ani podobné narážky, chtě si, pokud bylo lze, zachovati mír domácí. Ale proto nebyla záležitosť ta paní Kamille tajemstvím; panská Dóri, jež měla za povinnosť donášeti velitelce své všecko, co by ji některak zajímalo, slyšela o poměru mezi slečnou a Sezimou zvoniti a přinesla ovšem zprávy, ale neúplné a temné. Padlo to v ten čas, když paní Kamilla více nežli slušno o Sezimovi přemýšlela.

Při zprávě té cítila v srdci svém uštknutí; přemáhajíc se, vymlouvala panské své taký klep, ale uložila jí, aby dále velmi bedlivě pátrala. Před doktorem, Františkou i setníkem neprozradila se ani slovíčkem, ale tajně napjala zrak i sluch, práhnouc po vysvětlení záhadné té věci. Bystrá jinak paní klamala jaksi samu sebe; pravda, že co člověk nerad slyší, tomu nevěří, potvrzovala se také při ní. Františka byla ovšem půvabná dívka, ale v očích jejích tak jednoduchá a venkovsky vychována, že bez odporu duchaplný Sezima stěží mohl v ní nalézati zálibu. Že pravá ženskosť, která zdobila Františku, bývá neodolatelným magnetem i pro sebe duchaplnější muže, to paní Kamilla nedovedla si představiti; chybělať

jí právě ta pravá ženská ctnosť! A přece jí v srdci něco pravilo, že klep Dóřin není planý; ale hlas ten přehlušoval jiný mocnější hlas, který pojednou rozhodněji v ní se ozývati počal. Řekněme to: paní Kamilla cítila se žárlivu na Františku, opovržený druhdy amnestovanec byl již tak blízký jejímu srdci, že by jiná paní na místě ní s hlubším mravním základem byla nad tím ztrnula. Poprvé v živobytí svém počala paní Kamilla milovati; nedivme se, že ztrácela obvyklou svou rozvahu, jen v tom ji politujme, že nebyla jí v duši vštípena ona vyšší mravnosť, jež jest základem šťastné společnosti a již měla nyní nevyhnutelně potřebí, aby vyrvala ze srdce símě zrady nad vlastní osobností, nad mužem svým a nevlastní dcerou. Mravnosti té a síly z ní se řinoucí paní Kamille se nedostávalo, proto kolísala se a potácela, snad ku propasti, o níž neměla ani zdání. I dnes, ana stála u okna komnaty své, dívajíc se v nepohodu a poklepávajíc bílými prsty na sklo, toulaly se a stanuly myšlénky její u Sezimy.

Zaklepáno na dvéře; vstoupila panská Dóri.

„Co přinášíš?“ tázal se nedbale pohled paní Kamilly.

„Mám určitější zprávy.“

V paní Kamille zarazil se dech; zbledla najednou a rozmrazilo ji. Bezděky svezla se v křeslo, jež v pravo při ní stálo, a upjavši zrak na koberec, promlouvala: „Vypravuj, Dóri, vypravuj! Vše, co víš!“

Skutečně, Dóri měla určitější zprávy. Jsouc povahy slídivé, vyslídila tak ledacos, co nebylo snadno vyslíditi. Věděla, kdy a jak Sezima se seznámil se setníkem a soudila, ovšem klamně, že setník a farář byli toho původem, že Topolovský pán obrátil oko své na slečnu. Setník, že prostředkoval, a že kdyby nebožka milostpaní nebyla nemocna bývala a umřela, že by už dávno slečna a pan Sezima byli svoji, poněvadž pan setník byl pravá ruka

nebožky milostpaní. Taktéž prý jest jisto, že milostpán doktor o tom ví, že setník s ním už mluvil, bezpochyby na zimu, když pracovalo se v olšinách, kde spolu dlouho a důtklivě rozprávěli, ale že prý milostpán asi se ostýchá o tom promluviti, poněvadž asi ví, že by milostpaní nepřipustila, aby slečna vzala si pána, jenž seděl v kriminále.

Při posledních slovech polil ruměn zlosti líce paní Kamilly; ale přemohla se.

„Také jsem se dověděla od Lučanské kuchařky, že hned, jak nebožku milostpaní dali do hrobu, pan Sezima jel do Vidovle k panu setníkovi, kdež právě byla slečinka. Snad šel ji potěšit a dal jí slib, že ji neopustí, nebo vypravoval něco takového panu faráři. Kuchařka to zaslechla. Včera přišlo psaní z Topolova panu setníkovi a v něm psaníčko slečně; dnes šel posel z Vidovle k panu Sezimovi. Šafářův Tonda šel s psaním; kdyby nebyl kluk tak prostořeký, byla bych snad psaní setníkovo milostpaní přinesla.“

Při posledním podotknutí zarděla se opět paní Kamilla, neměla však tolik síly, aby byla panskou za tu hanebnosť pokárala. Dóri se zamlčela čekajíc, že snad jí velitelka rozkáže, by chytře nějaké to psaní ulovila. Ke cti paní Kamilly budiž pověděno, že tak neučinila.

Napomenuvši panskou, aby dále slídila, propustila ji ledabylo a zůstala zamyšlena v křesle. V této chvíli již nepochybovala, že mezi Františkou a Sezimou vyvinul se poměr, citům jejího srdce přímo záhubný; že tyto city její jsou zrádny, na to hrubě nepomýšlela. Také jí nepadlo na mysl, že není oprávněna kaziti štěstí lásky lidem, již pro život se shledali a jí v ničem neublížili. Divoký cit záští a nenávistí proti Františce ovládl její myšlení, žárlivosť jej rozdmychovala, obličej její vzal na se výraz nepěkný, výraz zloby a nenávisti. Hlavu složila v pravici a levicí trhala na stužce, na níž

visel medajlon s podobiznou Strakovou. Vyskočivši přistoupila k oknu a klepala rychle a prudce na sklo, jako by radu nějakou vyklepati chtěla.

„Co činiti?“ tázala se samy sebe. „Snad tomu není tak, snad... Ne, ne, srdce mně praví, že jest tomu tak, jak Dóri vypravovala. Mohla bych jejich poměr zkaziti; jsem matka její a paní ve svém domě. Straka je dobrý slaboch, jejž si otočím okolo prstu, on se ostýchá přede mnou, on se bojí. Sezima jest amnestovanec a já dcera váženého rodu úřadnického; on byl revolucionářem a rod můj je nejloyálnější. Mám zbraň, silnou zbraň v ruce; když já chci, ke sňatku to neprijde, ty tichá, potměšilá panenko! Ale co Sezima...“

Tu zastavil se proud rozjímání paní Kamilly; vrazil na skálu, odrazil se.

„Sezima je pevný,“ rozumovala; „miluje-li opravdu, neupustí od ní. Jak, kdybych odstranila jej na čas? Jen psaníčko otci mému a on by jej v Praze zapletl s policií a s vládou, že tak brzy by z nich se nevypletl! Vždyť je beztoho pod policejní dohlídkou!“

Na štěstí nebyla paní Kamilla tak spustlá, aby sama nebyla se zachvěla před tímto ďábelským nápadem; pak byl jí Sezima již tak drahý, že nebyla s to, aby takovou hanebnosť na něm vykonala, byť sebe více byla proti němu popuzena!

„Co učiniti?“ tázala se znova samy sebe. „Jistotu, pravdu musím věděti! Cesta jednoducha; promluvím se Strakou! Ale kdyby mé tajné úmysly tušil; on mne, hlupák, náruživě miluje, tu třeba opatrnosti. Na konec sám podle všeho s nimi spojen, ten potměšilec! Setník, setník, ten hluchý Dřevnický, drží otěže vlády v ruce. Však se ho zbavíme přese všecku jeho rodinnou tradici! A Františka? Ano, ano, při té hrozí mně nejmenší nebezpečenství! Je prostoduché děvče! Z ní domakam se pravdy a jistoty, a pak již uvidím, co i jak jednati!“

Paní Kamilla se vzchopila, přisedla k pianu a udeřila děsivý akkord. Dvéře za jejími zády se otevřely a Františka vstoupila, nesouc maceše své psaní od jejího otce z Prahy. Jak ji paní Kamilla spatřila, zasmála se v duchu, a jak by se nezasmála, vždyť náhoda sama hned při počátku nastrkovala jí příznivě ruku.

Rozlomila pečet a čtla list. Vlastně jej nečtla, ale utvořila si, hledíc na papír, v rychlosti plán, jak Františky ve svůj prospěch hned využitkuje.

Františka chtěla odejíti, ale paní Kamilla ji vyzvala, aby trochu pobyla a pohovořila. Oč maceše jde, netušilo srdce Františčino.

XI.

Chytře a úskočně přivedla paní po oklikách řeč na Sezimu. Františka se zarděla. Macecha měla jistotu, že Sezimu miluje. Jsouc u výhodě proti dívce překvapením zaražené, provedla důsledně svou, a to způsobem, jenž by byl herečce dělal čest. Byla přívětiva, laskava a ukázala se v takovém světle, že dobré děvče ji v duchu odprosovalo, že tak nevlídně o ní smýšlela a nevědouc ani sama, jak stala se důvěrnější, než bylo radno. Soudilať, že otec se maceše zmínil o žádosti Sezimově, a jen přirozené ostýchavosti musí se přičísti, že přímo paní Kamilly se na to neptala a že netázala se, co ona soudí. Myslilať ostatně, že macecha není nakloněna novému tomu svazku, a srdéčko její, dlouhým čekáním a nejistotou zkormoucené, povztyčila nová, jasnější naděje. Paní Kamilla dobře cítila, že nějak se musí vysloviti o věci té, vyslovila se také, ale tak diplomaticky, že by byla Františka, kdyby byla v tom okamžení bývala méně nadějí svou zaujata, neodešla tak spokojena od macechy, jak se skutečně stalo.

Františka nezameškala setníkovi vše povědĕti, o čem s paní Kamillou mluvila. Starý setník kroutil povážlivě kníry, neboť, ač Kamilla až posud zdvořile se k němu chovala a v ničem ještě proti němu nevystoupila, měl přece dobrou příčinu jí neveřiti.

„Obávám se," pravil, „aby neměla tajný plán za lubem, nebo tak odměřený člověk nebývá pro nic za nic přívětivým. Kdo ví, zdali otec tvůj o Sezimovi s ní mluvil! Snad něco zaslechla zvoniti, snad ta její panská s tím špičatým nosem jí něco donesla, snad chtěla jen z tebe vyzpytovati, jak se věc má. Tys nezkušená a lehkověrná, milá Františko; možná, že ta liška na tvou nezkušenosť spoléhala. Ostatně první krok je učiněn a tomu jsem rád, ať již věc se tak nebo jinak obrátí! Promluvím s otcem tvým a pak se Sezimou. Byl by snad nyní už čas, aby Topolovský sám přišel."

Františce zdálo se, že dobrý setník příliš černým sklem na paní Kamillu hledí. Ale nechtěla mu odporovati, jsouc dobře přesvědčena, že on jest první její zástitou. Poslední zmínka setníkova o Sezimovi velmi libě se jí zamlouvala.

„Ó, kéž by Sezima sám přišel a jednal," vzdychla si a upřela zrak svůj vroucně na setníka. „Je-li otec tak nerozhodný, jest největší čas, aby Sezima sám vystoupil."

„Jsi, dítě, málo zkušeno," odvětil setník; „vám, mladým hlavám jde všecko snadno a rychle a proto ledacos pokazí to, co by rozmyslně prováděno se podařilo. Hned odpoledne si pozvu sem faráře; znáť on ženské pletichy více než já, starý kanonýr; pak budeme jednati."

Ač i odpoledne se chumelilo a cesta téměř neschůdna byla, přišel přece Dubina k setníkovi na Vidovli. Hovořili a radili se oba přátelé až téměř do večera. I farář, když setník mu všecko vypověděl, vrtěl hlavou.

»Skoro bych se domýšlel,« pravil šňupec v prstech potěžkávaje, »že mladá paní nám za zády něco kuje, co nás znamenitě překvapí. Vůbec já nyní Vidovli nechápu! Mimo vás, setníku, jest zde vše jiné, řekl bych tak pomateno, že se z toho nevyznávám. Vše sestřeďuje se kolem paní, vše závisí na ní a vychází z ní. A přece není zřejma v ničem ta síla, kterou ona všecko do své moci vtáhla. S chytrou a opatrnou ženou jest pro muže boj těžký: proti pletichám zřídka zvítězí zřejmosť a přímosť; jen liška obloudí lišku. Pane setníku, nezbývá nám, chceme-li Františku a Sezimu uchrániti, než opět pleticha.«

»Jděte mně k šípku s takovými jezovitskými nápady,« durdil se setník; »byli by v tom všichni černí a rohatí, abychom paní Kamillou se dali mistrovati! Jasně a zřejmě s ní promluvím, a postaví-li si svou kadeřavou hlavu, zjevně jí vypovím boj. Mne už to bez toho mrzí, že jsem od vás načichl tím kněžourstvím! Nic mi nejde pořádně od ruky od těch dob, co nejednám přímo, co pro samé ohledy zřejmě neprovádím to, co na srdci mám a na vůli. A pak je tu ještě doktor. U všech všudy, vždyť byl prve manželem nebožky Františky, kterou vždy miloval...«

»Pan doktor je nyní především manželem paní Kamilly, na to neračte zapomenouti!«

»Pah,« odvětil setník, »nemáme dostatečné příčiny se domýšleti, že vyhynula v něm samostatnosť a všecka mužná síla; jsou snad na čas utlumeny, ale přivedeme li jej do živého, vybuchnou v něm. To by v tom byli všichni černí!«

»Černí v tom nejsou, pane setníku,« namítl farář, »ale je v tom mladá, spanilá a chytrá paní, a to váží více než legie černých i s Luciperem. A paní ta jest vládychtiva, energicka a nedotknutelna, a to váží ještě více, setníku. S doktorem neporídíte zhola nic, za to

vám ručím; vězíť až po uši v pavučinách, kterými jej opletla, a ruce a nohy má svázány růžovými houžvemi. Z pavučin těch se nevytrhne, buďte jist.«

Setník se zamyslil.

»Nejzavilejší suk pro nás jest,« pokračoval po chvíli, »že doktor není osobou spolehlivou. Ale za sketu jej nepovažuji. Jsem přesvědčen, milý faráři, že posuzuje paní Kamillu rovněž tak dobře, jako prohledáte naši nesnadnou situaci. Ale raďte, pro Bůh, co nám činiti jest; mně se všecko hatí tak neobvyklým způsobem, že rád bych seznal, co vy soudíte a radíte.«

»Jak mně Sezima vypravoval,« odpověděl farář bera čerstvý šňupec, »nebyl dojem, jejž učinil na paní, nepříznivý. Není divu, vzdělanosť jeho jest nevšední a osobnosť jeho vzbuzuje sympatii u každého, kdo nedívá se na svět brejlemi předsudků. Však jak se domýšlím a my všichni dohromady, není paní Kamilla prázdna předsukův úřednických. A přece zdála se mně, že Sezimovi spíše nakloněna jest, než aby se jí nechutil.«

»Při ní je všecko jen tak na oko,« prohodil setník.

»Ne, ne,« odporoval farář; »měl jsem u Černých příležitosť ji pozorovati, jak napjatě naslouchala slovům Sezimovým, jak tak někdy, když toho nezpozoroval, téměř vroucně naň pozírala, ba zdálo se mně, jako by za některých okamžikův oko její bylo na rtech Sezimových viselo... Pane setníku, nemívám zvykem z mouky hned koláče péci, ale něco ozývá se ve mně, že nejen předsudky rodové a vychování její škodí Sezimově lásce, ale něco jiného...

Setník pro samé podivení oka se rtů farářových nespustil.

»Žárlivosť,« doložil farář.

Setník vyskočil a učiniv několik prudkých kročejů po pokoji stanul a kroutil si oběma rukama šedivé kníry, div že jich neutrhnul.

»Láry fary, faráři; nemožno, vždyť paní Kamilla jest žena doktorova!« horlil starý poctivec.

»Ale jest volně vychována a nenalezla asi na Vidovli, čeho nalézti se domnívala,« odvětil klidně Dubina.

»A cit povinnosti, svaté povinnosti...«

»Nebude při ní příliš silný,« dokončil farář.

»Ne, ne,« namítal setník, »pak by Vidovle hrozila se obrátiti v Babylon!«

»Z něhož zachrániti musíme Františku,« odvětil pevně farář.

»To musíme,« zvolal setník, »a kdyby to stálo život můj; vždyť ona jedinou mou nadějí, jedinou mou radostí, ona jest život mého života. Ať již máte pravdu nebo nemáte, s doktorem musím vážné slovo promluviti. On musí nyní Františku za Sezimu provdati, aby dům svůj před nectí zachránil, mne pak nikdo neuvidí na Vidovli, kde válím se již pomalu v samém trní!«

»Neradil bych k tomu. Doktor jest sláb!« namítl farář.

»Aby do vás! Kudy povede pak cestička z této spletenice?«

»Rovným směrem sotva, spíše oklikami a zatáčkami,« odpověděl farář. »Situace musí se vytříbiti, paní Kamilla musí přinucena být ukázati zřejmě svou barvu, na doktorovi nám prozatím nezáleží. Nechť Sezima uchází se dále o její přízeň, nechť upevní se v ní a vzbudí třeba vášeň, ač jestli vůbec vášně schopna! Pak ať žádá ji určitě za svolení, ať doloží, že na ní vše závisí, a málo jen na panu doktorovi. Podle všeho milostpaní určitě nesvolí a vytáčkami sebe hladšími nedá se Sezima odbyti, pak vystoupíme společně a budeme ve výhodě, nebo budeme ji pro její náklonnosť k Sezimovi míti za rukou. Pak teprve řekněte zcela určitě doktorovi, to a to děje se za vašimi zády, jest tu periculum in mora a jediná spása leží v tom ihned Františku za Sezimu provdati,

ovšem proti vůli milostpaní; jinak je veta po vaší cti, a bezectným se přece nechcete státi. A jste-li tak slab, že věda o všem čest domu svého chcete dáti poskvrniti, pak musím já Františku, to svaté, matkou mně přikázané dědictví, z domu vašeho vytrhnouti. Zkuste, máte-li silu proti mně pole zdvihnouti.“

Farář domluvil; setník přemýšlel a po chvíli teprve promlouval.

„Vaše rada, milý faráři, jeví člověka prohnaného, jenž, aby došlapal se účelu, nevybírá si příliš svědomitě pěšinky. Nelze upříti, že prostředek váš by mohl vésti k cíli; ale znaje Sezimu, pochybuji, že by se propůjčil k takové komedii, a kdyby se k ní dobrovolně propůjčil, nebyl by mužem, jemuž bych dal do rukou osudy své Františky. A pak zapomínáte, že by Sezima takto protiviti se musil doktorovi i Františce!“

„Pletichy překonají jen pletichy, pane setníku,“ odvětil farář nikterak nezaražen. „I já jsem jist, že by nepropůjčil se k nim Sezima, kdyby věděl, co zamýšlíme. Ale kdyby byl jen bezděčným nástrojem v rukou našich, kdyby doktor a slečna v pravý čas zvěděli, že byl nalíčenou hřičkou pro choutky srdce Kamillina?“

„Hm, hm, každá žíla se ve mně zpouzí proti vašim spletkám a přece vidím, že, jdu-li po svém, nemohu nikterak dostati se ku předu. Jest mně, jako by zlý duch se věšel na mé ruce, co strojím se vykonati poslední dílo svého života. A zlý ten duch vypadá skoro tak jako paní Kamilla. Měl jsem v čas v doktora působiti, aby aspoň tak se nebyl oženil! Teď smutně honím bycha.“

Tak hovořil setník a hluboký povzdech vyvinul se mu z prsou. Po té pokračoval: „Při všem cítím, že déle otáleti nemohu. Vaše rada mi duši sžírá a přece lepší nevím. Cítím, že duch můj sestárnul, že váš je mladší, pružnější, bystřejší; jste upřímný přítel naší Františce

a nechcete jinému než já, ale ta cesta! Nuže, zítra dopoledne zajedu si k vám, a rozhodne se.“

Tím skončila se porada našich přátel. Venku již večerní soumrak rozvalil se po krajině, když farář domů odcházel. Kráčeje topolovým stromořadím k Lučanům, byl rovněž tak zamyšlen jako setník, jenž sedě ve staré své lenošce vypouštěl husté kotouče dýmu z dlouhé dýmky, již kdysi přímo z Turecka darem obdržel. Hledal při staré přítelkyni své dnes útěchu, jak činíval vůbec v důležitých dobách svého života. Ale dnes útěcha nepřicházela, dnes byla jen kotoučem dýmu, jenž rozplýval se ke stropu v holé nic.

Téhož dne a večera byla na Vidovli ještě jedna osoba velmi nepokojna a těžce zamyšlena. Byla to paní Kamilla. Dóri jí donesla, že farář byl po celé odpoledne u setníka. Proč přišel v tom nečase? Radili se nepřátelé její o ni? Proč by i ona o nich se neradila? Pah, mohou býti jisti, myslila si její hlava v dlani odpočívající, že Sezima Františku nedostane. Bylo by škoda toho muže pro prostoduchou venkovanku, bylo by škoda citu, jenž rozhříval její srdce tak jemně a teple, že jako kouzlem odtrhoval ji od skutečnosti, že vyluzoval v ní sny do budoucnosti, protkané vonnými růžemi lásky. Jak nepříjemně studeně se jí dotklo, když vstoupil Straka, odbyv si dole svou práci, k ní do komnaty. Věru, ten člověk začínal jí býti protivným...

XII.

Považlivý muž se radí a posléze uradí; však od úrady k činu nejezdívá se parostrojem. Jinak se ženou. Dlouhé radění nesrovnává se s pohyblivostí a pružností mysli; nápad, jejž rozmarně diktuje cit a vášeň, jest jí přístojnější a milejší, a běží-li o cestu od choutky k pro-

vedení, nehledí se tak přísně na trní a kamení. Rozehraná mysl ženská dovede hopkovati a skákati přes překážky... Porouchají-li se někdy nohy, což na tom? Však i mužové, povážlivě jdoucí, neucházejí pohromám na své cestě ke skutkům!

U paní Kamilly dal se ohlásiti pan Sezima. Měl sice jen nějaké řízení s panem doktorem, ale nemohl přese srdce přenésti a neučiniti poklonu milostivé paní. Tak se to ovšem pěkně poslouchalo z jeho řeči, ale pravá příčina byl návod setníkův, aby ucházel se usilovně o přízeň paní Kamilly, by Františku brzy mohl uvésti do pokojů domu Topolovského. Že by setník a farář měli nějaké zvláštní vedlejší úmysly při radě té, to přímé povaze Sezimově ani nepřipadlo. Byl tomu rád, že častěji bude své drahé na blízku a že může sám jednati. Paní Kamilla byla mu více nežli lhostejna, byla mu s jisté stránky i odporna, ač jistou míru půvabnosti jí upříti nemohl.

Zdvořile, s jasnou a vlídnou tváří vstoupil Sezima do salonu a políbil dvorně ruku paní, jež se při tom zachvěla. Jiný bystrý mladík na místě Sezimově byl by si toho povšiml, ale Sezima byl nepozorným; což sešlo mu na tom, zachvěje-li se ruka paní Kamilly, když dotknou se jí jeho ústa, je-li tepla neb dokonce ohniva, anebo studena jako mramor! Dvorně usadil se naproti ní.

Paní Kamilla měla dobrý společenský takt a uměla spřádati a rozpřádati hovor hravě jako dítě. Uměla tak jindy; dnes však nebyla k tomu disponována; čtenář domyslí se proč. Sezima ukázal, seč sám jest, a rozvinul o své ujmě rozhovor, jenž drahnou chvíli splýval mezi břehy každodenního života, pak odbočil v obor moderní francouzské literatury, až posléze postanul při momentech, pro průběh našeho vypravování důležitějších.

Paní Kamilla nadhodila chytře Sezimovi otázku, z hovoru ovšem vyplývající, avšak pro postavení její

důležitou, co soudí o tom, jak novověcí francouzští spisovatelé stav manželský pojímají a ve spisech svých zpodobují.

Sezima nemaje ani zdání o tom, co podnětem bylo k otázce, otevřeně se vyslovil, že novějším Francouzům jde především o to, aby ze stavu manželského co možná nejvíce poetického obsahu vytěžili, ale že při tom pro poetický účel zapomínají na jediný pravý význam manželství, který zavírá se v čiré, zdravé mravnosti. „Jen takto stává se manželství zdravým základem společenského, spořádaného a utěšeného života," doložil Sezima, „a poskytuje i takto věru nevýbernou látku poetickému tvoření."

Paní Kamilla nebyla patrně s odpovědí spokojena a jala se bystře vyvraceti aspoň v jednotlivostech náhled Sezimův. Vedla si při tom jaksi nad slušnosť vroucně, a každý jiný muž byl by v duchu nad tím se pozastavil; ale Sezima přijímal jen ledabylo její myšlénky a pouštěl se s ní do opravdivého boje. Věc ta přiměla posléze paní Kamillu k tomuto jinak oprávněnému pikantnímu výroku: „Zdá se dle všeho, milý pane Sezimo, že jste vše už zrale promyslil a rozvážil a že nejste asi ku krásné pleti tak necitelný, jakým se sousedům zdáte. Kdo ví, nevězí-li již v srdci vašem šíp vystřelený ze spanilých očí, kdo ví, netiskla-li již vaše ruka měkkou ručku a nemluvila-li takto na žádosť vašeho srdce!"

Slova ta promluvila paní Kamilla napolo žertovně, ale při tom tak výrazně, že lehký ruměnec tváře Sezimovy polil. Neušlo to paní Kamille. Sezima se zarazil, neb obrat hovoru jej překvapil. Zavřelo to v něm a rozmysl jej na okamžení opustil. Což kdyby kul železo, dokud horké, kdyby v tom okamžení poprosil paní Kamillu o přízeň; snad rychleji, než se nadál, dospěl by k metě, dávno tak vřele želané! Nemyslil sice docela se vysloviti, ale chtěl svou žádosť opravdově napověděti.

Příležitosť nemohla býti vhodnější, byla svůdna. Na místě odpovědi chopil se vroucně bělostné ruky paní Kamilly a vtisknuv na ni vřelé políbení, podržel ji trochu déle ve svých rukou, než bylo záhodno a slušno. Paní Kamillu projel mráz i oheň, prsa se jí zdvihala a třesoucí se ruka její prudce stiskla ruku Sezimovu. To měl Sezima za důkaz její přízně a pravil vroucně ruku její nepustiv:

„Uhodla jste na polo, milostivá paní! Ó, kéž bych měl jen trochu jistoty, že chováte přízeň k mé nepatrné osobě, pak byl bych na tom státi se člověkem nejšťastnějším.“

Kamilla k němu přiklonila hlavu skoro tak blízko, že cítil její horký, nepravidelný dech, a rozumějíc slovům jeho ve svém smyslu pravila zajíkavě: „Což musím vás, milý Sezimo, teprve o své přízni ujišťovati?“

Sezima se povztyčil a zrak jeho setkal se s rozplývajícím zrakem jejím. Jediný ten pohled zarazil jej. Rázem porozuměl paní Kamille a cítil, že nalézá se v situaci, ze které, kdyby rázem se nevytrhl, zradu by páchal na své lásce. Vyskočil, jako by uštknut, a přejel si pravicí čelo. Paní Kamilla neodvrátila od něho oka. Neporozuměla hned mladému muži, ale po chvíli mu porozuměla, musila porozuměti. Srdce sevřelo jí zklamání a snad i hanba vlastní. Zbledla jako stěna, těkala očima po saloně a nebyla pro okamžik s to, aby jen slovo ze sebe vypravila.

Teprve po chvilce urvala se stísněným jejím ňadrům slova: „Vy milujete Františku!?“

Sezima přišel docela k sobě; mužná hrdosť a síla rázem se v duši jeho rozproudila. Položiv pravici na srdce, pravil pevně a hrdě: „Miluju ji tak, jak jen pravý muž ženu milovati může, již vybral sobě za družku života; miluju ji, že hotov jsem dáti pro svou lásku vše, co mám, česť i život svůj; miluju ji, že každý sebe

krušnější boj pro ni duši mé jest sladkým. Po ni ničeho se nebojím, ani vaší nenávisti!“

Paní Kamilla ztrnula podivením, zlostí i hanbou, podivením, že Sezima jest muž v tak vzneseném světle, že i ona mu úcty upříti nemohla; zlostí, že takový muž jejím srdcem opovrhuje, a hanbou, že před milencem dcery své, omámena vášní, tak re pokořila.

„Uvidíme,“ vypravila ze sebe sevřevši křečovitě obě postranní podpory křesla, na němž seděla, prsty svými; „uvidíme, kdo s koho bude!“

Ve slově tom bylo obsaženo vyzvání pro Sezimu. Vzav klobouk pravil: „Zdvihám rukavici, kterou jste mně hodila, milostivá paní; cítím, že od tohoto okamžení jsme rozhrdní nepřátelé. Leč buďte ujištěna, že nejsem nešlechetný nepřítel a že ukryju před světem vaši slabosť!“

Po té odešel pevně a jistě z komnaty Kamilliny.

Asi čtvrť hodiny po odchodu Sezimově seděla paní Kamilla téměř bezduchá ve křeslu svém. Tím, že Sezima, odcházeje, připomenul jí slabosť, tak byla uchvácena, že myšlénky jí šly na různo.

„Ten hrdý amnestovanec!“ zvolala citem pomsty zohyzděná, že jedva bylo ji poznati; „pocítí, jak se mstí uražená žena. Zapomněl, že jest amnestován a že Frantiska je dcera má, že já jsem paní na Vidovli a že dovedu paní býti!“

Sezima šel přímo k setníkovi a řekl: „O přízeň paní Kamilly nemohu se ucházeti, jest mi to naprosto nemožno; po příčině nepátrejte. Ve třech dnech určitě promluvím s panem doktorem. Vlastní svou záležitosť vezmu do vlastních rukou!“

Setník mu nic nenamítal. Teprve když Sezima odešel, bručel do knírů, po pokoji popocházeje: „Farář měl přece jenom pravdu! Paní Kamilla snad docela svou hříšnou choutku nezatajila a Sezima jest šlechetnější než

já, který jsem mu radil... Pah, to pochází z toho, když načichne člověk našinec kněžourstvím! Nyní nastane patalie dříve, nežli se domníval farář. Mám tolik chutí do vás, paní Kamillo! Byl jsem se už s leckým, proč bych se nebil ještě s ženskou zástěrou, když jde o Františku a o mého Sezimu!"

Po tom šel k obědu do jídelny. Paní Kamilla se nedostavila, byla poněkud churava; měla prý nervosu. Setník se v duchu usmíval a chutnalo mu dnes; doktor předpisoval v duchu prášky.

XIII.

Dějová pružina naší pověsti, tak drahný čas ráznou vůlí paní Kamilly násilně u svinutí svém sevřená, počala se najednou popudem nové síly, z téhož pramene se řinoucí, roztáčeti. Síla ta byla cit pomsty, jenž platil Sezimovi, Františce, setníkovi a celé Vidovli. Pružina se hnula a události nové, jedna o překot na druhou, tlačily se do světla jako listy v pupeni stísněné.

Paní Kamilla neměla potřebí jako setník Dřevnický a Lučanský jeho přítel myšlénky dlouho obraceti a odvažovati, jí nebylo zle o prostředek; potřebovala jen sáhnouti do zásoby svých nápadův.

Asi dvě hodiny po odchodu Sezimově, sotva hlava trochu ochladla a bušení srdce se uložilo, sedla si ke psacímu stolku, nad nímž stálo na podstavci alabastrové poprsí pěvce „Božské komedie". Soška ta bývala druhdy paní Kamille velmi milá, připomínalať jí tahy Danteových tváří poněkud tahy Sezimovy; dnes se odvrátila s ošklivostí, když okem o sošku zavadila, a možná, že by ji byla rozbila, kdyby počítavou mysl nebylo napadlo, že umělecká ta práce jest jeden z nejvzácnějších kusů jejího vlastnictví. Odstranila ji prozatím na odlehlé místo, při-

pravila si papír a péro a dala se do psaní, k čemuž skoro plné dvě hodiny spotřebovala. Dopis obsahoval čtyři velmi těsně, drobným písmem psané stránky a nadpis svědčil paní Oplotné, »vdově po velezasloužilém c. k. účetním radovi« v Praze. Poněvadž dle práva spisovatelského nic nám nemůže brániti, abychom přes rameno paní Kamilly do péra, krásnou rukou vedeného, se dívati nemohli, přistupme směle a čtěme.

Po úvodu psala paní Kamilla:

„Padám tenkráte, ctěná a drahá přítelkyně, bez slušného opovězení do rozkošného salonku Vašeho útlého srdce, dobře vědouc, že budete mne míti omluvenu, až odhalím oponu s pohnutky, jež tenkráte mne k Vám vede. Chci býti stručna, jak sluší se na upřímnosť. Provdavši se před rokem za doktora Straku, statkáře Vidovelského, stala jsem se matkou dvou jeho dětí již dospělých. Že nechci jim býti jen nevlastní matkou, pochopíte, tuším. Polovičatosť mne protivna a povinnosť, již přijala jsem na bedra svá, jest svatým pro mne úkolem.“

Při posledních dvou větách usmívala se paní Kamilla, že musila se v proudu svých myšlének zastaviti. Pak psala dále:

„Starší, Bohuš, meška v Římě, aby zdokonalil se v malířském umění, jemuž se oddal dle hlasu svého srdce. Můj posavadní vliv naň v tom jen může záležeti, že v dopisech jej pobádám, aby věren zůstal úloze své a prováděl ji úsilím a pilností. Mladší, dcera Fanny, jest doma, prospívá po mém boku velmi zdárně a slibuje, že vedením mým stane se nevěstou comme il faut. Starostlivé srdce mé vede o ni usilovnou péči, aby budoucnosť její byla šťastna. Dívka jest povolného srdce, a jest zjev půvabný. Těžce na to vzpomínám, že budu se od ní musiti odloučiti, neb okolní mladí statkáři vrhají již po ní okem plným významu; vždyť jest to nevěsta vnadná, a což uvážení hodno, i bohatá. Jmění její po matce

jest značné. Než abych upřímně se vyznala, já tu v celém okolí nenalézám poněkud jí přiměřené partie a cením si to, že srdce její jest svobodno jako oblak nebeský.“

Opět se paní Kamilla posměšně usmála, než psala dále:

„Ač jen velmi těžko s dobrou Fanny se rozloučím, přece doléhá na mne starosť, ba povinnosť vyhledati jí ženicha, který by jí hoden byl a jenž by poskytoval úplnou garancii, že dovede ji oblažiti. To jest pohnutka, jež mně dnes péro do ruky vložila, jež přivádí mne k Vám, velectěná přítelkyně. Vím, že dvakrát a třikrát již se Vám podařilo založiti štěstí a blaho mladých lidí; vím, že v tom máte tak výtečný takt, že přičinění Vaše bylo by mně neskonale milo. Naději se do Vaší lásky, že neoslyšíte prosbu mou a že podáte mně laskavou svou ruku k dílu, jež předpisuje mně mateřská má povinnost. Také jsem jista, že dovolíte, abych vypsala, jakého ženicha si přeji, jsemť přesvědčena, že asi stejné se mnou máte gusto. Dle mého náhledu hodil by se pro ni nejlépe mladý úředník z dobrého rodu, jenž vyniká loyálním smýšlením, těší se přízni představených a má, pokud možná, dobré příbuzné a přátele, jenž by mu byli nápomocni při postupování, zkrátka, jenž má otevřenou karriéru. Nepochybuji, že několik takových kandidátů znáte, ano, že snad některým záleží mnoho na Vaší přízni, o niž ochotně se ucházejí; nebude asi těžko mezi nimi voliti nejlepšího, ana máte vědomosti, kterých Vám někdy závidí i pan policejní ředitel v Praze. Drahá přítelkyně, věčně bude Vám i Fanny naše povděčna, neleznete-li ženicha toho rázu, jak jsem Vám vypsala. Ještě jedna věc důležita. Jest tu statkář, jenž opravdově oči své k Fanny obrací; ona však ho posud nemiluje, ba nejeví k němu ani náklonnosti; ale mohlo by se přece státi, co by nebylo příjemno záměrům mým. Proto, drahá a ctěná

přítelkyně, jest potřebí rychlého a opatrného jednání. a budu proto velice nedočkavě očekávati brzký odpis Váš, Kdybyste měla pořádného ženicha, nastrojíme věc takto: Odešlu Fanny, jež potřebí má přijíti trochu z venkovské samoty, do hlavního města k Vám na několik neděl. Fanny nebude o záměru našem věděti, neboť vím, že Vy úplně postačíte nakloniti srdce její k vyvolenému ženichu. Ona jest sice útlé stvoření, ale zkušená a útlocitná matrona, jakou Vy jste, dovede dle toho s ní zacházeti a dojde zajisté žádoucího výsledku. Račte mně napsati dvě psaní, jedno stran našeho záměru, a druhé stran pozvání, jež bych pokojně mohla dáti čísti muži svému i dceři. Ostatní již si tu sama zařídím.“

Po té následoval ještě odstavec o šatech, o poměrech paní „vroucně milované“ tety a podobných pro nás již nepatrných věcech.

Zapečetivši dopis ten, odložila jej paní Kamilla stranou, vzala nový papír a dala se do psaní nového druhého listu, nadepsaného otci do Prahy. Dopis ten jednal o Sezimovi, a byla druhá důležitá nit z osnovy, kterou paní Vidovelská pevnou rukou právě zaplétala.

„Píšu dnes v tak důležité záležitosti, že zajisté, drahý otče, jí největší pozornosť věnuješ. Běží o to odvrátiti ode mne a tudíž i od Tebe a rodiny naší pohromu, jež by pro nás všecky mohla míti smutné následky. Zkrátka řečeno: amnestovaný r. 1854 Topolovský statkář, Jan Sezima, zamiloval si už před časem, snad návodem Dřevnického a faráře Dubiny, naši Fanny, a co horší jest, i ona přichýlila k němu srdce tak, že jest se obávati nejhoršího pro nás. Teprve dnes nabyla jsem jistoty o tom a píšu Ti hned. — Opomíjím vyličovati následky, jež ze sňatku toho by vyplynuly našemu rodu, snad po sta let od hlavy jeho až k nejnižšímu členu z vysoké přízně nejjasnějšího rodu se těšícímu. Jsouc zdárná dcera Tvá, nemohu nikterak připustiti, aby sebe menší skvrna padla

na naši loyálnost, tu první naši od jakživa ctnost, a i Ty zajisté se přičiníš, abych s výsledkem pracovala. Nežádám prozatím nic, než abys vlivem svým, jak ve zvyku máš, opatrně a bez hluku v kruzích povždy Tobě přístupných působil k tomu, aby Sezima právě v nejbližších dnech měl s úřady a policií trochu práce, aby stal se neškodným pro kroky, které k zachránění naší cti právě musím podnikati. Jak to vyvedeš, jest Tvou věcí; já z úcty k Tobě nikterak se ve Tvé přičinění míchati nechci a nehodlám, odpovím však bez odkladu na každou Tvou poptávku. Uzavřela jsem dceru za několik neděl poslati k radové Oplotné, proč, poví Ti Oplotná, ale kontroluj přece jednání tetino a dej mi o tom svůj úsudek. Čekám od Tebe dvě psaní pod jednou obálkou; v prvním piš stranu Sezimy, ve druhém, že bys rád mne neb aspoň Fanny viděl; zmiň se, žes mluvil s Oplotnou a tak dále. Odporu se strany doktorovy se nelze obávati; dáť on mnou tak se říditi, jak za dobré uznám. Se setníkem bude hůře; jsem však mlada, nejsem prostoducha, mám energii i naději se, že s ním budu hotova. O Vidovli neměj strachu, ale v Praze buď vydatnou mně podporou."

Když na druhý tento list paní Kamilla svou pečeť přitiskla, třásla se jí bělostná ruka. Složivši pak obě ruce na stole, se zamyslila. Či byla sobě vědoma, jaké hanebnosti se dopouští, odesýlajíc dopis ten? Možná, ale v této chvíli neměla tolik svědomí a odvahy, aby dopis ten zničila. Cit pomsty tak ji ovládl, že hrubě nerozmýšlela se o prostředcích.

Téhož dne odešly oba dopisy.

Tím však neskončila se činnosť paní Kamilly pro tento den; mělať v úmyslu nepoložit se dříve, dokud nevykoná ještě jeden další krok. Večer, přetvařujíc se, jako by zdraví její se průběhem dne bylo zotavilo, přišla

ke společné večeři, nebyla sice hovorna, ale více než jindy přívětiva, hlavně k panu manželovi.

Za chvíli po večeři odešla do své komnaty, kamž ji asi po hodince, pobaviv se s Františkou a setníkem, pan doktor následoval. Oko paní Kamilly podivně se zajiskřilo, když choť přestupoval práh její komnaty; pan doktor si toho nevšiml, spíše utkvěl starostlivý jeho zrak radostně na úsměvu, jímž jej choť hned po té vítala. Paní Kamilla měla dnes zvláště dobře volenou toilettu, a jaksi zmalátněle jsouc rozložena v křesle, vypadala v záři lampové vskutku půvabně. Sladký cit rozehřál srdce doktorovo, když pohlížel na vnadnou paní. Paní Kamilla ještě vnadněji se pousmála; vědělať, že okouzluje muže svého.

„Jako na zavolanou přicházíš, milý muži," jala se lahodně a koketně do něho mluviti; „ráda bych porozprávěla s tebou o důležité záležitosti."

Pan doktor přistoupil k jejímu křeslu, sklonil se k ní a vzav ji za bílou bradu a v čelo ji vroucně políbiv tázal se starostlivě: „Nebude-li ti, dušinko, vážný hovor na obtíž?"

„Nebude, milý doktore. Churavosť byla nepatrna a přešla. Přisedni, milý, a trpělivě mne vyslechni!"

Doktor přitáhnuv jiné křeslo těsně k paní Kamille, vzal ji za ruku a pohrávaje s jejími prsty pravil: „Poslouchám, třeba celou noc."

„Jde tu o věc pro náš dům nad míru důležitou, o lásku totiž mezi Sezimou a Františkou," počínala paní Kamilla.

Straka se zarazil.

„Možná, že tě tato moje zmínka překvapuje, doktore, leč co naplat, jest čas, abychom tu záležitosť co nejzraleji uvážili," rozhovořovala se paní Kamilla. „Především mně pověz otevřeně, co o tom víš. Vypravuj do podrobna, jsem hotova všecko vyslechnouti a uvážiti."

Cemu se doktor dlouho vyhýbal pro nestatečnosť svou, s tím musil nyní na světlo. Řeč se mu s počátku z těžka nacházela, ale postupmo se rozhovořil, že nezamlčel nic podstatnějšího. Když byl hotov, dala naň paní Kamilla zdánlivě beze vší podjatosti otázku: „A co tomu ty říkáš?“

I v té odpovědi byl doktor upřímný; projevil bez obalu, že žádosť Sezimova mu není po mysli a že pro česť rodiny by byl raději ani o ní neslyšel. Bývalý revolucionář jako manžel jeho jediné dcery že nemůže mu býti nikterak po chuti.

I tuto jeho odpověď vyslyšela paní Kamilla na oko pokojně, jen tím, že stiskla choti svému ruku, dala souhlas svůj na jevo. Nepatrná ta okolnosť přivedla doktora, jenž nebyl zvyklý přílišným laskavostem choti své, poněkud do rozpaků.

„A proč jsi zjevně neodřekl hned tehdáž setníkovi? Nebyla by pak záležitosť ta stala se pro nás palčivou,“ namítala paní Kamilla.

Doktor byl by rád osobnosti setníkovy se nedotýkal, viděl však, že to nyní nemožná věc.

„Nemožno mně bylo,“ odpověděl po chvilce, „setníka, jenž takové úcty a váhy v domě našem požívá, jen tak zhola odbyti.“

„Poměr setníka v našem domě jest poněkud nepravidelným,“ namítala paní Kamilla něco horlivěji; „ty jej ovšem považuješ za jistý a nedotknutelný, ja však vidím v něm jen romantiku, jež vine se kol osobnosti toho starého vojína. Ale romantika jest jen romantikou, a skutečné osudy naší rodiny ovládati a říditi nemůže a nesmí. Neupírám, že přítomnosť jeho na Vidovli jest jaksi oprávněna, tolik však práva mu přisouditi nemůžeš, aby bez nás, o své ujmě, rozhodoval snad o ruce naší dcery.“

„Jdeš trochu daleko, milé dítě; setník nečiní, co o něm se domníváš!“

„Ale činil by, kdyby záleželo jen na tobě, milý muži,“ odvětila určitě paní Kamilla. „Tys příliš dobrého srdce a povolný, a proto musím já do věci se vložiti, aby neuvázla skvrna na domě našem. Vím, že smýšlíš loyálně, víš, z jakého já jsem rodu, víš, jaké úcty otec můj a příbuzenstvo naše požívá v širších kruzích. Zvoliv mne za choť svou, vzal jsi na se povinnosť, respektovati náš rod při všem svém jednání. Já podle zásady nemohu svoliti, aby Františka stala se paní Sezimovou, a ty zajisté jako můj muž také svoliti nemůžeš. Mohu tě ujistiti, že pro Fanny najde se snadno lepší a nám přiměřenější partie; setníkovi i Sezimovi musí se co nejdříve určitě odřeknouti. Velezrádce, třeba byl amnestován, u nás aspoň růže trhati nemůže! Doufám, že sdílíš se úplně se mnou o mé náhledy.“

Paní Kamilla se zamlčela a zpytovala kradmo, jak její řeč působí. Doktor seděl se sklopenýma očima vedle ní a mlčel. Paní Kamilla pokračovala:

»Tys otec a hlava, setník jen přítelem domu. Stařec mívá romantické vrtochy. Věř, že účasť jeho v záležitosti Sezimově jest také takový vrtoch. Ať si párá se se svými hodinami, ať chytá myšky nebo dělá tříštky: my v tom nepoložíme mu stébla do cesty; ale pakli sáhne do nejdůležitějších našich práv, ukážeme mu, které jsou meze jeho na Vidovli. Myslím, že souhlasíš se mnou? Ostatně, kdyby tobě bylo těžko pro rodinnou tradici rozhodně setníkovi se opříti, beru ráda odpovědnosť na sebe. Odkaž jej na mne. Já budu věděti, co činiti a nepřipustím na žádný způsob, aby zneuctěna byla rodina, k níž mám česť náležeti. Tím uspoříš si všelikých nepříjemností.“

Doktor pořáde mlčel. Mlčením tím zadal si vše. Jen nejasně vzpomněl si na chybu, které se dopouštěl;

domácí mír, přízeň paní Kamilly a úchrana jeho osoby před setníkem vážily u něho více. Ale tím vytříbil se i běh událostí; zde paní Kamilla, tam setník, stalo se od tohoto okamžiku heslem na Vidovli. Na tom, kdo silnější, závisel osud dvou srdcí.

„A co hodlaš?“ tázal se doktor téměř malomyslně.

„Radová Oplotná už dávno mně psala,“ odvětila paní Kamilla rozhodným hlasem, v němž naznačeno bylo její panství; „pošleme tam dceru za několik dní, nebo čekám právě na dopis Oplotné. Tam bude dobře uchráněna před útoky Sezimovými a dotíravosti setníkovou, tam i zapomene na Topolovského, ač chová-li k němu jaký vroucný cit. U Oplotné nalezne nejlepší školu; zkušená ta matrona dovede, kdyby toho třeba bylo, hlavu blouznivé dívky napraviti.“

„A což kdyby Sezima sám přišel?“ tázal se dále doktor.

„Odkaž jej na mne,“ řekla paní Kamilla a usmála se v duchu.

„A kdyby setník na mne dorážel?“

„Odkaž jej na mne!“

Dále se doktor neptal, nebylo třeba. Povstav z křesla popošel něco po komnatě. I paní Kamilla vstala a zavěsila se mu s lahodnou koketností na šíji. Doktor vzal ji kolem pásu a přivinul ji k prsům a zlíbal v chvatu mladickém ty krásné oči, ta špulící se ústa, to hladké, bílé čelo i ty plné kadeře kaštanových vlasů, jež je lahodně stínily.

„Jsi spokojen, muži?“ šeptala paní Kamilla při jeho rtech.

„Jsem,“ odpověděl pan manžel, blaženým pocitem lásky se prochvívaje, a znova dal se v celování. Ubohý, politování hodný dobrák! Nevěděl, netušil, že v lepé Kamille zmiji k prsům svým vine!

Bývá již tomu tak! Život bývá někdy ošidná maškara.

XIV.

Hned druhého dne dopoledne měla paní Kamilla příležitosť s Františkou o Praze promluviti. Dovedla svou věc tak pěkně vylíčiti, že Františka hned při prvním hovoru napolo se s tou myšlénkou spřatelila. Radovou Oplotnou vylíčila jí za ideál gardedámy, slíbila, že sama s Františkou pojede a asi deset dní, jak jí pan manžel dovolí, s ní tam se zdrží, a slíbila vůbec chytrým způsobem hory a doly, jež čekají na ni v domě Oplotné.

»Pozoruji,« dodala, »že v posledním čase nevypadáš tak svěží jako jindy; přílišná tvá záliba pro kuchyni a hospodářství jest tím asi vinna V Praze se zotavíš na duchu a těle, a občerstviv se s novou chutí se doma ujmeš milého svého zaměstnání. Nynější nevlídné počasí prožiješ v Praze a až pokvetou růže, vrátíš se opět domů k nám. Oplotná, ač posud tebe hrubě nezná, podle mých dopisů tě téměř zbožňuje a já a otec věru nemůžeme jí tebe déle odepříti.«

Když Františka tu novinu setníkovi pověděla, zakrucoval mrzut kníry a prohodil: »Patrně by tě ráda trochu z Vidovle dostala, aby si mohla činiti, po čem baží. Myslí snad, že zapomeneš na Sezimu.«

»Počítá-li tak, velmi se zklame,« odvětila Františka; »ostatně vystoupí Sezima již se svou žádostí a osud náš se musí rozhodnouti.«

»Uvidíme, uvidíme,« odpověděl Dřevnický; »buď jen opatrna, já čiji v troubě nekalou pečínku.« —

Den po tom, tedy třetího dne, přijel Sezima na Vidovli, aby určitě promluvil se Strakou.

Pan doktor jej vlídně a zdvořile přijal a vyslechl stejným způsobem žádosť jeho, kterouž přítel náš otci své milé Františky mužně a vážně přednesl. Odpověď dal tuto: »Nepotřebuji podotýkati, milý pane Sezimo,

že žádosť vaši považuji za česť domu mému prokázanou; i k setníkovi Dřevnickému, když mně ji před časem jménem vaším přednesl, rovněž tak jsem se vyslovil. Proto jest mi opravdu líto, že nic rozhodného v té věci vám povědĕti nemohu. Obratte se k choti mé. Já pro svou osobu vzdal jsem se všeho vlivu pro tuto záležitosť a svěřil ji úplně své choti. Co ona rozhodne, to já ochotně a rád podepíšu. Jak pravím, račte se obrátiti k mé choti.«

Sezima vyskočil z pohovky. Cítil se, jako by někdo dýkou srdce mu proklál! Co měl učiniti? Měl odejíť bez pořízení? K tomu neměl chuti a trpělivosti více. Měl zaslepenému doktorovi odhaliti duši jeho ženy v bídné nahotě, aby cítil, komu svěřil osud jediné své dcery? To byl by učinil, kdyby nebyl z přílišné útlocitnosti Kamille přislíbil, že zakryje před světem její slabost. Sezima byl muž; byť i padnouti měl, slova svého by nebyl zrušil, i kdyby o jeho štěstí běželo.

»Prosím vás, pane doktore, při památce matky mé Františky nade vše milované, takto mne od sebe nepropouštějte, pravil Sezima pohnutě. „Já tolik již vytrpěl, neodsuzujte mne k mukám stokrát horším, než jsou muka v žaláři!«

„Ale můj Bože,« omlouval se doktor, „vždyť vás nikterak neodsuzuji! Promluvte s chotí mou, jí odevzdal já všecko právo.«

„Neodevzdává,« pravil káravě Sezima,« pravý otec právo nad rukou a srdcem jediné své dcery choutkám macešiným.«

Slova ta ťala doktora do živého; nebyl s to, aby hned byl mladému muži odpověděl.

Sezima pokračoval trpčeji: „Úklady vaší milostpaní nesmějí dojíti vítězství; neb pak by zřejmě v prach byl zašlapán pravý lidský cit, pak by pro choutky rozmarné

a ješitné ženštiny bylo ztroskotáno blaho mé, a mohu to s jistotou říci, i jediné dcery vaší, slečny Františky!“

Doktor jen jen zahořel nevolí. Hlasem, hněvem se tetelícím, odvětil: „Pane Sezimo, vy si dovolujete úsudky o mé choti, jež jsou přímo urážlivy...“

„Jsou pravdivy, pane doktore, a nikoliv urážlivy. Žel, že v tom okamžení holou pravdu vám nesmím vyjeviti, váže mne dobrovolně daný slib; však časem se přesvědčíte, že jsem o milostpaní mírně, velmi mírně soudil praviv, že jest jen ješitna a rozmarna.“

„Za těch okolností,“ namítal drsně doktor, „nejsem v té míře, abych dále s vámi, pane, hovor rozpřádal.“

I postoupil a sáhal po klobouku. Sezima mu zastoupil cestu.

„Pane doktore, tak nesmíme se rozejíti; snad byl jsem poněkud prudkým a drsným, ale jsem mlád a jde mně o veškeré mé blaho, to račte uvážiti. Jen jedno mně učiňte vděk, neklaďte osud můj a Františky do rukou milostpaní!“

„Bychť i chtěl na horkokrevná slova vaše zapomenouti,“ odpověděl doktor, „neodstoupím od svého úmyslu. Ucházejte se u mé choti. Toť poslední mé slovo.“

Sezima ustoupil a pokloniv se, Straka odešel. Nenavštíviv ani setníka odjel zavržený ženich přímo do Topolova. Teprve třetího dne vylíčil písemně výstup svůj se Strakou setníkovi a tím i Františce. Setník se rozpálil hněvem a ubohé šedivé kníry nepocítily snad nikdy tak prsty jeho jako tento den. Ačkoli mu Sezima nic neprozradil, byl přece v duchu přesvědčen, že paní Kamilla jen vášní svou mohla Sezimu tak prudce odpuditi. Na setníkovi hrála každá žilka, a nevole tak v něm vzplanula, že hořel jen touhou, ztrestati paní záletnou a úskočnou. Prudce po pokoji popocházel, hovořil setník hlasitě sám sebou. „Ten doktor, nešťastný doktor! On není dobrák, on jest hlupák! Tisíc dvacetiliberek do takového muže,

jenž strojiti si dává v domě svém peleš a hubu drží a ještě hloupou hlavou ke všemu kývá! Pah, kdyby nebylo Františky a Sezimy, v okamžení bych spakoval svých pět švestek!«

Po chvíli hovořil dále: »Kdybych odešel, nebyl bych mnohem lepší než doktor! Nevytrhnu-li já Vidovli z bahna a kalu, zabředne v něm a Františka utone. Ještě jsem setník Dřevnický od českých kanonýrův a nepřipustím, aby kdo o tom pochyboval! Byl jsem příliš podajný a bláhový; byl jsem, ale nejsem a nebudu! Já strhnu s té ženy ochrannou škrabošku a odkryji její tahy! Já povalím ji do prachu, že proklínati bude svůj příchod na Vidovli. A nyní za tepla do díla.«

Setník svlékl kabát, vměstnal se dosti pracně ve svou parádní uniformu, vzal nové rukavičky a opásal se šavlí. Shrbené stářím tělo se vzpřímilo a tvář jeho vlídná vzala na se ráz tvrdý a přísný. Postoupil, odkašlal si a chtěl přímo svou návštěvu u paní Kamilly si odbyti. Když vzal za kliku u dveří pokoje svého, klepáno na ně. Farářův posel přinášel psaní. Setník chtěl psaní do kapsy strčiti, ale na štěstí nebo neštěstí spatřil, že v rohu levém obálky stálo podškrtnuté slovo: Důležito. Odkázal posla k čekání a rozlomil pečeť. Zbledl a čta třásl se hněvem. V psaní stálo, že někdo dobrého a ubohého Sezimu v Praze očernil, že dnes ráno odbývána u něho policejní prohlídka a že Sezima vyzván k úřadu, aby odpovídal na něco, o čem neví a co bezpochyby naň bylo udáno.

»Groš proti stovce vsadím,« psal farář, »že vězí v tom jistá paní a ctihodný její pan otec, t. č. rada v Praze! To hadí, lidomorné plémě... Ostatně bylo při tom také asi dobrotivě vzpomenuto mne a snad i vás, pane setníku. Mně je hej, ale Vašnosť... Těším se, že nebojíte se perníkového kordu a že dovedete dobyti sobě atisfakce.«

Zpráva tato setníka tak ohromila, že stál jako zkamenělý, ale potom rozlil se hněv po útrobách jeho tou měrou, že by nebyl ani váhal poskvrniti svou poctivou šavli krví paní Kamilly, kdyby byla stála před ním. Odlehčil si tak zaklením a zařinčel šavlí, že posel farářův od něho utekl. Starosť o Sezimu tak jej ovládla, že zapomněl na zamýšlenou chůzi k paní Kamille a že jedva se převlékl rychlým krokem ubíral se do Lučan. Teprve večer, už téměř za tmy se vrátil. Pravda bylo, co mu farář psal. Sezima byl na druhý den pozván k odpovídání. Co mohlo amnestovanci z toho vzejíti? O sebe neměl setník ani štipec strachu; vládla v těch časích vedle perníkového kordu ještě mocněji vojenská šavle a setník měl své přátele se zlatými límci! „Však mně, paní Kamillo, neujdeš; zítra se spolu spořádáme!“ tak zvolav položil unavené tělo své na lože. Ale sen a spánek nešly tenkráte k loži jeho, teprve k ránu těžce usnul a mučil se příšernými sny.

Bylo hodně pozdě, když se probudil. Mates již netrpělivě klepal na dvéře.

»Vstup už ke všem kozlům a nezlob mne svým bouchánim,“ zahřměl setník s lože svého.

Mates přinesl s ranním pozdravem svým zvláštní pro dnešek novinu: přijel prý pan okresní představený na návštěvu na Vidovli a bude prý tu obědvati.

Setník vyskočil rovnýma nohama s postele. Okresní představený nadarmo nepřijel, bystrý nos farářův dostal pravý vítr. To ještě scházelo. Stroje se mumlal před sebe: „Však my budeme přece hotovi s paní Kamillou i s celou její asistencí!“

O poledni přišel pan okresní představený po jedné straně kordisko a po druhé doktora Straku, k setníkovi na visitu. Pan okresní mluvil velmi pronikavě a namáhavě, což opětně setníka dopálilo; viděl, že okresní respektuje jeho špatný sluch. Ze zdvořilosti nebyl sice

nevlídný k příchozímu, ale nebyl také úslužný k němu, naopak dvakrát, třikrát dával si říkati otázky, nežli na ně odpověděl. Myslil si; „Chlapisko, jen hodně křič, ať si vykřičíš plíce.“ Po návštěvě šel s oběma pány do jídelny.

Pan okresní představený miloval dobrý oběd a hovor po něm při vonném havannah. Vedl také větším dílem slovo sám a rozplýval se ve dvornostech k paní Kamille a Františce; setník se jen pohrdlivě usmíval, čekaje na příležitosť, aby si mohl zatrumfovati. Příležitosť se naskytla.

Pan okresní přivedl řeč na obtížný svůj úřad, vykládal obšírně a nikoliv bez hrdého sebevědomí, jakou důležitou pružinou svědomitý úřadník ve státním ústrojí jest a zvláště v nynějším čase, jehož půdu tak hanebně rozryli demagogičtí krtkové r. 1848, jejichž plémě kletbou stížené nikdy nespí, nýbrž i za našich dnů na budově státní hlodá a vrtá. „Kdo není v rejdy jejich zasvěcen,“ pokračoval u vděčném svém sermonu, „nevěřil by, jak daleko nekalé jich řemeslo sahá, jak do všech oborů společnosti vniká přese všechen bystrý dohled vysoké vlády, jež při šlechetných zámyslech svých věříc v polepšení jich, nejen šetří, ale chyby jich zapomíná.“

Při tom rozhovořil se o amnestiích, a hned po té o amnestovancích, jak neváží si dobrodiní milostivou vládou udělených, jak kují pikle a intriky, jak snaží se ve ctihodných stavech, v kněžstvu i vojanstvu, nabyti půdy pro neblahé záměry své, a podobně.

Setník seděl při těch slovích naproti panu okresnímu jako na jehlách; věděl dobře koho myslí, mluvě o amnestovaných a přívržencích jejich v kněžstvu a vojanstvu; cítil, jak naráží na Sezimu, faráře a na něj, ale mlčel posud a vystřelil jen takový blesk hněvu do brejlí pana okresního, že tento bezděky své zelenavé oči sklopil a se zarazil. Ale aby řeč svou nezapomněl, jal se znova vykládati, jak důležitý a obtížný jest úřad, jaké množství

zpráv se sběhne v jeho bureau, jak i v noci někdy nemívá pokoje, jaká odpovědnosť k státu na jeho bedrách spočívá, a podobně.

Setníkovi niť trpělivosti vyšla; odloživ doutník pravil: „Všecko na světě, milý pane, má svou práci a jí a žije z ní. Švec spravuje boty, lékař porouchané hnáty, kněz svědomí, úřadník potrhanou loyálnosť národův a voják uraženou česť vladařův a národů. Při rozdělování práce urval přece politický úřadník ten nejlepší díl spravedlivým bohům. On sedí pěkně v suše a teple, čte z povinnosti své úřadní noviny, kouří doutník k tomu a škrábe na erární papír erárním pérem a inkoustem z erární hlavy své zprávy, které diurnista pěkně opisuje. Někdy ovšem přijde ve své přílišné starostlivosti o stát do nepříjemností; však nekvetou růže po celý rok a starostlivosť jeho nezůstane u vyšších míst nepovšimnuta.“

Pan okresní zamžoural povážlivě očima, stáhl ústa ke kyselému úsměchu a pravil: „Věru nebyl bych řekl, že pan setník jest tak vtipný protivník politických úřadníkův!“

„Nejsem, pane, protivníkem ničeho, což oprávněno jest a nepřekročuje vykázané meze své činnosti,“ řekl důrazně setník; „ale jinak jsem nejen vtipným, než i statečným a důrazným protivníkem. Jsem voják a trávil jsem v nehodách a svízelích dlouhý a nejlepší věk svého života. Více jak desetkráte nastavil jsem život za císaře a říši a každou minutu byl jsem hotov život v oběť dáti, a kdyby někdo se odvážil pokoutně a úskočně proti mně brojiti, při sám Bůh, ukázal bych mu, jak důstojna jest má hodnosť, dokázal bych, jaký respekt patří šavli setníka Dřevnického.“

Nastalo trapné napjetí. Přistřižené kníry a licousy okresního zježily se, bradavice na oholené bradě se zarděla, stříbrné brejle svezly se leknutím po nose. Paní Kamilla zbledla a zachvěla se.

Jako opařen koktal pan okresní po chvíli: „Můj Bože, snad nemyslí pan setník...“

„Myslím to, co jsem pravil, pane okresní,“ vskočil setník do řeči, „a co já pravím, to je moje slovo,“ dodal.

Pan okresní obrátil hovor jinam a brzy se z Vidovle poroučel. Jakou zprávu podal vyššímu místu o setníku, není nám známo. Ale setník nebyl více znepokojován z té strany.

Bezpochyby, že jinak málo ohledný pan okresní takto kalkuloval: „Čert věř setníkovi; šavle jest šavle a má on vysoké ve Vídni příznivce. Tu bude na místě šetrnosť a opatrnosť.“

Téhož dne vyžádal si setník na paní Kamille audienci. Plul jednou po vodě, neštítil se další plavby. Na okresním se přesvědčil, že posud jsou pevny a pružny svaly jeho ramen.

XV.

V komnatě paní Vidovelské seděli proti sobě setník a paní Kamilla. Po příchodu setníkové trvalo významné mlčení; byl to mrtvý poklid před bouřkou.

Setník první ujal se slova: „Paní Kamillo, co jste na Vidovli, zběhlo se ledacos, co potřebuje vysvětlení. Jsem hotov podati je prve sám a žádám vás pak zdvořile za vysvětlení vaše.“

Paní Kamilla pokývla hlavou.

„Vypravoval vám asi pan doktor, kdo já jsem; ale proto jste mne sotva pochopila. Nic není platno, já sám musím se u vás uvésti. Musíme aspoň padesát let nazpět. Jsem starý kozák, paní Kamillo! Pocházím z Plzně, kde otec můj byl bohatým jirchářem. Byl jsem jediným synem v rodině a neměl jsem k ničemu chuti leda k stavu vojenskému. Moudrý rádce naší rodiny, strýc Tomáš,

radil, aby mne dali do dělostřelecké školy. Tam jsem dobře prospíval. Když jednou jako mladý kadet udělal jsem při manévru chybu, ptal se plukovník: ‚Který vůl to udělal?'

Vystoupil jsem z řady a řekl jsem: ‚Já byl ten vůl, pane plukovníku, a měl jsem to tak a tak udělati.'

Plukovník ostře na mne pohleděl a řekl: ‚Když to poznáváte a víte, jak chybu napraviti, může z vás, Dřevnický, být pořádný kanonýr."

A při sám Bůh, paní Kamillo, po celý život svůj byl jsem pořádným kanonýrem!

Zrovna naproti nám v uličce bydlel zámožný mydlář, Vondrák; měl dva syny a jednu dceru, o nějaký rok mladší než jsem byl já. Říkali jí Františka. Poněvadž rodiče naši a její byli dobří sousedé, docházely jsme děti k sobě, hrávaly si a dělávaly jsme spolu dětské kousky. Když mně bylo asi čtrnácte let, roznemohl jsem se na hlavničku. Byla to dlouhá, mrzutá nemoc. Když bylo po nebezpečenství, přicházela ke mně Františka často na návštěvu, přinášela mně pochoutky a pamlsky, a hrávala se mnou celé hodiny. Od těch dob měl jsem ji rád a dělal jsem jí, co jsem jí viděl na očích. Po té šel jsem do Prahy do dělostřelecké školy a přišel jsem po dvou letech domů. Františku jsem sotva poznal! Dospívala v pannu, byla ke mně ostýchava a já k ní, a přece mne k sobě vábila nevýslovně. Ač bych si byl přál do smrti u ní zůstati, přece jsem toužil po chvíli, až půjdu k pluku, a to jen proto, že při loučení budu jí moci dáti podle starého práva svého hubičku. Když k tomu přišlo, neměl jsem odvážlivosti k tomu a rozloučili jsme se jen tím, že jsme si dlouho tiskli ruku.

Když jsem odešel k pluku, nešla mně Františka z hlavy a z mysli. Sluníčko lásky vetklo mně její obrázek hluboko do srdce. Za dvě léta vzal jsem si dovolenou a letěl domů, vlastně k Františce. Jaká dívčina z ní se

stala! A dobra a vlídna byla ke mně, jako holubice! Já však z jinošské ostýchavosti jí se stranil a vyhýbal. Byl jsem hlupcem! Jáť hořel žádostí jí povědĕti, že ji mám nade všecko rád, a přece, kdyby mně někdo za ta tři slova byl dával království holandské, nebyl bych býval s to, abych to učinil! Zase jsme se rozloučili bez pořízení. Byl bych se políčkoval, když jsem odjížděl, ale co platno, mladý hoch — hlupák.

S Františkou v srdci opět jsem odjel k pluku, tenkráte do Vídně. Láska má k ní tak mne blažila, že jsem si zachoval tak čisté srdce, jako málo který z mých kamarádů. Ti měli mne za nepřítele ženských, já je při tom nechával. Přišla vojna, nemohl jsem delší čas domů, matka má zatím umřela a já stal se po ní dědicem pěkného dvorce, jenž byl na její jméno upsán. Tu mne napadlo pověsiti vojančinu na hřebík, státi se hospodářem a vzíti si Františku. Byl to krásný plán, ale brzy proměnil se v dým! Sešel jsem se namátkou se známým Plzeňanem, jenž mi vypravoval, že Františka Vondrákovic má se vdávati. Uchází prý se o ni mladý právník, jenž už odbyl apelační zkoušky, a má naději, státi se právním. Starý Vondrák jen prý věc zdržuje, ponevadž je škrtil a nastávající zeť má jen nepatrné jmění.

Jak mně při té novině bylo, nelze mně vypovědĕti; neměl jsem ve dne v noci pokoje, vzal jsem dvvolenou a jel domů. Bylo to naposled, co jsem viděl svého otce. Nejvíce mně vrtala v hlavě otázka, zdali Františka má právníka opravdu ráda. V tom případě bylo na mně, lásku svou a naději uložiti do hrobu. Měl jsem ji už tak rád, že bych pro celý svět nebyl zkalil její štěstí!

Bylo to v sobotu večer, když jsem přijel do Plzně; nespal jsem celou noc a v neděli dopoledne hodil jsem se do parády, byl jsem už tenkráte poručíkem, a šel jsem s nejtěžším srdcem na světě k Vondrákovům. Františka

strojila se do kostela, její nastávající seděl opodál u okna a pásl se na půvabné její postavě. Kolena se mně třásla, hrdlo se mně stisklo, vynutil jsem ze sebe sotva zdvořilý pozdrav. Františka byla ke mně upřímna a laskava, a zardívajíc se představila mi svého přítele. Ze všeho jsem viděl, že se mají rádi. Doprovodil jsem je do kostela a utíkal do polí; teprve na večer jsem se domů vrátil s horkou hlavou a se srdcem smutným jako spálený uhel.

Aby snad ženich nebyl na mne žárliv, vystříhal jsem se domu Vondrákových a přece mne vše k Františce táhlo, abych s ní promluvil. Snad přece přítele svého tak příliš nemiluje, snad mohl bych jí ho ze srdce vypuditi! Tak jsem přemítal a chytal se klamné naděje! Za několik dní odjel někam Františčin přítel. Šel jsem k ní, zastal jsem ji samu. Cítil jsem, že nastala chvíle rozhodná; v tato okamžení musila padnouti mého losu kostka!

Jak se na mne Františka podívala, zbledla jako stěna a chvěla se jak osyka; tušila asi, proč přicházím. Sebral jsem všecky síly své a ptal se jí zajíkavým hlasem: „Františko, řekněte mně na svou čest a svědomí, máte ho tak ráda, že jenom jeho a žádného jiného nežádá si srdce vaše za muže?“

Františka klesla na stolici, sepjala ruce a kolem úst trhala jí bolesť. Mlčela a sklopila oči. Věděl jsem, na čem jsem, oči se mně zalily slzami, neviděl jsem ani krok před sebe. Paměť mne opustila. Když jsem se vzpamatoval, stála Františka u mne, tiskla ruku mou křečovitě mezi svýma rukama a zašeptala hlasem, jenž mně jako břitva srdce projížděl: „Milý, dobrý Dřevnický! Jak Bůh nade mnou, nemohu, nemohu jinak.“

Slzy mé se rozproudily, v srdci se mi ulehčilo, ale slova jsem nebyl po chvíli mocen. Uzavřel jsem, pochovati svou lásku, pochovati ji z lásky ku štěstí Františčinu.

Nabyl jsem rozmyslu a rozvahy, a ptal jsem se ji dále: „Je-li pravda, že otec váš nechce dáti svolení ke sňatku s vaším přítelem, že není dosti bohat?“

„Pravda,“ odpověděla Františka.

„Co mně poklady celého světa bez vás! Jsem svéprávným a mám jmění. Těch několik mizerných tisíc rád dám pro štěstí vaše. Přijměte je na důkaz lásky ode mne a vyjednejte si to se svým přítelem.

Františka se tak na mne podívala, že do smrti na to nezapomenu. Po té se dala do usedavého štkaní. „Dřevnický,“ vzlykala, „to jsem já vám musila udělati! Ó, Bože můj, já věděti, že mne tak milujete. Ó, já nešťastný tvor!“

Musil jsem ji chlácholiti a znova se jí ptáti, přijímá-li mou pomoc. Ona se na mne podívala, chytila mne za ruku a počala jí líbati. Horké, palčivé slzy kapaly jí z očí na ruku mou, nevěděl jsem, kde mi hlava stojí, prsa se mi hrozila rozskočiti.

„Přijímáte?“ tázal jsem se malomyslně.

„Promluvím s právním,“ odpověděla.

Potom jsem se zdvihl k odchodu; u dveří mne Františka chytila za hlavu a políbila mne v čelo. Neviděl jsem na cestu, když jsem odcházel...“

Setník se zamlčel. Kdyby byla paní Kamilla mívala jen poněkud srdce, byla by zajisté odprosila ho za všecko zlé smýšlení, které k němu chovala. Nelze upříti, byla pohnuta vypravováním Dřevnického, ale myslila zcela jinam; přirovnávala v duchu setníka k Sezimovi. Znova krev se v ní rozpěnila, cit pomsty vzepjal se v ní jako divoký oř, zůstala si důsledna a mlčíc čekala, co dále setník poví.

Zakroutiv si kníry pokračoval Dřevnický: „Františka tato byla matkou nebožky paní doktorky a babičkou naší Františky. Právník přijal peněžitou pomoc mou, svatba se slavila, on stal se právním a vedlo se jim

dobře. Po svatbě poslala mně Františka svou podobiznu, jež visí nad mým psacím stolem; byla malována v Praze od výborného malíře. Vypadala tenkráte zrovna tak. Za rok, když se blížil její čas, napsala mně velmi krásné psaní. Žádný jiný nežli já neměl prvorozené její dítě držeti při křtu na rukou. Nemohl jsem jí to odepříti, a byl jsem kmotrem prvorozené holčičce, jež na mou žádosť dostala opět jméno Františka. Dal jsem jí do vínku těch několik tisíc, které jsem právnímu půjčil. Právní sám byl by mne nosil na rukou; nepodnikl, když jim blahobytu přibývalo, nic bez rady mé a já mu také ochotně radu dával.

Léta plynula jako voda, malá Františka rostla. Bylo to roztomilé dítě, celá podobizna matky co do tváří i co do srdce. Stala se mým miláčkem a měl jsem ji radši než její matku. Co se nahrála s těmito mými knírami, co nalíbala se mých úst. Já byl každý rok u právních a těšil se zase celý rok na návštěvu. Měli ještě dvě děti; ty v útlém věku zemřely. Františka byla jedinou dědičkou po mé Františce.

Když dospěla v pannu, plnou líbeznosti, naskytl se ženich, doktor Straka. Matka i otec se mnoho rozmýšleli a učinili mne rozhodčím nad Strakou. Františka matce se svěřila, že učiní, co strýček setník uzná za dobré. Říkala mně od dětství ‚strýčku', a název ten mně zůstal. Co dělati? Doktor zdál se mně dobrý, spořádaný, hospodářský muž a Františka měla ho opravdu ráda. Myslil jsem si, ať se vezmou, Pánbůh jim požehná. Vzali se. Doktor hodlal prakse zanechati a najati nějaký dvůr; ekonomie byla jeho koníčkem. Rodiče a já neměli nic proti tomu, a tak si najal na šest let Vidovli a pak ji koupil. Ač sám měl hezké jmění a s Františkou hodně dostal, neměli přece dosti peněz. Pomohl jsem jim zas a půjčil jim značné peníze. Nevím, zdali, paní Kamillo, o tom víte. Mohu vás ubezpečiti, že nejím na Vidovli

chléb milosti, ano, že kdyby k něčemu přišlo, mohu já snadno býti na Vidovli pánem.“

Hrdý tón, kterým setník ta slova pověděl, urazil přímo hrdou mysl paní Kamilly.

„Myslím,“ pravila suše, „že tak zle není a nebude: posud jest Straka zde pánem a já jsem jeho choť!“

„Tak jest,“ odpověděl setník, „já jen proto uznal za dobré tu věc podotknouti, abyste věděla, jak těsný jest poměr můj k Strakovým, třeba ne k vám. Leč abych vás vypravováním nenudil, musím si pospíšiti. Požíval li jsem veliké lásky a úcty v rodině první své Františky, požíval jsem ještě větší u Strakových. Straka tenkráte nezapomínal, že já byl původem, že dostal Františku a že mohl koupiti Vidovli, a Františka, vaše předchůdkyně, slyšela asi, když se vdala, od matky své, kdo jsem a co jsem, neb prokazovala mně lásku a úctu větší než vlastnímu otci. Také když rodiče její brzy za sebou zemřeli, byl já jí ve všem za oba náhradou. I třetí naši Františku i Bohuše držel já při křtu na rukou a zamiloval jsem si třetí Františku touž srdečnou láskou, jakou jsem miloval první i druhou, a ona splácí mně stejnou měrou, jako matka a babička, důvěrou, láskou a oddaností.“

„Měla jsem už dosti příležitosti to pozorovati,“ prohodila paní Kamilla.

„Těší mne, že jste to pozorovala,“ odpověděl setník; „mám aspoň pro další záměr své dnešní návštěvy připravenější půdu.“

»A v čem záleží, pane setníku?“

„Hned uslyšíte, paní. Musím však ještě něco předeslati. — Když moje první Františka tušila, že se rozloučí se světem, poslala mně list do Uher, v němž do mé ochrany a záštity odevzdávala dceru svou a její rodinu. Rozumí se, že bych byl na se přijal tuto svatou povinnost třeba i bez dopisu. Když pak nebožka paní doktorova, tedy druhá Františka, ležela na smrtelném

loži, poprosila mne k sobě a po mateřsku důtklivě ke mně pravila: ‚Vám, jen vám odevzdávám dítě své; neboť vy jste silen a muž můj sláb, a mohou přijít časem zlé doby na Vidovli.‘

S celou duší a silou svou jsem se zavázal, že vyplním poslední její vůli. Ona dobře tušila, že doktor, muž její, jest sláb, že asi po druhé se ožení a že mohou drahé její Františce z toho vzejíti zlé časy. A ty zlé časy přisly, vyť, paní Kamillo, jako macecha jste je přivolala na Vidovli druhdy tak klidnou. Proto přicházím k vám, abych vykonal svou svatou povinnosť k umírající matce, proto s otevřeným hledím podnikám s vámi boj.“

Paní Kamilla zarděla se hněvem, vyskočila se sedadla a horlivě mluvila: „Pohádky, které jste mně vypravoval, nestačí k tomu, abyste měl právo míchati se do našich rodinných záležitostí!“

„Jen seďte, paní,“ odvětil setník. „Co zovete pohádkami, jest předně čirá pravda, a ta pravda za druhé nejen že stačí k právu mému, ale ona i za třetí ukládá mně povinnosť, chrániti prsoma mýma Františku i Sezimu proti vašim piklům a nestatečnosti doktorově. Mé hledí jest otevřeno, slyšte tedy: Já nechtěl a nemohl doktora k upřímnosti nutiti; ale kdyby mne se byl v čas zeptal, byl bych mu přímo řekl, že vy se dle svého rodu a vychování pro Vidovli nehodíte, tím méně že se hodíte býti Františce druhou matkou.“

„Toť urážka na urážku,“ sípala Kamilla hlasem zlostí kypícím, „kdo dal vám právo, mne, bezbrannou paní, tak urážeti! To není po rytířsku a vojansku!“

Při tom učinila několik kroků, jevíc úmysl zatahati za zvonec. Setník jí v čas cestu zastoupil. „Zvolna, paní Kamillo,“ pravil, „dnes se mně nevymknete. Vím, s kým jest mi jednati, vím to od poslední schůze vaší se Sezimou.“

Paní Kamilla zbledla a zachvěla se. Myšlénka, že Sezima vše setníkovi pověděl, ji zdrtila. Potácela se. Setník usmívaje se, nabízel jí křeslo úsměšně praviv: „Vidím, že jste unavena, paní, nabízím vám po rytířsku sedadlo!“

Paní Kamilla si jeho jizlivosti všimla, usedla a přemyslila si plán. Kolísala v duchu, neboť viděla, že setník je nejen zlý, ale i silný nepřítel. Sezima tedy nemlčel, to bylo tedy slovo toho muže! Paní Kamilla se pomátla.

Setník, cítě se u výhodě, zužitkoval ji okamžitě.

„Myslím, že mluvím zcela zřejmě a že můžeme spolu vyjednávati, známe nyní jeden druhého. V tom případě, kdybyste uznala za dobré přerušiti úskočně tento hovor, jsem hotov důrazně promluviti s doktorem a pověděti, že jest úlisná záletnice druhá jeho choť. Ač je sláb povahou, tolik má přece osobní cti v těle, že takové paní vedle sebe nestrpí a že na Vidovli nebude pro vás místa.“

Setník přidržev se tu patrně návodu farářova, mluvil také, jak vidíme, jen na zdař Bůh, an mu Sezima fakticky nic nesvěřil; ale chtěl viděti dojem těchto slov.

Nesklamal se. Paní Kamilla ztratila rovnováhu; zakousla se do spodního rtu, až krůpěj krve na něm vyskočila. Setník byl v sedle a seděl v něm pevněji než očekával.

„To jen pro příhodu podotýkám,“ pokračoval klidně; „nyní přistupme k věci. Sezima a Františka slíbili si věrnou lásku a chtějí se státi mužem a ženou. Františka není ještě svéprávna, záleží tedy na otci, aby za ni mluvil; ale poněvadž doktor je slaboch a vy jste si jej osedlala, závisí vše na vás. Vám jde o to, byste ten sňatek překazila, proč, nepotřebuji opětně vykládati, a nechci, abyste se znova tak nemilosrdně nekousla, vždyť posud krvácíte!“

Paní Kamilla zarputile mlčela.

»Poněvadž jsem shledal, že ta láska jest prava a že Sezima i co do povahy i co do jmění slibuje Františce dobrou budoucnosť, jsem docela pro tento sňatek a jednám tak ve smyslu nebožky Františky, doktorky. Kdo se mně v cestu staví, jest mu se mnou činiti. Vy vyštvala jste proti Františce a Sezimovi doktora, vy vyštvala jste proti Sezimovi a mně policii, vy chcete Františku, tu jedinou radosť moji, chytře do Prahy dostati, jen abyste zkazila Sezimu a mstila se.«

.Vy mně, pane setníku, přisuzujete věci,« přerušila paní Kamilla své mlčení, »jež jsou nejen nejvýše urážlivy, nýbrž i postrádají všeho základu ve skutečnosti.«

»Věci ty jsou čirá pravda,« odpověděl setník. »Neznáť Dřevnicky lží a klamův; uráží-li vás pravda, jeť to její věc a ne moje. Či chcete do očí zapříti, že vyštvala jste doktora proti Sezimovi a Františce? Či myslíte, že okresní představený byl tu dnes náhodou a že náhodou včera byla přehlídka policejní u Sezimy a on k odpovídání na úřad pohnán? Anebo náhodou jen posýláte Františku do Prahy?«

»Sezima jest bývalý revolucionář a velezrádce a já přece dopustiti nemohu. . .«

„Pah.« vskočil jí do řeči setník, »Sezima jest amnestován, a chcete snad vy se odvážiti tam trestati, kde císař sám dal odpuštění? Odkud k tomu máte právo?!«

»Můj loyální rod —«

»Nejsem hejl, jenž snadno jde na lep,« odvětil setník; »důvod váš leží hloub a jest nižšího druhu. Řekl jsem snad už, že mně rozumíte.«

»Pane setníku,« zvolala Kamilla, »žádám důkazův od vás pro hanebné vaše podezřívání!«

»Bude v tom prospěch váš nežádati jich,« vece setník, »také jich není potřebí. Chci vás ušetřiti, ale žádám za to od vás určitě: přimějte doktora k tomu, aby dal svolení k sňatku.«

„Nikdy, nikdy,“ rozhorlila se paní Kamilla.

„Že nikdy, paní?“ tázal se posměšně setník. „Rozmyslete se, paní, dávám vám k tomu okamžik snad poslední!“

„Už rozmysleno, uzavřeno!“

Setník zakroutil kníry.

„Nuže tedy,“ zvolal odhodlaně, „pociťte vrchovatou měrou, že se mnou jest vám jednati. Já nehrozívám nadarmo a odkryji vás v celé špatnosti, třeba před světem. Ptám se ještě jednou, chcete podmínku?“

Paní Kamilla váhala. Cítila ostří nože na hrdle, tušila, že kolísá se na velmi nebezpečném vrcholu, z něhož přesnadný jest pád v bezměrnou hlubinu, cítila to, ale váhala přece ustoupiti nepříteli, jenž nikterak se nedá oblouditi. Vyskočila znova, aby zatáhla za zvonec. Opět setník jí v čas zastoupil cestu. Ona zavrávorala do prostřed komnaty.

„Při sám Bůh,“ pravil prudce se rozhorliv, „myslíte, že máte před sebou doktora? Chci odpověď, dejte ji, tak anebo tak, odpověď chci!“

V tom vstoupil Straka do komnaty a stanul jako přimrazen u dveří; tak nespatřil ještě setníka ani svou choť.

„Pro živý Bůh, co se tu děje?“ tázal zděšeně.

„Nátisky se tu dějí proti bezprávné paní od surového vojáka,“ volala Kamilla chytajíc se ve přetvářené mdlobě za hranu stolu.

„Nátisky se tu dějí od úskočné ženštiny proti vašemu dítěti, doktore,“ opakoval důrazně setník, „a já se stavím podle povinnosti své proti nim, poněvadž vy jim dáváte volný průchod!“

Doktor stál jako na uhlí. Pochopil v okamžení, oč tu běží a neměl síly k té nebo druhé straně se přivinouti. Jako každá slabá povaha chtěl prostředkovati, chlácholiti.

„Nedorozumění snad, drahá Kamillo, milý strýčku,“ volal úzkostlivě.

„Ó, my si dobře rozumíme, milý doktore,“ namítal setník; „mezi námi je jasno, ale mezi vámi a paní Kamillou není posud den, k necti vaší a domu vašeho. K tomu jsem tu, abych hned, v tomto okamžení vám na pravdu posvítil a učiním to, při sám Bůh, učiním, jako že jsem Dřevnický!“

Setník se zarazil, doktor nechtěl slyšeti, neboť paní Kamilla klesla ve mdlobách v tom okamžení na podlahu. Doktor přiskočil již pozdě. Natrhla si kůži na bílém čele o ostrou hranu nohy při stole. Krůpěj krve se vyronila. Doktor volal choť svou nejsladšími jmény k životu.

Setníka ta situce dojala a zarazila. Vzal klobouk a odcházeje pravil: „Zítra vám dám, doktore, úplné objasnění!“

Odešel bouchnuv za sebou dveřmi. Paní Kamilla otevřela oči, vztyčila se pomocí doktorovou a dala se odnésti na lože. Doktor bděl u ní přes půlnoc. Hovořila s ním málo, ale důtklivě, velmi důtklivě...

XVI.

Setník nevěděl ani, jak se dostal do svého pokoje. Tam vrhl se do pohovky a přemýšlel. Myšlení jeho podobalo se jarní povodni, jež nezná mezí ve své divokosti. Když se poněkud utišil, zmalomyslněl; byl přece jen vetchý stařec, nebyl bujarý muž.

„Odkud ta neoblomná ďábelská síla v té ženě?“ tázal se, „což nic jí neodolá, ani spravedlivý hněv můj, ani láska má k vnučce Františčině?! Či nejsem muž, či jsem jen loutka, že nemožno mně z kalu se probrati? Ta mdloba byla patrně vymyšlena a přišla v pravý čas

a já hlupák dal se obloudit jako ten zbabělec, ten slaboch, ten doktor! Zítra musí padnouti kostka!"

Bylo už k ránu, když setník usnul. Usnul těžce, tvrdě a téměř k poledni teprve procitl. Mates čekal již dlouho u dveří a přinesl dnes novinu, při níž vystal setníkovi na čele studený pot. Asi o osmé hodině z rána odjel Straka s Františkou do Prahy. Setníkovi, jenž beztoho s těžkou hlavou vstal, dělala se kola před očima. Kamilla vítězila, nový úklad byl vtipně osnován, odstranila doktora před setníkem. Jednalo se jí patrně o to, získati čas a snad i Sezimu, aby setníka objevila ve lži. Bylo to možno, vždyť Sezima nemluvil k němu jasně, on jen napověděl a setník bral nápověď za vyznání. Cítil, že šel příliš daleko, byl na váhách, zdali Sezimovi dobře rozuměl. Láska k Františce prochvátila jej lítou bouří; zapomněl na všecko, myslil jen na ni. Teď mu ji odvezli, ji, jež jediná byla radostí v trapných dnech stáří, jejíž jediný vděčný pohled duši jeho naplňoval mladickou blažeností. Oni zkazí její blaho, on jest jen slabým jejím ochrancem, křehkým štítem, malomyslným zastancem. A kdo tím vinen! Nikdo jiný než Straka, ten sketa, ten zbabělec, jenž pro rozkoš vlastní dává šlapati blaho svého dítěte. V setníkovi se rozpěnila krev, žíly na čele mu naběhly. I kdyby hned doktorovi vyjevil, jaká jest jeho choť, zdaž by mu slaboch ten uvěřil, zdaž by jediný svůdný, dobře vypočítaný pohled paní Kamilly nezapudil z duše všechnu nevoli a pochybnost. Doktor nemá v sobě ani za mák mužné ctnosti, ont hoden opovržení každého pravého muže! A teď ke všemu odvezl Františku do Prahy! Setník se znova rozpálil hněvem. Doktor musí býti trestán a pak staň se co staň. Setník pracoval k rozhodnému činu, ale nevěděl, kudy do něho. Procházeje prudce po pokoji, mrštil náhodou okem po šavli, jež stála od včerejška v koutě u okna. Čelo jeho se povyjasnilo. Vzal šavli do ruky,

vytáhl ji z pochvy, že vesele zazvonila, a zkoušel palcem její ostří. Byla posud ostra a díky pozornosti Matesově, třpytila se jako zrcadlo. Setník zamával s ní několikrát, jako by šermoval; rameno jeho se netřáslo, svaly byly posud pevny a pružny, oko posud dovedlo by měřiti protivníka v souboji a kdyby to byl i Straka. Dřevnický věděl již, jak zbabělého doktora potrestá za smrtelnou urážku, kterou mu způsobil svým nemužným, zženštilým chováním, jež setníkovi při každém muži bylo solí v očích. Co by z toho Františce pošlo, kdyby on sám padl, na to už nepomýšiel; byl již v tom stadiu odhodlání, kde člověk nehledí ani v před, ani v zad, ani v levo, ani v pravo, kde nevidí už nežli své předsevzetí.

Sedl si k psacímu stolku a napsal tento lístek:

„Pane doktore Strako! Vaše chování se ke mně, jakožto nejstaršímu a nejupřímnějšímu příteli nebožky choti Vaší a dítek Vašich, jest za posledních časů takové, že je považovati musím za smrtelnou urážku mé osobě učiněnou. Jsem muž a voják, jehož čest nemůže snésti zbabělosť a zaslepenosť, jež příčinou, že otřásají čest domu Vašeho nectné a hanebné choutky ženy bídné, a proto žádám zadostučinění se zbraní v ruce. Do dvou hodin od dodání toho listu čekám nejurčitější odpověď. Zbraně a místo si volte sám. Nepřijmete-li vyzvání k souboji, prohlásim Vás za padoucha, jenž hubí blaho své rodiny. Na Vidovli.

Dřevnický.“

Vyzvání to uložil setník zatím do stolu a čekal, až doktor z Prahy se navrátí. Za tím časem uzavřel se před celým světem, ani s farářem, ani se Sezimou nemluvil, jenž ovšem ani zdání neměli o kroku setníkovu.

Pátého dne večer doktor se vrátil bez Františky. Druhého dne po té, v deset hodin ráno, přinesl mu Mates od setníka vyzvání. Třesoucí rukou rozlomil pečeť domýšlel se, že setník mu ohlašuje, že opustí Vidovli

Doktor by byl rád viděl, aby již jednou měl v domě pokoj. Ale jaké bylo jeho překvapení, an vyzvání četl! Přese všecko štvaní Kamillino choval doktor v úctě a lásce starého setníka, věděl, jak mnohými díky mu jest zavázán, cítil, jak setník vlastně byl zakladatelem jeho blaha... A ctihodný muž ten, jednou nohou již v hrobě, žádá za souboj, chce životem svým odčiniti urážku, kterouž spáchal on, doktor, zbabělostí a zaslepeností svou na své rodině. Doktora pichlo do srdce a smrtelná bledosť rozlila se po jeho lících. On cítil, že setník má pravdu; vina, kterou spáchal jako otec rodiny, předstoupila před duši jeho v celé ohyzdné nahotě a položila se jako těžký balvan na jeho svědomí. Ano, ano, on hubí blaho své rodiny, on boří zbabělostí a nemužností svůj vlastní dům, on jest padouchem, jak setník jej byl nazval. Při větě, v níž mluví setník o nectných a hanebných choutkách jeho bídné choti, doktor se znova zarazil. Setník stojí svou ctí za to, co napíše! Paní Kamilla snad je věrolomna, nevěrna... Doktora rozrazil oheň, že pot na čele vyvstal a prsa se stáhla. Červ nedůvěry jal se na srdci jeho hlodati; ač byl povahy nemužné, měl přece smysl pro česť domu a i ta zakalena! A on jí věřil, ji poslouchal, jí svěřil blaho jediné dcery. Vzpomněv na Františku a na to, že jest v Praze u příbuzných Kamilly, zděsil se. Jeho čisté, dobré dítě snad... Doktor nedomyslil. S chvatem, jaký by nikdo u něho nohledal, zastrčil list do kapsy a šel přímo k paní Kamille. Šel pevným a odhodlaným krokem, a tak vstoupil i do komnaty.

Podávaje jí list setníkův pravil nutě se k pevnosti: „Zde přináším list od setníka. Račte jej přečísti.“

Paní Kamilla se nevrle obrátila a pravila opovržlivě: „Již jsem vám pravila, dejte mně svatý pokoj s tím starým divousem; nechci nic od něho viděti!“

„A přece list musíte čísti!“ doléhal doktor pevněji.

Paní Kamilla si toho všimla a pravila s přídechem jizlivosti. „Snad nebudete mne přece k něčemu nutiti, co nesrovnává se s mou důstojností?!“

„A přece jej čísti musíte,“ doléhal úsilovněji. „Setník mne vyzývá k souboji.“

„Vás — setník — k souboji!“ odvětila paní Kamilla, kladouc zvláštní komický důraz na slovo vás a dala se do hlasitého smíchu, v němž leželo opovržení pro doktora, beztoho již rozhněvaného.

Doktor se zarděl hněvem. Táž žena, kterou on slabostí svou učinil paní nad sebou a celou rodinou, která, ač tak útlocitně s ní stále zacházel, nikdy mu na jevo nedala důkazů pravé, vřelé lásky; táž žena, jež v hrdopýše své jeho pracně dobyté jmění mrhala, začež jí posud ani výčitky neučinil, táž žena neostýchala se při tak důležité události dáti se do opovržlivého smíchu, jako by jím říci chtěla, že manžel jest jí nejen úplně lhostejný, ale i směšný ve své zbabělosti! Doktor pro okamžik nebyl slova schopen.

„Rád bych věděl, co při tom k smíchu,“ rozhorlil se doktor. „Jest vůbec smutno, když tak bezcitna jest manželka k manželu svému, jenž ve všem jest jí po vůli a povždy plný pozornosti; jest to nejen smutno, ale řekl bych i podlo!“

„Pane,“ vyjela Kamilla; „přišel jste mne urážet?“

„Přišel jsem s vámi se poradit, ale místo upřímné, soucitné rady vítá mne tu hnusný úsměšek a opovržení!“

„Vy přece se setníkem se nebudete bíti!“

„A proč bych se nebil, padouchem přece nezůstanu! Nemyslete, že umím jenom střílet do zajíců a koroptví, že umím jen povolovati ženě, plné nárokův...“

„Pane doktore, zapovídám si...“

„I já si zapovídám! Niť mé trpělivosti a nemužné shovívavosti jest už přetržena; vy máte pocítiti, že jsem něco více, než zač mne považujete!“

„Vy jste co jste, ale žádný muž!“

Doktor zaskřípal zuby. Ostrý hrot lítosti zaryl se mu do srdce; cítil v tom okamžení, že setník měl pravdu nazvav jej zbabělcem a zaslepencem! Tak jako se cítil odsouzen od Kamilly, cítil se přitažen k setníkovi. Důstojnosť muže se v něm ozvala a úsilně se domáhala v něm platnosti. Popocházeje po komnatě, nepromluvil ani slova. Po chvíli pravil pevně nutě se k chladnému poklidu: „Však dokážu vám, paní, jsem-li mužem čili nejsem. Bohu dík, krise jest u mne odbyta; vyť vyhojila jste mne jizlivostí svou z nemocné zbabělosti. Přiznávám se, byl jsem sketa, jednaje tak s vámi jako posud. Karta se obrátila, zdali k vašemu prospěchu, uvidíte!“

Paní Kamilla se zachvěla. Pocítila, že šla u vědomí svého panství příliš, příliš daleko. Nyní ještě obrátiti bylo těžko, téměř nemožno; v hlavě se jí myšlénky pletly, rozvaha se jí ztemnila. Cítila, jak půda pod ní se třese, jak se kolísá a že potácí se nad propastí, již sama si ustrojila.

Než přišla ke vhodné odpovědi, zaklepáno prudce na dvéře a hřmotně po důstojnicku vstoupil setník v plné parádě. Nepozdravil, ale pravil hlasem suchým a pevným: „Nedostávaje žádné odpovědi od vás, přicházím si sám pro ni, pane doktore. Však vím, kde vás nalézti. Ale vyhrazuji si především, aby tato žena do naší věci se nepletla.“

„Ujišťuji vás, milý strýče,“ odpověděl klidně doktor, „že choť má do naší věci více plésti se nebude. Vyhojila mne z mé nemužnosti, vyhojila mne perným způsobem, ale vyhojila. Přičiním se, abych nabyl opět vaší otcovské úcty, které jsem vinou svou byl pozbyl, a doufám, že přijde okamžik, ve kterém mně podáte ruku na odpuštěnou.“

Setník nemohl ani svému sluchu věřiti, nedal se však slovy unášeti a pravil chladně: „To ukáže budoucnosť, pane doktore; především ptám se vás, přijímáte souboj?“

„Přijímám,“ odpověděl klidně doktor, „ale s dvěma výminkami.“

„Diktujte,“ odvětil setník.

„Předně, padnu-li já, že vy jediný a nikdo třetí, tedy nižádným způsobem Kamilla, budete pánem nad osudem mé Františky, a za druhé, pakli vy padnete, že mně uvěříte, zplna uvěříte, že já jediný po smyslu a přání vašem říditi budu osud své dcery.“

Setník změkl. Připomenutí Františky v této chvíli působilo naň jako teplý jarní paprsek slunce na kůru ledovou. Srdce jej pudilo podati ruku doktorovi na usmířenou, ale rozum vedl jej k opatrnosti, neučinil toho.

„A kdo mi ručí za to, že pravda leží ve vaší výpovědi?“ tázal se měkčeji.

„Vím, že podle minulosti,“ odpověděl doktor, „jsem vám nedostatečnou zárukou. Ale minulosť jest minulosť, budoucí mé jednání bude zcela nové, zcela jinší. Předně nemám nic proti tomu, odjede li si paní Kamilla do Prahy; za druhé dnes ještě pojedu pro Františku a přivezu ji bez odkladu, a posléze tu ruka má, měj si Františka Sezimu za muže. Nejste s tím spokojen, strýče?“

Setník přijal nyní podávanou ruku, a pravil pohnut: „Za těchto okolností myslím, že jednám podle své cti a svého svědomí, odstupuji-li od souboje, to jest, jste-li i vy se mnou téhož mínění.“

„Jsem z plné duše, drahý strýče! neboť dokládám se vám ctí, že bych nebyl býval s to, abych pozvedl zbraň proti vám, drahému a osvědčenému příteli a dobrodinci domu mého.“

Doktorovo oko zalilo se při slovech těch slzou; i setník neviděl dobře před sebe, padl doktorovi okolo

krku a přitiskl jej co měl síly k usmířenému srdci svému. Na smrť bledá Kamilla neomdlela více, ale vrhla se zničena a zdrcena malomyslně do křesla.

Doktor a setník neuznali jí za hodnu ani pohledu; ruku v ruce odešli z její komnaty.

Asi za hodinu počala se svou Dóri skládati své nářadí a šaty, neodjela však ještě téhož dne, poněvadž nebylo pro ni na Vidovli povozu. Setník totiž a doktor odjeli v jediném kočáře po poledni za Františkou do Prahy.

XVII.

Setník věděl dobře, proč doktora nepustil samotného pro Františku; bál se jeho slabosti, neboť dobře soudil, že člověk rázu doktorova, i když se vzmuží k činu, dlouho statečným nezůstane. A skutečně již na cestě jevil doktor malomyslnosť.

„Dobře, že jedete se mnou, strýče," prohodil, »nevím ani, jak bych s Oplotnou byl se shodl, jak bych jí předstoupil před oči."

„Proto jedu s vámi, příteli," odpověděl setník; „jen se docela ke mně pritulte, musíte-li již někoho míti k podpoře, a všecko dobře vypadne."

A dobře to vypadlo. V Praze setkali se se Sezimou; byl tam v záležitosti, do níž ho zapletla paní Kamilla, a pak za záležitostí svého srdce. Když uslyšel, co na Vidovli se přihodilo, zapomněl pro radosť na policii a na celý svět. Co mu byla všecka kletba žaláře, pomyslil-li na to, jaké štěstí ho čeká na Topolově po boku milované Františky? Jel s oběma k Oplotné, ale nešel k radové, čekaje dole ve fiakru co nejtoužebněji na Františku. Byla to poslední dlouhá půlhodina v jeho životě, kterou čekáním strávil. Konečně objevil se setník v prů-

jezdě, veda za ruku Františku, jež byla jako u vidění, když vstupujíc do vozu Sezimu spatřila. Nevěděla ovšem ani slova o tom, co se sběhlo za nepřítomnosti její na Vidovli, ale dostalo se jí brzy od setníka vysvětlení. Jak vděčně chopila se starcovy ruky, jak vděčně ji zulíbala a slzami pokropila!

„Nu, mé děti, všecko bude dobře," hovořil setník kroutě si zalíbeně kníry. „Vy budete brzy svoji, já půjdu k vám a otec zachrání si Vidovli. Žádné slzy! Umí-li plakati paní Kamilla, ať si pláče ta; má k tomu nejkrásnější příležitosť?"

I Františka měla pro naše přátele novinu. Vypravovala, že paní Oplotná měla pro ni ženicha za lubem a že včera, ovšem chytře a delikátně začala u Františky pro něj pracovati. Jest prý to nějaký úřadník, jménem Studený, skutečně prý to studený patron, ale s vyhlídkou na pěknou karriéru.

„Zpozorovala jsem, co má v úmyslu," doložila Františka, „a pobyt v jejím domě počínal mně býti nesnesitelným. Dnes ještě byla bych Sezimovi psala, abyste se mne ujali; skládala jsem si právě dopis v hlavě, když jste se objevili jako poslové s nebe!"

„V tom jistě vězí paní Kamilla," prohodil Sezima.

„Není pochybnosti," zabručel setník; „však i tato pleticha patří do minulosti. Pamatujte sobě, Františko i Sezimo, pro život: v pravdě mužné srdce překoná i sebe bystřejší a úskočnější mysl ženskou a pravá láska jest nejpevnější štít proti zlovůli lidské."

Druhého dne po návratě našich přátel na Vidovli odjela paní Kamilla se svou Dóri do Prahy. Nerozloučila se s nikým a nikdo se s ní také neloučil. Straka neměl dosti síly, jít jí na oči.

Jakou bouři paní Kamilla v Praze proti Strakovi vyvolala, nepotřebujeme vypisovati, nevíme také, jak by byl doktor obstál v bouři této, kdyby nebyl měl po

boku moudrého rádce v setníkovi a chytrého rádce ve faráři. Setník radil k moudré povolnosti, z níž by vyšlo usmíření s radou Fialou a paní Kamillou, farář se nabídl za prostředníka; byl to sice těžký úřad, ale stál za práci. Jedna okolnosť mu výborně posloužila. Rada Fiala, jsa starý vdovec, hodlal se oženiti a byl by tudíž Kamillu měl rád z Prahy. Tak umožnilo se jakési pevnější spojení mezi radou a farářem, jež vedlo k tomu výsledku, že paní Kamilla nebyla proti tomu, vrátiti se na Vidovli, až bude setník pryč a Františka.

Výminky její se vyplnily; před adventem slavil Sezima s drahou Františkou svou v téže kapličce, v níž vzešlo símě jeho lásky, svatbu. Farář je oddával a kolem kapličky tlačila se celá Vidovle a celý Topolov.

Třetí den po sňatku vezl si Sezima draze vysloužen0u svou žínku na Topolov. Setník jel s nimi rozloučiv se navždy s Vidovlí. Mates vezl za ním všecky jeho hodiny a Nikteraka.

„To dá rozum, milostpane," pravil den před tím Mates k panu doktorovi, „že musím s panem setníkem. Nebo on byl u artalerie a chce míti všecko ainc, cvaj, a kdo by mu trefil na Topolově do noty, ne-li já? Račte mne milostivě ze služby propustiti."

Vánoce slavil setník s mladými manžely na Topolově.

K vánocům vrátila se také paní Kamilla provázena doktorem na opuštěnou Vidovli. V Praze jí bylo krušno; bála se nové macechy, jaká to ironie osudu!

Doktor Straka stával se nyní pod jejím vedením tím, jímž býval: na Topolov nesměl, ač srdce jej tam táhlo. Co bylo také srdce lidské v očích paní Kamilly! A srdce Strakovo? O to jakživa mnoho nestála, a srdce Sezimovo? Ústa jí stáhl ošklivý úsměšek; dobře, že nebyl už na škodu Sezimovi, šťastnému v náručí Františčině!

XVIII.

Nic nekončí tak přirozeně sňatkem dvou milujících osob jako veselohra a román. Škoda, že nepsali jsme jedno ani druhé, nebo pak bychom mohli poodložiti péro a mnouti si ruce, že jsme po tolikerých obtížích Sezimu i Františku přece přivedli na stupeň oltáře před žehnajícího jim faráře Dubinu. Leč co již čtenář sám jistě pozoroval, nemusíme snad ani opakovati: my nepíšeme ani povídku, ani román, nýbrž řadu příbuzných příběhů z bible života, a neběží nám ani tak o Sezimu a Františku, jako o našeho setníka Dřevnického a jeho povahu, a proto musíme ještě vybízeti k trpělivosti, aspoň po nějakou kapitolu, nebo sňatkem Sezimovým neskončily se věci Dřevnického, naopak uvidíme, že čekala naň ještě úloha trudnější předešlých., a že i tu, nadšen zásadou život jeho řídící, dokonale jako muž i člověk provedl.

Kdo bedlivě přihlíží k osudům života lidí, třeba jen mu bližších, zpozoroval asi pravdu, že často milenci, překonavše těžké překážky proti lásce své nakupené a přišedše za sebe po horkých bojích, nepožívají měrou nezkalenou štěstí svého v manželství, nýbrž že bývají nešťastnými. Ba zdá se skoro, že život pokutuje lidi, jenž ráznou vůlí rozmarům a žádostem jeho se opřeli, nejraději pak, když domnívají se býti v přístavu blaha a pokoje. Pravda ta vyplnila se na Sezimovi a Františce, vyrvala setníka z blaha a poklidu a přivedla jej do nového boje, když již takořka pro sebe si vyhlížel hrob.

Na Topolově plynuli dnové stáří našemu Dřevnickému zcela jinak nežli na Vidovli. Jako rolník po vedru a potu žní slaví příjemné obžínky a ještě příjemnější posvícení, tak i setník, dobojovav se pracně vítězství v zápase s paní Kamillou a nestatečným doktorem na Vidovli,

požíval v panském domě Topolovském všech lahod a půvabů zaslouženého odpočinku. Stařec, starostmi a prací unavený brzy se zotavil, očihledě mládl a cítil se tak volně na duchu i na těle jako nikdy jindy. A bylo také na Topolově krásno; v očích spanilé hospodyňky Františky zrcadlilo se věčné jaro radosti a lásky, v očích Sezimových štěstí a spokojenosť. V tichých druhdy komnatách rozléhal se líbezný zpěv Františčin a veselé hvízdání Sezimovo a sladké lásky laškování měnilo tichý druhdy dům v příbytek lahody a poesie. Líbánky mladých manželů měly pro starého setníka nevýslovné kouzlo a tak jej svádělý, že nespokojil se více povinným ranním a večerním políbením Františčiným, nýbrž i v průběhu dne nemohl odolati touze, přivinouti blahem zářící mladou žínku k starým prsům svým.

„Za svou práci musím míti také odměnu, milý Sezimo," říkával k kospodáři, „a budete-li na mne žárliv, učiníte mně zvláštní potěšení."

„Mám skoro k tomu příčinu, milý strýče," odpovídal Sezima v blahu tona; „neboť věru nevím někdy, koho z nás má Františka radši."

„O tom nemůže býti sporu," říkával setník, „jsteť vy jarý mužík a já šedivý dědek, ale jiná otázka jest, který z nás dvou má Františku radši."

„Máť i láska své odbory," vece po té Sezima, „vy v tom a já v jiném vládnu, hádati se o přednosť věru nemůžeme « —

Setníkovi ubíhal čas, že nevěděl ani jak; zanedbával své milé hodiny, zapomněl na dělání třísek, ano i myškám přál v Topolově svobody a blahobytu. Když si mu jednou Františka na myšky naříkala, odpověděl: „Bůh přeje štěstí nám, přejme my je myškám. Pasti mé jsou polámány."

Farář Dubina byl v Topolově pečený, vařený; maje přístup pro své prostředkování na Vidovli, vypravoval

pak u Sezimů, co se tam děje. Týž úkol odehrával u Straky na Vidovli, jenž pro paní Kamillu ostýchal se jíti na Topolov. Setník mu chodíval vstříc a vítal jej obyčejně slovy: „Nu, co přináší Vidovelská pošta?“

„Bylo by přece záhodno,“ odvětil jednou farář, „aby pan doktor do Topolova přišel, vždyť je otec!“

„Ať přijde,“ pravil setník, ale paní Kamillu ať tam nechá.“

„Bez ní on přijít nemůže, chce-li míti pokoj,“ mínil Dubina, „a ona by si nedala říci, leda kdyby mladí manželé se na Vidovli dříve podívali.“

„Faráři, vy nemůžete býti bez pletich; vy jste nám jimi ovšem posloužil, ale teď bych už rád měl pokoj. Pomyslete, jak krásně tu v Topolově. Samá láska, samý mír a lahoda, že člověku se srdce v těle směje. Pravím vám, ráj tu panuje, v němž Sezima a Františka Adamem a Evou a já šťastným účastníkem! Kdyby sem přišla paní Kamilla, věřte, že by ten ráj uštkla svýma velikýma závistivýma očima!“

Farář dále neodpíral. Zatím sběhly se dvě nové události, jedna v Topolově, druhá na Vidovli.

Jednoho rána přišel Sezima do pokoje k setníkovi a s hlasem, štěstím se rozplývajícím, přinesl mu novinu, že Bůh požehnal lůno Františky, že pod srdéčkem jejím spočívá ten nejdražší poklad na světě, že Sezima bude otcem a setník novým dědečkem. Setník vyskočil radostí a neměl nic proti tomu, že Sezima odskočil pro láhev Mělničiny, aby se ta novina slavně zapila. Nyní nastal v Topolově pravý šum; jeden počítal přes druhého, kdy zavzní pláč očekávaného pokladu Františčiny lásky. Se setníkem měla Františka pravý kříž; neboť nejen že ji pořád škádlil, ale bděl tak starostlivě nad každým kročejem jejím, že bývala i naň nevrlá.

„Nic platno, dítě,“ říkával setník, „musíš se podrobiti subordinaci; ty jsi nezkušena a nevíš, jaké následky

může míti neopatrný krok. K tomu jsem já tady, když Sezima jest v polích. A tím basta!“

Sezima clil setníkovi barvu, Františka musila se podvoliti subordinaci a setník nevěděl pro samou radostnou starosť, na čem mu hlava stojí.

Na Vidovli stalo se také něco nového. Paní Kamilla přemluvila Straku, aby Vidovli pronajal a přestěhoval se s ní do Prahy. Vhodný nájemce se našel a Strakovi nechtěli již ani žní na Vidovli se dočkati. Nyní radil farář úsilovně, aby aspoň na rozloučenou mladí Topolovští jeli na Vidovli. Přál si toho ovšem i Straka, jenž věděl, že paní Kamilla již ze zdvořilosti druhou návštěvu by v Topolově vykonala. Františka a Sezima klonili se k mínění Dubinově, jen setník se mu vzpíral.

„Ta zlá žena uštkne vám Topolov a pak to budete míti,“ namítal, „neradím k tomu.“

Ale posléze Františce povolil a Topolovští jeli na Vidovli. Setník zůstal doma.

Týden po té přijel doktor Straka s chotí svou na Topolov. Pobyli tam celý den. Paní Kamilla byla chladna, ale zdvořilá a nezadala si v ničem. Když odjížděli, bručel setník do knírů: „Jen aby nás nebyla uřkla! V té ženě vězí ďábelská síla! Dej Bůh, abych se s ní více neshledal!“

Divné řízení osudu! Tušení starcovo nebylo bez podstaty, ba mělo v sobě prorocký ráz. Dřevnický už dávno na ně zapomněl, když jalo se vcházeti ve skutečnosť.

Od toho času, co věděl Sezima, že bude míti dědice, zdvojnásobil svou pilnosť v hospodářství. Činil tak s největší radostí, ale s částí i na ujmu svého zdraví. Přišly žně. Povětrnosť nebyla příliš práci polní příznivá a proto musily se všecky síly napjati. Úroda byla pěkná a Sezima počítal již v duchu, kolik peněz letos uloží, a přemýšlel již o daru, který dá Františce, až mu vloží do náruči prvorozence. Sezima mínil, pán Bůh změnil.

Jednoho dne zastihla na odlehlém poli žence i Sezimu prudká bouřka. Nebylo se kam ukryti před silným lijavcem, jenž Sezimu až na kůži promočil. Po lijavci následovalo chladno a Sezima byl tak neopatrný, že nešel pěšky domů, nýbrž svezl se na volně jedoucím voze do Topolova. Nastudil se, nedbal toho a šel opět druhého dne do polí. Asi čtvrtý den po tom ulehl. Přišla horečka, jež takovou měrou se v tělo jeho zahnízdila, že marno bylo všecko ošetřování lékařské. Ubohý Sezima! Podlehl jí. Vypustil ducha v největší rozháranosti fantasie. Jen v tom byl tvrdý osud k němu laskav, že popřál mu umříti za úplného bezvědomí. Nezbylo mu loučiti se se setníkem, s milovanou nade vše Františkou a s nejdražším pokladem, jejž ona pod srdcem nosila. Ubohý, dobrý Sezima! Nebylo mu souzeno přitisknouti k srdci svému dědice, nebylo mu souzeno zulíbati miláčka, na nějž se tolik těšil, pro něhož v potu tváře pracuje přitáhl si smrtelnou nemoc. Ó, zoufal by si člověk kolikráte, když pomyslí, jak život jest někdy skoupý na radosti a jak štědrý na žalosti. Ubohý, dobrý Sezimo, trpěl jsi mnoho a dlouho a radoval se málo a krátko!

Přiznáváme se, že se nám ruka třese, že nejsme naprosto s to, abychom vylíčili, jak úmrtí Sezimovo dojalo Františku a setníka. Byl by to také obraz žalostný, velmi žalostný! Zahalme jej raději závojem, jak to činíváme s vlastními svými utrpeními, a pokropme jen slzou soucitu tu drahou Sezimovu mrtvolu!

Tušení setníkovo se vyplnilo. Veta bylo po ráji Topolovském, zrak paní Kamilly jej uřkl! Tak zvolal setník, když mu lékař důvěrně pověděl, že není naděje na uzdravení. Však bylo to poslední slovo jeho naříkání, cítil, že nářkem nic nesvede, že potřebí okamžitě činnosti a soustředění vší síly k tomu, aby zachránil aspoň svou Františku a dítko její. On jediný byl při zesnutí

Sezimově, on první přinesl jí zprávu, že drahý muž její ducha vypustil, on chytil třesoucíma se ramenoma nešťastnou mladou paní, ana ve mdlobách na zemi klesala, on třel čelo a spánky její, až mu v náruči procitla, on promluvil k ní první tato zlatá slova, v nichžto značila se neúmorná síla důvěry a naděje: „Františko, máš tu ještě mne; já tě neopustím zrovna tak, jako když ti matka umřela. Mírni se a nezoufej a mysli jen na památku, kterou ti Sezima zanechal; mysli jen na plod jeho lásky, jejž nosíš pod srdcem!“

Z potrhaných zraků Františčiných vylil se proud horkých slzí.

„Díky Bohu,“ zabručel setník, však já ji přece zachráním!“

XIX.

Hned po pohřbu povolal Dřevnický prostřednictvím farářovým starého hospodářského správce, jenž v blízkém městě na odpočinku žil, na Topolov, aby řídil po Sezimovi hospodářství. Muž ten, dobře známý s farářem, vzal pro čas úlohu tu na se a ulevil velmi Dřevnickému, jenž jednak hospodářství nerozuměl, jednak měl jinou, velmi pilnou práci s Františkou, jejíž čas se blížil. Vzal do domu starou, zkušenou paní ze známosti doktora Straky, a byl dnem i nocí takořka na nohou. Františka přemáhala bolesť srdce svého a Bůh vyslyšel prosby její i setníkovy. Desátý den po pohřbu ozval se v ložnici Františčině pláč novorozence. Byl to silný, zdravý klučina; oči měl jako Františka, ale tahy Sezimovy. Setník se rozplakal radostí a nechtěl kluka ani z rukou dáti. Františka uzdravovala se jen zvolna, ale ozdravěla. Setník byl mladému Sezimovi opět kmotrem a nazváno chlapce podle něho Václav.

Když Františce již bylo dobře, pravil k ní setník: „Dříve hospodařili jste jen dva, ty a Sezima; nyní budeme tři: já, ty, Františko, a malý Sezima. Dá Bůh, že nám to půjde dobře. Jen švarně hlavu vzhůru! Ten kluk stojí přece za to, abychom proň pilně hospodařili!“

Františka byla všecka změněna, jako by se byla znova zrodila. Životní síla, chuť k životu v ní se rozproudila; vždyť měla po ruce setníka a pak poklad po Sezimovi, jejž by nebyla dala ani za sto světův!

Setníkovi nastala úloha veliké váhy. Na něm záleželo, aby místo nebožtíka Sezimy vychoval Františku pro život. Dokud byl Sezima živ, starala se Františka jen o domácí hospodářství; nyní, neměl-li hynouti statek Topolovský, musila poznati i hospodářství polní, aby cizími lidmi nebyla šizena. Setník dobře věděl, jaká to chyba, vede-li žena hospodářství a není-li v něm řádně zkušena, věděl, že na čeládku potřebí jest pevné, železné ruky. Františka se musila teprv učiti hospodařiti. Na štěstí měla k tomu schopnosť i lásku a setník jí byl ve všem po ruce. Čeládka se brzy více bála jeho hromování a jeho pozornosti nežli nebožtíka pána; ale k paní měla velikou příchylnosť již proto, že věděla, co ubožák zkusila, a chudý lid má cit pro neštěstí jiných, zvlaště dobrých pánův.

Ale aby někdo spolehlivý i v polích dohlížel, psal setník pro Bohuše do Říma. Bohuš skutečně přišel.

„Nu, jak to vypadá s tvým malířstvím?“ tázal se ho setník.

»Pah,“ odvětil mladý muž, „vůle jako Řip, plány mé čisty a vznešeny jako madonna Rafaelova, ale síly — krtiny na lukách, milý strýčku. Nebudu ani Tizianem ani Manesem a povalovati se v zlaté prostřednosti, k tomu nemám dosti mléka v žilách. Duše má jest ve dví; nevěřím více v sebe.“

„Tomu-li tak," odpověděl setník, „chop se něčeho jiného, dokud jsi mlád. Máš tu nejlepší příležitosť seznámiti se s hospodářstvím. Měj se k tomu, pokus se o to. Až dojde nájem Vidovle, budeš beztoho ji moci převzíti a do těch dob může býti z tebe ekonom. A Františce také posloužíš."

„Uvidíme, půjde-li to," odvětil Bohuš; „nejsem nyní proti tomu."

A Bohuš se pokusil. Počátek ovšem byl krušný; barva lučiny, lesa, nebe a malebných na něm oblaků, vše připomínalo Bohušovi malířské jeho povolání, jemuž se stával nevěrným. Sedě kdesi na mezi při dělnících, kreslíval myšlénky své do tobolky, a nejednou chtěl setníkovi ohlásiti, že ekonomii položí k aktům. Ale jsa po otci více kolísavé a nepevné povahy, neměl k tomu dosti síly a měl mimo to na mysli Františku, kterou upřímným srdcem miloval. Posléze nalezl na živobytí v poli i jisté vnady a přilnul k novému povolání. Neměl dosti mravní síly v sobě pro povolání umělce a proto neztratilo při něm umění nic; však by samo věčně mladou, božskou silou svou si jej bylo zachránilo, kdyby toho byl hoden býval! Mimo to přistoupila k tomu ještě láska, kterou asi po dvou letech srdce Bohušovo k jisté slečně ze sousedstva zahořelo. Myslil na Vidovli, jako na hnízdečko, do něhož uvésti hodlal vyvolenou samičku; láska zabarvila jeho ideály a vychovala z něho praktického člověka. Tím zůstal skutečně pro celý život.

Uplynulo několik let.

Jemná a měkká ženská povaha Františčina tužila se zatím a skutečně utužila životem, do něhož ji uvedla moudrá ruka Dřevnického. Zpovolna naučila se neopírati se o nižádnou podporu, státi na vlastních nohách svých, mysliti, uzavírati a jednati o své ujmě, o své vůli a chladným vypočítáváním předchozím pojišťovati si

dobré výsledky rozmanitých podniků. Dospívala a dospěla skutečně v rozumnou, samostatnou ženu a hospodyni, jež v pravý čas dovedla svou mužnosť dokázati. Ale jakkoliv byla zralá duchem a rozvahou, zachovala si přece onu půvabnou měkkosť, jejíž tajůplné kouzlo nejkrásnější jest okrasou ženy. Zkrátka, Františka stala se nejen řádnou a správnou hospodyní, ale byla též vroucně milující matkou a spanilou a půvabnou ženou. Okolní páni i paní se jí obdivovali; myslilit, že Topolova neudrží. Však klesání Topolova trvalo jen první rok po smrti Sezimově, pak se Topolov zvedal a přičiněním Františčiným stal se jedním z nejvýnosnějších statků. Nikdo by toho byl neočekával, nikdo také netušil, že čarodějník, jenž mistrovsky ten kousek vyvedl, byl starý setník. Jen Františka to dobře věděla a uměla svého otcovského přítele dle toho oceniti.

„Čím jsem, jsem jen vámi, strýčku," říkávala, „a Václavíček, až bude mít rozum, doví se již, kdo mu Topolov zachránil."

„Hlouposti, milé dítě," odpovídal setník; „kdybys ty nebyla vnučka mé drahé první Františky a neměla v sobě vlohy ke spořádanému, praktickému životu, nebyl bych s tebou nic vyvedl."

„Možná; však jisto jest, že, kdyby vaše láska k nám nebyla tak čista, tak velebna a neměla v sobě tolik životodárné síly a tolik požehnání, že bychom byli všichni ve všedním životě utonuli."

Setník neodpíral; pravdě on vůbec neodpíral a Františka mluvila jen čirou pravdu.

O otci, doktorovi Strakovi a jeho choti Kamille mnoho v Topolově nevědělí. Žilť jako soukromník v Praze, a poněvadž příjmy z nájmu Vidovle mu nestačily, byl nucen k vůli Kamille dělati dluhy. Přijel jen asi dvakráte na Topolov, povždy v záležitostech peněžních. Vida pořádek a blahobyt, jaký tam vládne,

vzdychával si potajmu a býval velmi roztržit a zamyšlen. O postavení svém a o paní Kamille nerad mluvil: jen jednou vyjádřil se v důvěrné chvíli k setníkovi: »Jak toho lituji, milý strýče, že jsem se vás neptal, než jsem se po druhé oženil! Však co naplat, věc jest hotova a nedá se odčiniti ani zlepšiti. Vědomí to mne bolí a bude mne boleti, dokud nenasypou nade mnou země.«

Když došel nájem na Vidovli, šlo o to, aby Bohuš statek převzal. Šlo to trochu zvolna a těžce, požadavky paní Kamilly byly trochu nemírny. Setník musil znova podati pomocnou ruku Bohušovi a učinil to věc zrale rozmysliv. Ostatně by byli sotva Vidovli Strakovým zachovali, kdyby nebyl Bohuš se dobře oženil. Bylo proň štěstím, že s pěkným jménem nevěsty dostal i dobré srdce její a že Františka radou a příkladem ráda jí byla po ruce již z vděčnosti k Bohušovi. Teprve když tato záležitosť byla vyrovnána, přišel setník Dřevnický k pravému a trvalému odpočinku. Konečně, aspoň ta poslední léta, popřál mu osud blaha a míru měrou hojnou a nezkalenou nižádným nepříjemným případem. Stalť se osud konečně k němu spravedliv; statečnosť setníkova jej konečně překonala.

XX.

Příbytek, v němž setník Dřevnický v Topolově obýval, byl v pravdě rozkošný. Měl nejpěknější polohu ze všech ostatních pokojův; okna šla v polední stranu, bylo z nich viděti malebně rozloženou vesnici a širou, žírnou krajinu. Kus před domem mezi okny stály tři věkovité jilmy, rejdiště hejna špačků, jimž Mates tam zavěsil budníky, a již od jara tam besedovali, tak že příjemný jich švehol naplňoval po kolik neděl komnatu setníkovu. Zrovna pod okny byla zahrádka, v níž za-

hradničil Mates; nevypadalo to v ní pestře, ale líbezný byl pobyt v ní na jaře mezi kvítím šeříka a jasmínu a mezi keři růžovými, na podzim pak smálo se z několika zakrslých stromů několik vzácných druhů jablek a hruší. Dojem, jejž příbytek setníkův na každého učinil, byl zvláštní. Vše dýchalo tam poesií stáří a minulosti. Vše bylo tam staré, i obyvatelé i nářadí. Setník byl kmet, věrný jeho Mates, s tím červeným nosem od pivka taktéž. Ohař Nikterak, jenž skoro celý den pod lenoškou setníkovou u okna proležel, měl ve své černé srsti již notně šedivých chlupův a čumák celý šedivý. Na stěně proti oknům do zahrádky visely setníkovy starožitné hodiny v nejvzornějším pořádku; setník dbal o ně nyní více nežli dříve na Vidovli; nábytek, schválně nebožtíkem Sezimou pro setníka vyhledaný a shledaný, byl rázu minulého století, větším dílem pěkně vykládán; nějaká ta nová záplata sem tam mu neškodila. Malba pokoje byla taktéž stará a vybledlá a přispívala vhodně k celku. Takový byl útulek našeho Dřevnického za nejposlednějších jeho let.

Však lhali bychom tvrdíce, že u něho bylo všecko staré; bylo tam skoro po celý den také něco mladého, což v líbezné protivě ke stáří valně zvyšovalo poesii dojmu celkového. Nebyl to nikdo jiný než Františčin roztomilý synáček, „náš Václavíček“, jak jej v Topolově od podruha až k setníkovi všichni nazývali. Věru, člověk nemusil býti ani setníkem Dřevnickým, aby si Václavíčka nezamiloval! A co teprve Dřevnický! S Václavíčkem na mysli usnul, s Václavíčkem vstával, po celý den měl co dělati s Václavíčkem.

„Na mou duši, fařáři,“ pravil jednou k Dubinovi, „všechny ty tři Františky měl jsem velmi rád, ale tenhle Václavíček, ten můj černooký darebáček, ten jest mně nade všecko! Na celém světě není tak roztomilého kluka. Bůh ho zachovej!“

Dřevnický byl již dětinský, zapomněl na celou minulosť a žil již jen přítomnosti, a jádro a osa celé jeho přítomnosti byl Václavíček. A setník měl věru příčinu Václavíčka tak milovati.

Sotva počal trochu věci rozeznávati a osoby poznávati, měl se už nejvíce k Dřevnickému. Po něm nejvíce vztahoval své buclaté ručičky, od něho nejraději se dával nositi a chovati. Marno bylo chlapce odnavykati, nedal jinak. Starý setník ho ovšem sotva unesl, ale proto neměl přece tolik srdce, aby nebyl Václavíčkovi po vůli, a tak se kmet a dítě zkamarádili, že dva vojáci, již v polním tažení spolu jedno lože sdílejí, nemohou býti lepšími kamarády. A což když Václavíček povyrostl, když počal běhati a žvatlati! „Dédé“ bylo první jeho slovíčko, „máma“ druhé.

„Ten kluk má mne radši nežli tebe, Františko,“ říkával setník.

»Sezimova vděčná krev,“ odpovídala Františka, »se v něm hlásí k právu. Přeji vám to, dědoušku, z celého srdce.“

„Ba, ten kluk je ta nejlepší odměna za všecko dobré, jestli jsem kdy jaké učinil,“ rozumoval setník. „Při sám Bůh, smrť našeho Václavíčka bych ani hodinu nepřežil!“

A Václavíček náš měl se k životu a k setníkovi jen což. Po celý den šoural se v příbytku jeho a večer jen s plačky ho odvedli. Chtěl-li spáti, musili jej na lože setníkovo položiti, chtěl-li jísti, musil starý jeho kamarád s ním.

»My se máme rádi,
my jsme kamarádi«

byla první jeho písnička a setník kroutil si při tom kníry, jako kdyby císař mu řekl: »Dřevnický, vy jste první kanonýr v mé armádě.“ S kroucením knír šlo to už hůře; Václavíček, dokud byl malý, hodně mu je

poškubal. Ale setník už na to nedbal, vždyť udělal mu to Václavíček!

Když byl Václavíček větší, nastaly ještě lepší časy starcovi; za jedno nechtěl již hoch tak jezditi na jeho koleně a za druhé poslouchal rád povídačky. A setník kramaříval kolikráte celé hodiny ve své minulosti a povídal o kanonech a o své brůně; o vojnách, v nichž lítají koule kolem uší jako bochníky veliké a ještě třikráte tak těžké; v nichž vojáci padají jako mouchy pod plácačkou, a kde ještě desetkráte více lidské krve teče nežli v potůčku za Černým kamenem.

„A proč dají se lidé tak zabíjeti?“ tázal se Václavíček.

„Inu proto, milý hochu,“ vykládal v rozpacích setník, „— — že jsou hloupí! Ale co, já to nezměním a ty to také nezměníš!“

Někdy vypravoval mu setník také o prababičce Františce, co visí vymalována nad psacím stolem.

„Jak se ti líbí?“ ptal se hošíka.

„Má tuze hezké modré šaty,“ odpověděl Václavíček.

„Ale srdce měla ještě lepší; škoda věčná, že to srdce tak dlouho práchniví!“

„A oči má jako maminka, viď?“ ptal se Václavíček neporozuměv podotknutí setníkově.

„Milý hochu, darmo vypravovati; byly to oči, jak pravím, darmo vypravovati!“

„A ty mně koupíš kanón, viď, dědoušku?“

„Mikuláš ti ho přinese, budeš-li hodný, a já ti jej nabiju prachem a vystřelím ti jej tuhle na stole.“

Takového druhu byly hovory starce s dítětem; niť jim nikdy nevyšla.

Když byl Václavíček ještě větší, vykládal mu setník svoje hodiny a Václavíček měl potěšení, když setník hodiny rozbíral, kolečko mazal a opět zasazoval. Někdy ovšem leccos pokazil, ale to nic nedělalo, vždyť „neměl

Václavíček rozum.“ I na myšky léceti a je chytati učil Václavíčka, jen třísky ho dělati neučil, poněvadž tu práci svěřil Matesovi a Václavíček by se byl pořezal.

Když Václavíček se učil, býval setník vždy přítomen a měl v kapse nějakou odměnu, když to šlo. To ovšem Václavíčka povzbuzovalo, jakož zarmoutil jej trest, jejž mu taktéž setník diktoval, a jehož nejvyšší stupeň byl: „nesmíš dnes přijít ke mně dolů“. Všecko snesl Václavíček, jen tento trest nesnesl a setník skutečně málokdy býval přinucen k němu sáhnouti.

Tak uplývali v blahu a štěstí dnové posledních let našemu Dřevnickému; byl tak spokojen, tak blažen, že na smrť ani nepomyslil, a přece byl již jen vetchý kmet. Osud jej šetřil, udíleje mu zdraví a nenavštíviv ho ani před smrtí jen poněkud delší nemocí, jež by mu byla připomněla, že rozloučiti se musí navždy od svého Václavíčka.

Jednoho rána, bylo to právě na podzim a povětrnosť nejkrásnější, přiběhl Václavíček všecek udýchán k matce do čeledníka a vypravoval poděšen, že dědoušek dnes tak dlouho spí, že Mates není dole a že dědoušek kouká tak divně.

Františku projelo bolestné tušení. Poslala rychlého posla k faráři, a vzavši Václavíčka za ruku, šla s ním bez odkladu do setníkova pokoje.

Setník Dřevnický spal skutečně, spal však onen věčný spánek, z něhož na zemi není více probuzení. Pohlížel ovšem divně, ale bolesti nebylo na vráskovité jeho tváři. Ctihodná hlava jeho byla k pravici nakloněna; prsty levice tiskly křečovitě pokryvku.

„Dej ti Bůh sladké odpočinutí,“ zvolala Františka z nejvroucnějšího srdce, „a věčnou neskonalou radosť za všecko, co jsi nám dobrého prokázal!“

Václavíček, jenž o smrti neměl pojmu, stál tu všecek ztrnulý. „Vždyť dědoušek včera večer nic neřekl, že dnes ráno umře!“

Matka mu přiměřeným způsobem vykládala, co se stalo, a teprve když uslyšel, že dědoušek už více nebude mluviti, choditi a hodiny natahovati a že jej odnesou na hřbitov Lučanský, dal se do usedavého pláče a nebyl k upokojení. Teprve když našli ve skříni setníkově pěkný mosazný kanón, který chystal Václavíčkovi k Mikuláši, poněkud se chlapec upokojil. Farář, jenž hned do Topolova přišel, zaplakal srdečně nad mrtvolou setníkovou. „Takové muže, jaký byl Dřevnický, naše století nerodí; byl on krásnou památkou z oněch časů, v nichž vládl nade vším pravý, vřelý cit. Památce jeho budiž česť a sláva.“

Pohřeb Dřevnického byl dojemný a slavný. Z blízké garnisony přišla do Topolova celá setnina pěchoty, aby setníkovi, jenž několik polních tažení prodělal, vzdala vojenskou česť. Vystřelili mu třikráte nade hrobem na poctu vojenskou; ale co byla ta pocta proti bolesti a slzám statečné Františky, jimiž pokropila jeho rakev? Mnoho, neskonale mnoho leželo v těchto slzách! Především nejupřímnější dík za to, že byl jí více jak otcem a matkou dohromady, jí i dítěti jejímu, a to vše jen z vroucí a čisté bezzištné lásky k její babičce. I před smrtí myslil na budoucnosť Václavíčkovu, odkázav mu celé své jmění, aby, jak v závěti prostě stálo, „mladému Sezimovi vedlo se lépe než jeho otci“.

Zda bylo kdy na světě srdce s krásnější láskou nad srdce jeho? Co větším jest pokladem, co výdatnějším pramenem blaha pro ubohé lidi nad upřímnou a nezištnou lásku?

Ač Františka byla ještě mláda a slična a vhodných partií dosti se jí se všech stran nabízelo, nevdala se po druhé. Bála se o Václavíčka, aby za otčima tak se mu

nevedlo, jako jí se vedlo za macechy Kamilly na Vidovli. A pak: Václavíček nebyl by již měl nikoho, kdo by se tak oň staral, jako se staral setník o ni. Cítila a měla pevné přesvědčení, že jest svatou její povinností býti Václavíčkovi nejen matkou, ale i tím, čím byl jí setník; u hrobu dědouška jeho v duchu přísahala, že žíti bude pro Václavíčka touž neskonalou, vroucí, čistou a bezzištnou láskou, jakou v srdci svém nosil dobrý Dřevnický — setník od českých kanonýrův.

Starý Měchura.

Obraz uměleckého života.

1871.

Četl jsem kdysi a kdesi, že bychom jednu sladkou a zbožnou povinnosť častěji v živobytí svém měli sobě ukládati, nežli obyčejně činíváme: v rozjímavých hodinách samoty, totiž ve vlídném světle vážného vzpomínání svého měli bychom řadu známých nám osob bedlivě a zkumně procházeti. Před každým, kdo nám blíže stál, měli bychom déle pozorně a laskavě prodlíti a v tiché soustrasti rozpomínati si veškery jeho bytosti a všechny jeho k nám poměry. Vždyť nemůžeme někdy ani náležitě vystihnouti, jak důležit ten neb onen pro nás byl a jakých vzácných pokladů získala druhdy duše naše z blízkých a vzdálenějších jeho vztahů k nám. Svatá pravda: co na nás zralého a ryzího, uzrálo v nás a vyhranilo se jen cizí nebo vlastní zkušeností, učením a předkem zacházením s lidmi lepšími a vzácnějšími. Ale při všem tom ducha našeho uchází jedna věc, jež bývá nám tytýž na nenáhradnou škodu: tichosť, hloubka a zbožnosť, bytosti jinak velmi známé, uchází nás často, poněvadž zraky své rádi jen obracíme na to, co jest neobyčejno, co překvapuje, co osloňuje, a tak často pospícháme od srdcí, z nichž by se prýštila nám poučení nejjadrnější, nepomníce, že vřava a bouře životní daleko nám nenahradí zisku, jejž jsme povrchností svou a neobezřelostí byli ztratili! Srdce takové tiché, hluboké

a zbožné bilo v prsou muže, jehož právě předvésti se strojím svému čtenářstvu. Činím to jednak pro zisk svůj, jednak i ve prospěch čtenářů vážně smýšlejících, zvlaště oněch, již dobrovolně odhodlali se proudy myšlení svého říditi k metě, jež z nejvznešenějších jest v životě a snahách lidských, k božskému totiž umění. Pak si myslím, že i čtenářstvo české vůbec kus živé pravdy ne-li více aspoň tolik pobaví jako pověst, z pravdy i básně krasoumně smyšlená.

I.

Ze začátku století našeho žil v Praze v domě svém v Pasířské ulici vážený a bohatý zemský advokát dr. Jan Měchura. Rodina jeho pocházela od Strakonic, kdež děd jeho byl mlynářem. Muž tento, otec našeho Leopolda Eugena, zasnoubil se se šlechtičnou Marií Lankyšovou z Hornic, jež r. 1812 zemřela, porodivši mu za delšího manželství čtyři dítky, dva syny a dvě dcery, již všichni jsou již na slávě boží. Mladší syn, Karel, byl nestalé a dobrodružné povahy a míval s ním otec mnohý kříž. Zemřel v Uhrách. Nejstarší syn byl náš Leopold Eugen, jenž narodil se dne 2. února 1803 ve zmíněném domě v Pasířské ulici č. 719–II. v Praze, náležejícím nyní dru. Lad. Riegrovi. Z dcer jedna, Terezie, provdala se za historiografa království českého, Františka Palackého, r. 1827, a druhá, Antonie, za lesmistra Hejrovského na Hluboké, jehož otec býval spolužákem Měchury otce. Vynikajíc sličností svou zemřela asi po 2 letech šťastného manželství. Měchura otec býval ředitelem kanceláře advokáta Šternberka, později stal se samostatným advokátem a právním zástupcem největších kavalírů království českého. Rozsáhlou a výnosnou praksí, rozumným hospodařením, důmyslnými plány svými i kombinacemi jakož

i šťastnými náhodami dobyl sobě jmění velikého. Tak koupil r. 1809 za 120.000 bankocetlí panství Votín*) s dvory a lesy Habartickými u Klatov, k němuž přikoupil později Votínu blízkou samotu „Vollnerku“, jíž přezděno později Annahof, a lesy Chuchelské s Habarticemi hraničící. Roku pak 1829, když kníže Lobkovic chtěl zaokrouhliti panství svá, koupil Měchura otec, jenž knížeti záležitosť tu právnicky prováděl, panství Lobkovice za velmi mírnou cenu 50.000 zl. Roku 1817 oženil se Měchura otec po druhé s Aloisií Hloužkovou, taktéž již zemřelou, s níž zplodil třetí dceru, potomní baronku Saamenovou a zemřel r. 1852 jsa starcem 76letým, zanechav Lobkovice choti Palackého, Votínské pak panství s Annahofem, Chuchlí a Habarticemi synu Leopoldovi Eugenu. Při vší své praktičné mysli byl již Měchura otec vřelý přítel hudby, ano sám dovedný pianista, a tak záhy vštípena byla láska k umění tomu všem jeho dětem. Obě dcery byly zajisté tehdáž v Praze nejdovednější herečky na harfu, synu pak Leopoldu Eugenovi — Karel dlel mimo domov — jenž zahořel za nejútlejšího mládí k hudbě, dostalo se v ní vychování nejpečlivějšího. Dům Měchury otce byl tehdy v Praze s hudební stránky na slovo brán. Každý rok, hlavně v zimě, dávaly se v saloně otcově domácí hudební produkce, do nichž docházívali nejproslulejší Pražští hudebníci a skladatelé. Mimo slečny Měchurovy byla jich ozdobou i slečna Petrsova, výborná pěvkyně, choť později školního rady Jiřího Zeithammera. Pud a láska k hudbě, vzbuzeny tak záhy v srdci mladého Měchury posloucháním výtečných hudebních výtvorů v domě otcovském, nabývaly ovšem podnětu k dalšímu vývoji svému v přání otce Měchury, aby Leopold stal se řádně vzdělaným hudebníkem. Velmi záhy dal syna cvičiti

*) Ve starých historických listinách »Otín«.

na piano, a prvním jeho učitelem byl tehdejší známý učitel Vencl, jenž i jeho sestry učil. Ano i na jednotlivých nástrojích dal Měchura otec syna od jednotlivých professorů konservatoře Pražské cvičiti, aby stal se z něho zdatný a i prakticky zkušený skladatel. Vyšších vědomostí v hudbě, zejména theoretických, nabyl z vyučování tehdejšího ředitele konservatoře Pražské, Diviše Webra, a slyšel běh o nauce v harmonii, jak sám vypravoval, zároveň s Richardem Wagnerem u nesmrtelného mistra Václava Tomáška. Leopold pustil se záhy do skládání i orkestrálních skladeb, jež pak v původním znění dával otec doma provozovati, by syn se přesvědčil, že, co na papíru správně i pěkně vypadá, nebývá vždy dobrým, když se provozuje. Takto vžil se Leopold v půvabný svět tónů čím dále tím hlouběji, až duch jeho docela v něm utkvěl, tak že hudba stala se mu nejen nejkrásnějším věnem, nýbrž i středem a těžištěm všeho jeho života. Vyjma jednu, jen několikaletou periodu života svého, žil Leopold Eugen zcela a výhradně jen drahé své hudbě. Při hudebních onech produkcích v domě jeho otce prováděly se již před r. 1825 Leopoldovy skladby pro orkestr, v nichž jevila se již tehdy zběhlosť v instrumentaci. Již tehdy dovedl Měchura dirigovati; kusy v ensemblu, jichž účastňovali se professoři z konservatoře a členové divadelního orkestru, chodívaly dobře, ba výborně. Posledně súčastňoval se též jako dirigent, skadatel a pianista často při hudebních zábavách knížete Lobkovice. Nebožtík med. dr. Held, známý znalec hudby a domácí přítel v domě Měchurova otce, vyslovil se již tehdy velmi příznivě o hudebním talentě Měchurově a litoval jen, že mladý Měchura nemá toho nadání nutně potřebí k výživě své, čímž by umění vůbec talentem tím bylo posloužení. Jindy se vyslovil i o prvotinách Měchurových, že nejsou žádnou mosaikovou prací, nýbrž že prací jsou rázu v pravdě uměleckého.

díla bude nám déle stanouti, poněvadž činí rozhodný obrat v hudební činnosti našeho Měchury a jest takořka závěrečným kamenem první periody jeho hudebního života. Dle inventáře skladeb jeho skládal Měchura toto dílo od roku 1844—1850, čemuž takto rozuměti jest, že opera r. 1845 byla k provozování dokončena a že ji později přepracoval. Předmět opery jest čistě romantický, točí se kolem démantu, zasazeného ve štítu, jenž jest talismanem královské rodiny, a libretto vyniká rozmanitostí situac i živlův i dobře zapletenou intrikou. Hudba jest tolikéž čistě romantická a viděti z ní, jak bedlivě studoval Měchura i romantiky, zejména krále jich K. M. Webra, z jehož »Střelce kouzelníka« v ní proznívají dosti četné upomínky. Melodie a sladkosť v ní převládá a na ujmu jest jí široké propracování jednotlivých čísel. Některá čísla jsou v pravdě poetická a krásná, jako arie do h-moll v 1. jednání, modlitba a terzetto v jedn. 2. a finale 3. jednání. I sbory gnómů jsou z většiny vytečny. Libretto zakládá se na povídce téhož jména z básní Ebertových a bylo původně určeno pro skladatele Kalivodu do Dunajských Ešinek. Tento však dlouho do skládání se nedával a Ebert, požádav libretto nazpět, dal je Měchurovi, jemuž se velmi líbilo. Když byl s komposicí hotov, povzbuzoval jej Ebert, aby celou operu, číslo za číslem si dal ještě jednou provésti, aby poznal z takového provozování, čeho by snad bylo potřebí zkrátiti nebo vůbec změniti. Ale poněvadž v Pražské konservatoři, kde se to státi mělo, leckteré obtížnosti se nahodily, postaral se Ebert, ani se nesrozuměv s Měchurou, o jiný příhodný způsob. Navštíviv totiž Karlovy Vary sešel se tam se starým známým svým Hauserem, ředitelem Mnichovské konservatoře, s nímž se o celý plán smluvil, tak že Měchura potřeboval jen partituru své opery do Mnichova zaslati a po některém čase, až by opera byla nastudována v ústavě, do Mnichova přijeti,

aby vlastním řízením z této produkce se přesvědčil, jak dílo jeho ve skutečnosti vypadá.

Provésti takovýto plán by bylo zajisté každému skladateli milo a bylo by zajisté s cílem se shledalo. Měchura snad partituru zaslal, ale s cestou rok od roku otálel. Příčina byla asi ta, že ostýchal se příliš před veřejností a měl panický strach před každou kritikou, pak že asi nemohl se odloučiti od svých milých Klatov a od Votína, což vůbec na velikou ujmu bylo celé jeho umělecké činnosti. Zdá se podle všeho, že zprávy, jaké ho došly z Mnichova, nebyly právě příznivy, což aspoň souditi můžeme dle výroku jeho k Filipu Schindloeckrovi. „Jsem pořádně rozhořšen; nesmočím již ani péra!" Také nepsal od r. 1850 až do r. 1855 ani noty vlastní! Jinak pohroužil dějiny první opery své jemnocitný tvůrce její do věčné tmy tajemství.

Než ohlédněme se po posavadní jeho skladatelské činnosti; opera „der Schild« jest již op. 59.

Domnívám se, že až do této opery považoval se Měchura jen za ochotníka v skládání a nikoliv za umělce z povolání a z posvěty. Skladby sem náležející jsou druhu trojího. Především skladby pro domácnosť určené, jako op. 3. a op. 5. skladby pro harfu s orkestrem, jež psal pro své sestry; písně, melodramy a kantáty k rozličným příležitostem, a posléze kusy pro vojenskou hudbu Klatovskou. Vyššího rázu jsou ovšem četné jeho skladby v slohu komorním, tak sedm kvartet, z nichž první padá do r. 1826 a pět posledních do r. 1837; dále kvintetto pro strunové nástroje op. 16. z r. 1829 a veliké septuor pro piano s flétnou, klarinet, roh, basson, violo a kontrabass op. 20. z r. 1830. K nim pro snadnější přehled připojuji skladby pro orkestr, jako ouverturu pro veliký orkestr op. 15. z r. 1829, a dvě symfonie do c-moll a e-moll, op. 37. a 38. z r. 1834. Třetího druhu jsou

Však i o obecné vzdělání staral se bedlivě otec pro syna svého. První třídy tehdejšího gymnasia studoval Leopold v Praze na Novém městě u piaristů, grammatiku a syntax v Klatovech, filosofii a práva v Praze. Jako absolvovaný právník přišel pak asi r. 1824 do Klatov do prakse k tamnímu magistrátu. Přibyl tam se srdcem těžkým, zkormouceným; hlodalať zajisté na mladé a útlé duši jeho nešťastná láska, jež svírala veškeru bytosť jeho nade všecko pomyšlení. V Praze již za útlých dob jinošství vzňala se v něm pravdivá a vroucí láska k chudobné dívce, jež slula Klára Haecknerova, a s matkou svou, vdovou po setníku, bydlela nedaleko otcovského jeho domu ve Vodičkové ulici. Klára opětovala sutou měrou lásku jeho, růže však oběma milencům nezakvítaly, neboť bohatý otec Leopoldův měl zajisté se synem svým jiné, nádhernější plány a nechtěl nikterak připustiti, aby syn, dědic jeho rozsáhlých statků, pojal chudou dívku za ženu; ba zdá se, že právě proto i syna z Prahy vzdálil. Leopold ovšem v hudbě nalézal útěchy a ulevoval sobě tehdy skládaje písně z Arnošta Schulze „Poetického deníku“, jichž složil osm sešitův a z nichž i jeden sešit v Praze tiskem vyšel, věnován kněžně z Lobkovic. Byly to první jeho hudební plody, ke kterým se i za stáří svého hlásil a jež několik let před svou smrtí zanesl na první stránku knížky, do níž svá díla veškerá si zaznamenával a kterouž nazval: „Seznam mých hudebních dítek“. Však hudba mu tehdy v bolesti srdce nebyla dostatečnou úlevou, a poněvadž byl povahy velmi útlocitné, bolesti své tak podlehl, že upadl ve smrtelnou nemoc. Vojenský plukovní lékař, dr. Franc v Klatovech, jenž jej ošetřoval a léčil, poznav pravou příčinu choroby nešťastného mladíka, poslal po tom otci list, v němž vylíčil, že Leopold strádá duševní nemocí a že, nepůjde-li po přání jeho a nedá-li mu Kláru, za život jeho nikterak nestojí. Otec se obměkčil i při-

slíbil Leopoldovi, že svolí ke sňatku jeho s Klárou, učiní li předepsané appellatorské zkoušky. Leopold okřál, podrobil se zkouškám a vedl r. 1828 na den sv. Václava milovanou Kláru svou od oltáře ve vsi Předslavi u Votína, kdež i rok před tím slavil František Palacký sňatek svůj s Leopoldovou sestrou Terezií. Oba sezdával tehdejší farář Předslavský P. Jos. Kobler, stařičký druhdy děkan Klatovský, z jehož úst a paměti mnoho, ano nejvíce jsem čerpal pro tento životopis. Oženiv se stal se Leopold justiciárem čili právním pro panství Votínské, Planické a Zelenohorské a usídlil se s Klárou svou na zámku Votínském. Ale správu všech svých statků vedl i na dále jeho otec, určiv synu svému jen stálý roční plat.

Dnem sv. Václava r. 1828 končí se perioda první, doba to mládí našeho Měchury, jenž od toho dne žil stále v malebném Votíně v milém Pošumavském zátiší, vyjma dvanácte let od r. 1840—1852, které strávil s rodinou svou v blízkých Klatovech za příčinou vzdělání dítek svých. Od r. 1852 až do smrti své, jež národu jej urvala dne 11. února 1870, žil opět ve Votíně, kterážto třetí doba jest nejpůvabnější jeho života, poněvadž vynesla plody ducha jeho nejzralejší a nejkrásnější.

II.

Doba, do níž spadá mládí Měchurovo, byla jak náleží způsobilá, aby odchovávala hudební umělce. Záře geniů Haydna a Mozarta rozlévala se posud hojným proudem po střední Evropě; blesky titanského veleducha Beethovenova prorážely sem a tam oblohu hudební, zraky ovšem tehdejších hudebníkův oslňujíce, ale z části, aspoň u vyvolenců, velikou novou éru v hudbě ohlašujíce. V Praze, té odvěké pěstitelce pravé hudby, panoval čilý život hudební, jenž ovšem jen blahodárně

působil ve mladého Měchuru. Ostatně přispěla i Praha k vývoji celkovému způsobem svým; vážná, klassická hudba, hlavně v odboru církevním, měla i svou vlastní zúrodňující sílu, a český klassik Tomášek působil nejen zdárně ve vlasti, ale i za hranice daleko široko. Klassický tento směr zúrodňoval i ducha Měchurova, jenž však při své čilosti a jemnosti nikdy se neuzavíral před něčím, cokoliv životodárného sebou i novější čas přinášel. Při každém novém uměleckém hnutí zatetelila se pokaždé struna v jeho duchu, což dělo se i za mladších jeho let i později. Již za mládí svého vězel ovšem hluboko ve směru klassickém a jím jaksi i sestárnul, všímal si však všeho nového a posuzoval vše mírně, laskavě a pokud možná objektivně; neslyšel jsem ho nikdy odsuzovati, co odsuzovali často i velicí mistři, mýlíce se. Tak již po letech dvacátých, kde Beethoven pomalu domáhal se uznání, vyjádřil se v Klatovech k Filipu Schindloeckrovi, kapelníku vojenskému: »Dejte pozor, Filipe, Beethoven nepsal pro svůj čas, on psal pro budoucnost. Toho teprve budou studovati, na tom si budou teprve zuby brousiti.« Tak i za stáří svého ležíval dni i noci v partiturách Wagnerových a volával: »Veliký jest a vznešen! Co ze sebe vydává, ještě tu nebylo!« Přes to přese všechno vpustilo však jeho umění přehluboko kořeny své v půdu klassickou. Tomášek byl jeho učitelem, tudíž prvním vzorem, a mysl jeho vlídná, jemná a prázdná vší náruživosti vinula se již podle přirozenosti své k objektivnosti klassických názorů. Dílo umělecké, jak on je více méně pojímal, mělo státi samo o sobě, nedotknuto lidskou slastí a strastí; umění pak bylo mu čistým pramenem, mimo zemi se nacházejícím, před jehož harmonickými výprysky umlkati musí všechna lidská strast. Lišil se tudíž v základech od novověkých mínění, dle nichž dílo umělecké obrazem býti má tvůrce svého a zrcadlem veškerého jeho duchovního života, a proto

snad nedošla i muza Měchurova uznání, jakého zasluhovala. O dvou jiných ještě příčinách promluvíme později na místě příhodném.

S drahou chotí svou usídlil se Měchura r. 1828 na zámku Votínském. Vesnice Votín leží půldruhé hodiny od Klatov k severovýchodu, se tří stran jsouc malebně obklopena lesy. K východu otvírá se z ní volný rozhled v krajinu pěknou, více méně kopcovitou, místy příjemně tmavými lesy a hojnými vesnicemi přiozdobenou. Tiché lučiny střídají se v ní s úrodnými rolemi, lid v ní žije upřímný a pracovitý. K zámku v západní straně přilehá dvůr a hospodářská stavení, k severu neveliký, ale půvabný park do vršku se táhnoucí, jenž na temeni vršku ověnčen glorietem. Od glorietu táhne se starodávné lipové stromořadí ku Předslavi. V tomto odlehlém, milém zátiší trávil umělec náš svůj věk zasvěcený výhradně umění hudebnímu, jež povždy u všem jeho myšlení i cítění vrch drželo. O všecko ostatní, co tížívá obyčejně let ducha umělců, netřeba mu bylo se starati, ba i o hospodářství a úřad svůj mnoho se nestaral a vychování dítek svých svěřil docela své milé choti. Život jeho byl na první pohled jednotvárný, blíže však ohledán, byl půvabný, poněvadž okrašlovaly jej den co den vznešené tónové pomysly hudebních básníků všeho rázu a oslazovaly jej vlastní idee, z tvůrčího ducha Měchurova hojnými prameny se řinoucí, a poněvadž ovíjely se kolem nich růže i fialky upřímné manželské lásky a bezstarostného blahobytu. Choť porodila mu tři dítky. Nejstarší syn zemřel, mladší, Viktor, jest nyní nástupcem jeho ve Votíně, Chuchli a Habarticích, dcera Leopoldina provdána za radu při vrchním zemském soudě v Praze, dra. Hallera. Vizme denní pořádek Měchurův.

Ráno vstával poměrně časně, pokrmil ptáčky své a komponoval nebo arranžoval anebo studoval partitury. To trvalo až do oběda, k němuž nebylo tak snadno ho

dostati, což zejména ve starším věku jeho vypadalo komicky. Z pravidla jej služebník celou hodinu k obědu svolával, snášeje po turecku poklidně výbuchy jeho nevrlosti, že jej ze zamilované práce jeho ruší. Po obědě přečetl noviny a vyšel si do hospodářství; zastavil se jen na dvoře v konírně a ovčíně. Ovce miloval velmi a u stáda pasoucího se vydržel třeba hodiny. Obyčejně chodíval do lesů dělících Votín od vsi Točníka, sešel pak dolů do rolí a lučin a vrátil se na večer druhou stranou domů. Jindy šel parkem do glorietu, odtud dolů stromořadím k Předslavi a odtud polnostmi opět do lesa a do zámku. Když vyšel ze vrat, sběhli se všichni psi z vesnice k němu, on dával se s nimi do hovoru a přinesl jim v kapse vždy nějaký dárek. Koho potkal, s tím se dal do řeči, a lid by jej byl nosil na rukách. Dokud neměl dítek, chodíval každý den na večer do Předslavi k faráři Koblerovi zahrát si partii piketu, později docházel farář každý večer do zámku a pohrál s ním v karty. To dělo se i v zimě. Do tohoto života přiváděly rozmanitost hudební zábavy, které doma, a častěji i hudební produkce, které v Klatovech uspořádával. V Předslavi byl tehdáž učitel jménem Aleksius Janský, výborný hudebník, jenž měl bratra a dva syny, všechny hudebníky. Banda jeho požívala v okolí zvučného jména. Ty a jiné hudebníky z panství svého svolával si Měchura na Votín, častoval je a prováděl s nimi hudbu často i přes půlnoc; měl tak asi čtrnáct ochotných a dobrých hudebníků při ruce. Od nich dával si svoje skladby i cizí prováděti; ani o zpěváky neměl nouzi. V kostele Předslavském řídil hudbu prováděje vedle svých skladeb kusy klassické od obou Haydnův a Mozarta. Sám hrával basu nebo varhany. V Klatovech býval obyčejně posádkou pluk kavalerie se sborem hudebním. Měchura požívaje úcty u sboru důstojnického pro své postavení míval obyčejně celý hudební sbor k disposici. V časích, o nichž mluvíme,

byl kapelníkem Filip Schindloecker, výborný cellista; spojiv se s ním a vybranými silami z jeho sboru, jakož i s nejlepšími hudebníky v městě, dával pak Měchura v Klatovech koncerty, buď sám skládaje, neb pieçy pro produkce dle potřeby arranžuje. Výtečným svým hudebním vzděláním a taktem svým u pořádání zábav hudebních zjednal si v městě a okolí lásky i úcty neobmezené. Na podzim pak, když bylo po honbách, jezdíval do Prahy na několik neděl, obyčejně když bývaly nějaké zvláštní hudební produkce nebo neznámé výtečné síly tam přicházely. Tam dával si od nejlepších sil soukromě provozovati těžší skladby své, začež ošem hluboko do váčku bylo mu sáhati. Však co hudby se dotýče, neznal on míry a uskrovnění, hudba byla mu jediným světem.

Hlučno a veselo bývalo ve Votíně za času honeb; Měchura byl náruživý myslivec. Jakmile koroptve stály za ránu, sjížděli se honby milovní přátelé Měchurovi na Votín. Pak rozléhaly se po polích a lesích rány z pušek a štěkot ohařů za dne, a večer na zámku Votínském a někdy i v Chuchli a na opuštěném zámečku Habartickém žerty a zpěvy, ano i hudba myslivecká. „Jsem šumař a myslivec," řekl mně jednou stařec Měchura, „napište mně o tom písničku." Lituji posud, že jsem mu té radosti neučinil.

Z toho dá se vysvětliti, že Měchura miloval hudbu mysliveckou. „Roh jsem nejraději troubíval, když jsem se učil," říkával a s rohem také s velikým zalíbením v partituře zacházel a mnoho pieç myslivecký složil. V inventáři, jejž jsme týden po jeho smrti s přítelem M. Kličkou zhotovili, nachází se několik děl toho druhu; tak již z r. 1826 „Dix fanfares" pro 6 rohů myslivecký a 5 loveckých písní, op. 9, z roku 1858 6 loveckých písní pro piano a roh a 1 hlas op. 74 a 75, a čtyři kvarteta pro 4 rohy, op. 71. I v největším díle svém,

v opeře „Marie Potocká“, uvádí Marii svou v 2. jednání překrásným kvartetem pro rohy.

Tak plynuli šťastně dnové Měchurovi na Votíně až do r. 1840. Téhož roku přesídlil se s rodinou do Klatov pro lepší vychování dítek svých. V Klatovech byly tehdáž podmínky k pěknému hudebnímu životu nejpříznivější. Žil tam tehdáž výborný učitel zpěvu na gymnasii, městský kontribuční Filip Kreuss, děkan František Jelínek byl horlivý nadšenec pro hudbu a hrál dovedně na housle, hudba chrámová měla dobré síly, jako tenoristu Josefa Eila, cellistu Schindloeckra a varhaníka Jos. Procházku, hudební sbor tam ležících Palatinových husarů byl dobrý a v čele jeho stojící kapelník Josef Kamenec byl dovedný barytonista. Jako sopranistka vynikala sl. Julie Firbassova a ke všemu usadilo se tam od předešlých sborů vojenských několik vybraných hudebníků. Když čilý a v úpravě všeho druhu zábav velmi zběhlý Měchura stále se tam usadil, nechyběla ani hlava ani výborné středisté a vznikl půvabný život společenský, jehož nejkrásnějším ovšem výrazem vedle divadla bylo pěstování hudby. Jiná zevnější okolnost mocně celý ten ruch podnítila. Krajský tamější, hrabě Mercandin, hodlal přeměniti pusté místnosti táhnoucí se k jihu vedle silnice do Budějovic městem v pěkný městský park. Pro park nyní úsilovně se pracovalo, každý statkář z okolí přispěl dle možnosti, v městě pak pracovalo se divadelními představeními a veřejnými hudebními produkcemi. V čele posledních stál ovšem Měchura, však i divadla účastnil se arranžováním, spisováním a řízením potřebné hudby. Mimo veřejné produkce bývaly časté hudební zábavy večerní v sále na děkanství, a postačí, povíme-li, že na př. na děkanství provozovaly se nejen klassické opery Mozartovy, jako Don Juan, Figaro a Kouzelná flétna, ale i čelnější oratoria, jako Stvoření světa, Roční počasí, Paulus, Saul a David, Kristus na Hoře Olivetské,

Sedmero slov, Walpurgisnacht a jiné. Mimo plechové a dřevěné nástroje, které hrával Měchura na harmonii, bylo všecko řádně obsazeno, ba sbory bývaly tytýž velmi dobře obsazeny jmenovitě studenty. Produkce ty vynikaly přesností, neboť Měchura neodpustil ani nejmenší chybyčky a každý se před ním v té věci třásl. Ačkoli byl co do obcování od hlavy až k patě muž salonní, svobodomyslný a roztomilý, byl přece, jakmile vzal taktovku do ruky, tyranem, jenž ničeho neodpustil, co by dílu jen dost málo bývalo na ujmu. Práce jeho nebyla právě těžká; Kreuss vycvičil mu sbory, kapelník Kamenec své hudebníky, ostatní hráli s pátra, souhra nikdy nevázla. Mimo to pořádával velké koncerty, ročně aspoň dva, při nichž účastnívali se i hudebníci z okolí. Provozoval v nich skladby vlastní i cizí, mnohdy se značným nákladem vlastním, a výtěžek odváděl parku. Všecko to mělo proň účinek blahodárný; jisto jest, že Měchura takovým způsobem nabyl značných praktických vědomostí, ze kterých těžil velmi pro svou skladbu a tříbil se jako skladatel.

Vedle hudebních výkonů kvetlo v Klatovech v ten čas i divadlo; hrála veskrze jen tak zvaná honorace, jež zařídila si nejprve domácí divadlo u krajského inženýra Brejchy, v domě naproti kaplici sv. Rocha, později pak vlastní divadlo městské v jezovitské koleji, jež vynikalo vkusnou úpravou. Při něm řídil Měchura hudbu, maje více nežli dvacet dovedných hudebníků v orkestru. Provedl tu nejvybranější ouvertury a skládával sám k představením, čeho bývalo potřebí.

Vrcholu svého dospěl však tento hudební i divadelní ruch v provozování romantické opery o 3 jednáních s názvem „der Schild“, kterou složil Měchura ke slovům přítele svého, německého básníka K. E. Eberta. Provozování dělo se nejprve v Klatovech r. 1845, jednou v divadle z partů, po druhé v sále na děkanství. U tohoto

jeho kostelní skladby, četnější všech ostatních, jež vrcholí se v jeho rekviem do C, op. 36. z r. 1837—1838, jež i v Praze se skvělým výsledkem bylo provozováno, a které on sám, dokud nevybásnil „Štědrého dne“ o „Pohřbu na Kaňku“, považoval, nebli za nejlepší, aspoň za své nejmilejší dílo. Konečné pokusil se v operní skladbě již r. 1831, neboť op. 21. nese název: „Hiorba“, operní fragment ke sborům J. Rittersberga, a posléze sepsal „der Schild“. Z přehledu viděti, že zvláštní zalíbení měl v komorní a kostelní hudbě, a zdá se, že velikou veřejnosť neměl ani na zření, nýbrž jen sve vlastní zalíbení; neboť kvartetta mohl si dáti v soukromí v Praze provésti nejlepšími silami, hudbu kostelní obstojně i venku; fragment „Hiorba“ byl psán snad také jen pro potřebu domácí. Teprve když ocítil se od r. 1840 u větším a živějším proudě v Klatovech, snad povzbuzen i Ebertem, pustil se do veliké opery, cítě se silným dosti, vystoupiti u veřejnost a vyvolati úsudek nad svým talentem. Nedošlo k tomu; opera nebyla provozována, což však není ještě rozhodným úsudkem, ano jest známo, že přijetí díla takového v repertoir nezávisí zhusta na pouhé ceně jeho, nýbrž více na jiných, někdy dosti malichernych okolnostech. Žije vzdálen proudu uměleckého, ovšem neměl snad Měchura za těch dob pravého pojmu o hudbě dramatické, neboť talent jeho byl rozhodně lyrickým; ale kdyby byl slyšel svou operu, byl by asi získal tolik, kolik studie v soukromí sebe pilnější nahraditi nemohou, a byl by se třebas skvěl za dnů našich mezi lepšími skladateli zpěvoher. Osud jinak rozhodl a myslím, že ve prospěch našeho národa, nebo jisto jest, že podle vychování svého nebyl by se stal Měchura tím, čím pro nás v pravdě jest, národním totiž skladatelem. Ostatně, kdo slyšel jeho „Pohřeb na Kaňku“, nemůže zajisté upříti, že Měchura i dramaticky uměl skládati a že povaze jeho hudební nenedostávalo se podmínek potřebných

k opeře. Jen skutečné provozování opery „der Schild“ bylo by bývalo rozhodovalo; ale na ně nedošlo.

Čilý hudební ruch, jejž jsme byli nahoře vylíčili, trval v Klatovech až do r. 1848. Udělení konstituce téhož roku a ruch národně politický z této události plynoucí, ano i krvavé výstupy, které maďarští husaři vzpouru podnikše v městě tom vyvolali, učinily mu ovšem konec. K tomu přispěla ještě smrť Filipa Kreussa a ta věc, že při organisaci úřadů státních vstoupil Měchura do státní služby jako asesor. I Josef Kamenec opustil Klatovy. V tomto postavení setrval Měchura až do r. 1852, když otec jeho, kmet 76tiletý, ze světa vykročil. Poděkovav se ze služby státní, přesídlil se opět na Votín a stal se vlastním pánem celého panství. Jako asesor byl ve svém povolání pilným, a zacházeje s lidmi, jevil se vždy pravým lidomilem. Politický ruch r. 1848, zdá se, že mnoho veň nepůsobil; vězelať právě mysl jeho tak hluboko v hudbě, že ostatní vezdejšek byl mu zjevem mimotným. Dle svědectví Koblerova choval se nestranně při hádkách, jež vznikávaly tytýž v domě jeho pro národnosť a kterých původcem bývał rozhodně německy smýšlející přítel Měchurův K. E. Ebert. I otec Měchurův, jak známo, smýšlel německy, synova však poetická povaha nebyla rázu toho, aby otvírala se vášním politickým. Poněvadž však se žádnou stranou zřejmě nedržel, byl podle rodiny své považován za Němce, a to snad byla také jedna z příčin, že Měchura hudbou svou nemohl v Praze proniknouti, kdež strojené německví v umění jakémkoliveˇk nikdy trvalejšího úspěchu se nedopracovalo.

III.

Od roku 1852 až do své smrti žil Měchura opět v milovaném svém zátiší na Votíně. Život jeho podobal se opět ke předešlému životu jeho v témž místě před lety, jenom že první léta pro trpké zkušenosti, zažité s operou »Der Schild«, pranic vlastního neskládal. Bouřil asi v prsech jeho boj, jehož dosah i tíhu jen tvořivý umělec dovede odvážiti a jenž jen zpovolna v něm se ukládal. Měl odříci se hudebního tvoření svého, ano veřejností nenabylo uznání? Každý soudný čtenář nahlédne podle toho, co posud jsme o jeho povaze propověděli, že boj ten dříve nebo později musil se záporně rozhodnouti. Vskutku rok 1855 přinesl opět první novou skladbu, píseň s průvodem piana k slovům Redwitzovým; duch Měchurův vzpřímiv se setřásl se sebe důvody chladného rozumu olovem jej tížící, okřál a hlásil se opětně ke svému právu. Měchura opět komponoval, a to po následující tři léta téměř samé skladby kostelní; raněná mysl jeho nalézala asi v rázu posvátné hudby nejvýdatnějšího léku. Sem náležejí dvě mše, čís. 3. a 4.; tato je poslední jeho mše a byla v Klatovech často s nejlepším výsledkem provozována; biskup Jirsík, uslyšev ji tam, vyprosil si ji na skladateli pro Budějovice. Jest to op. 68. I mše číslo 3. op. 62. psána pro 5 sólových i sborových hlasů, z cella a basu z roku 1855, vyniká — pokud souditi můžeme z jednoho provozování v Klatovech — klassickým slohem svým, ryzí zbožností myšlének a hojnými vokálnými effekty. Ku kostelním skladbám vrátil se Měchura jen jestě jedenkráte. R. 1860 sepsal totiž jestě druhé své rekviem do f-mol op. 78., jež, pokud mi známo, posud provedeno nebylo. Psal je, jak se vyjádřil, pro sebe, a nadějeme se, že dědicové jeho na toto přání jeho nezapomenou. Známe jen úryvky z toho díla, které nám někdy Měchura sám

dobrých chvílích svých na piano zahrál. Podle všeho jest to dílo rovněž tak velkolepé jako jeho první rekviem. Co se týče rázu jeho kostelních komposic vůbec, viděti ve všech klassická česká škola Tomáškovská; po Zikmundovi Kolešovském jest Měchura u nás poslední důstojný epigon svého učitele a mistra. Liší se od Tomáška jen větší lahodností myšlének svých, ve faktuře je však rovněž tak mohutný jakož i v citu hluboký. Ve všech skladbách jeho kostelních vane vroucí, upřímná, Bohu oddaná mysl, jejíž poesie nedá zajisté těm skladbám zahynouti. Jest jen žádoucno, aby skladby ty staly se všeobecným majetkem, aby pak zúrodňovaly mysl těch, kdo oddávají se službě posvátné hudby u nás.

Roku 1858, tedy po osmileté přestávce, vrátil se opět Měchura ke světským skladbám. Téhož roku složil jmenovaná již kvartetta pro 4 rohy a četné lovecké písně s pianem a rohem. Rok po té následovala třetí jeho symfonie do g-mol. op. 76., a dvě smyčcová kvartetta čís. 8. a 9., op. 79. a 80. hned následujícího roku. Roku 1861 složil opět desáté a jedenácté kvartetto, k nimž připojoval vždy heslo z nějakého básníka, v němž ráz celého díla se zrcadlil. Skladby následující až do roku 1865 jsou psány větším dílem pro veliký orkestr; jsou to především 3 poslední jeho symfonie do f-dur, d-dur a c-mol, dále veliký slavnostní pochod pro veliký orkestr op. 66. z roku 1863, jenž na koncertě v Klatovech s dobrým výsledkem byl proveden, ouvertura a tři entreakty ke tragedii Ebertově »Das Gelübde«, a posléze rozkošné a půvabné capriccio pro veliký orkestr s názvem „Le mouches« (mušky) z roku 1865, op. 91. Nebuď zde také zapomenut překrásný jeho pohřební pochod, při jehož tónech nesena byla Měchurova mrtvola k věčnému odpočinku.

Jest zajisté škoda, že do podrobnějšího rozboru při jmenovaných dílech pustiti se nemůžeme; známe je

jenom z větší části z klavírního výtahu, který sobě Měchura z každé skladby pro okestr činíval, ano co smutnějšího, zesnulý mistr sám z největší části ani svých skladeb provedených neslyšel. Tolik však víme, že Měchura skladby své zasýlával do Vídeňského archivu hudebního, aby snad po jeho smrti nestaly se z nich plagiaty. Radíval jsem mu druhdy, aby všecky skladby své uložil do Pražského musea; on však tak neučinil. Originálné partitury a jednotlivé rozepsané hlasy jsou nyní majetkem dvou potomků jeho, syna Viktora a dcery Leopoldýny, provdané Hallerové. Snad nalezne se u nás nějaká povolaná duše, jež dá se do jejich prostudování a veřejně svůj soud o nich pronese. Myslím, že mnohá perla zaleskne se v nich, na niž hrda bude domácí naše umění. I osobnost Měchurova sama zajisté zaslouží, aby se tak stalo.

Čilejší hudební ruch, jenž v Čechách po r. 1860 vznikl a zpěváckými spolky téměř po všech vrstvách národa našeho se rozvlnil, neušel ovšem i starého Měchuru. Ukázali jsme již napřed, že, co dotýče se hudby, jemný jeho sluch všeho nového si všímal a tudíž nemohlo jej minouti i živější hudební hnutí v národě našem, v jehož středu stále žil a jehož prvním vůdcem byl jeho svak. Ještě více sblížen byl s ruchem tím péčí našeho Ludevíta Procházky, jenž v tom ruchu velmi účinně sám se účastnil, rodilý Klatovan byl, a již jako studující pro svůj hudební talent od starce našeho vřele milován, ano s hudební stránky i mocně podněcován byl. S ním přečasto hrával na piano na čtyři ruce, seznamuje jej dílem s klassickými výtvory geniů hudebních, dílem s vlastními svými skladbami. Procházka staral se o to, získati zapomenutého téměř starce pro národní hudbu naši. Až do roku 1865 dostaly se přičiněním jeho dvě skladby Měchurovy do veřejnosti, píseň „Ukolébavka“ ve „Vesně“ a účinný sbor „Podloudníci“ ve 3. sv. „Zá-

boje.« Obě skladby byly psány původně k německým slovům. Roku však 1865 stal se se starcem obrat v hudebním jeho životě a snažení, obrat větší a důležitější, nežli se stal operou jeho „Der Schild“; rokem tím počíná těsně již při sklonku života doba jeho nejplodnější a co do obsahu nejkrásnější jeho skládání, doba práce pro naše české umění a náš český národ. Stařec stříbrovlasý sebral všecky své síly duševní v jediný mocný proud a omládl myšlénkou, jak krásno jest pracovati podle všech sil svých pro národ, jenž přese všecky překážky a utrpení pružnou a svěží silou domáhá se své vzdělanosti, své vlastní osvěty, aby důstojně postaviti se mohl po bok národům jiným vzdělaným a osvíceným. Jsem hrd na to, že já tou myšlénkou omladil duši jeho a že skrovné nadání mé postačilo dáti mu látku ku praktickému té idee provedení. Věc měla se takto. Ku konci roku 1860 založili jsme v Klatovech zpěvácký spolek, jehož ředitelem stal se po několika letech Mansvet Klička, jenž co do rázu uměleckého spolek velmi povznesl, tak že výkony spolkové i přísného Měchuru uspokojily. Klička byl již po letech čtyřicátých ve stycích s Měchurou, a když jsme provedli bezúhonně jeho „Podloudníky“, nenamítal nic proti mému návrhu napsati pro nás původní český sbor. Záleželo nyní všecko na tom, dáti mu báseň, která by jej nadchla. Znaje jeho povahu, nemohl jsem se mýliti a podal jsem mu báseň s názvem: „Večer v lese,“ do které se hned s největší chutí pustil a kterou brzy složil a spolku našemu k provedení svěřil. Toto vypadlo podle jeho přání a Měchura byl náš. „Večer v lese“ jest větší mužský sbor o třech částech, z nichž prostřední je pro solové hlasy zřízena s původem sboru a 3 zvonů. Na žádosť K. Bendla zaslali jsme skladbu tu do Prahy, kdež ji i Hlahol provedl. Můžeme se tedy zdržeti o ní všeho úsudku. Skladba ta jest op. 92. Krátce po tom projevil

Mechura chuť skládati něco komického; podal jsem mu dvě básně „Baladu o nešťastné žábě“ a „Svrženou fugu.“ První složil ještě roku 1865, druhou hned začátkem r. 1866. Obě vyšly tiskem jako op. 92. a 93.; byly nejprve v Klatoveeh, pak v Praze, ve Vídni a jinde dávány. „Svržená fuga“ jest u nás svého druhu jediná; jest to komická scéna pro solový hlas principálný, soly a sbor mužský s průvodem strunového kvintetta. Každý z ní pozná, že měl pro živel komický Měchura náležitý a vtipný výraz a že to mistr, jenž i přísnou vědu hudební komice umí zcela důstojně přizpůsobiti; ano lze jest, co se možných obrazů ve fuze týče, tu skladbu i ke studování schváliti. Co zvlástě pěkného, jest ráz venkovské kantorské hudby, který dýše od prvního taktu až ke konci celou skladbou. Vida, jaký talent má Měchura pro komickou hudbu, chtěl jsem z toho kořistiti a sepsal jsem mu jednoaktové komické libretto v národním tónu s názvem: „Prokůpek s bassou“; měl jsem při tom za lubem, že, kdyby se to dílo líbilo, bych jej i získal pro velikou operu českou. Pokud vím, probral důkladně Měchura libretto, ano ledacos jsem i po jeho přání na něm pozměnil, ale k samé skladbě vyjma některé kousky nedošlo. Buď se mu libretto nelíbilo, nebo nechtěl podle starých svých trpkých zkušeností pro divadlo psáti. Po „Svržené fuze“ nasledovalo kvartetto č. 12., op. 95. a ještě téhož roku jedna z nejkrásnějších jeho skladeb, duma totiž z husitských dob s názvem „Pohřeb na Kaňku“, taktéž na báseň mou. „Pohřeb na Kaňku“ jest kantáta u velikém slohu a byla původně pro Klatovský spolek určena. Když nám Měchura skladbu přinesl, užasli jsme nad dramatickou silou jeho výrazu a nad velkolepým pojatím husitské té basně. Měli jsme jej k tomu, aby dílo zpracoval pro veliký orkestr, neboť původně byl průvod jenom smyčcový kvintett; on nejen že tak učinil, ale i brzy celou skladbu rozšířil

a dokonce přepracoval. Dali jsme se do studování a 25. listopadu 1866 provedli jsme skladbu v saloně dra. Nauše v Klatovech řízením Měchurovým. Mimo dechové nástroje, jež hrál Měchura na harmonii, byly všecky hlasy řádně obsazeny. Byla to produkce jen soukromá, však ještě touž zimu činěny jsou přípravy k veřejné produkci v sále městské radnice, jež měla určitě se odbývati 7. dubna 1867, při níž i lepší členové husarské kapely měli účinkovati. S té produkce však sešlo z politické příčiny. Po novém roce padly totiž volby velkostatkářů do říšské rady. Měchura, dav se asi přátely a příbuznými svými přemluviti, volil s německými velkostatkáři, což způsobilo takové pohoršení v Klatovech, že většina údů zpěváckého spolku odřekla spolupůsobení. Měchuru to velice hnětlo a domníval jsem se již, že asi „Kaněk“ bude jeho poslední skladba česká. Tenkráte ponejprv a naposledy rozpředl se mnou malý politický pohovor. „Volil jsem proto do říšské rady,“ pravil, „poněvadž si myslím, že bude dobře pro naši zemi, budeme-li v ní zastoupeni.“ Osvětlil jsem mu to mínění s tehdejšího stanoviska českého, načež on více neodpověděl. Prudce popocházeje zastavil se a doložil: „Ale proto ať si mně udělali, co udělali, po česku nepřestanu komponovati.“ A tomuto vyřčení svému zůstal věren. Byl jsem přesvědčen, že nevolil tenkráte Měchura o své vůli, nýbrž že straně se politiky jako vždy jen nátlakem příbuzných svých a přátel k tomu kroku byl donucen. Ba tito nesli vůbec těžce, že po česku komponuje a dali mu to také věděti a cítiti. On však jich nedbal. Před koncertem Umělecké Besedy v březnu 1868, v němž dáván byl vedle „Štědrého dne“ i „Pohřeb na Kaňku“, zastavil, když vycházeli z generální zkoušky, básník Ebert Měchuru před sálem Žofínským, popadl jej prudce za ruku a pravil všecek rozlícen:

„Zdali víš, nešťastníče, co jsi to složil?“

„Doufám, že dobrou skladbu," odvětil klidně otázaný.

„Tys složil apotheosu husitství," rozpálil se germán Ebert.

„Složil jsem dobrou skladbu."

Ebert se hryzl ve rty a odmlčel se.

I jindy vyslovil se podobně. Jsa jedním ze zakladatelů Pražské konservatoře, chodíval do ní, kdykoliv do Prahy přišel. Ředitel, muž devotný ke každému, kdo o něco výše stál než on, jenž bohudík ve prospěch národní naší hudební uměny nechvalně již doředitelował, pochleboval mu u přítomnosti žáků, napomínaje jich, aby měli v úctě šedivou Měchurovu hlavu pro myšlénky, které ona rodí. Po té obrátil se k Měchurovi a prosil ho klaně se a mna si slaďounce ruce, aby nějakou svou skladbu k provození konservatoři dal. Měchura odpověděl: „Nemám nic, já píšu jen pro Čechy." Týž ředitel kdysi velmi ostře ano jizlivě byl se pronesl o hudbě jeho a všeliká licoměrnosť rovnala se Měchurovi k smrti.

Ještě v zimě na rok 1867 seznámil jsem Měchuru s „Kyticí" Erbenovou a vychválil mu „Štědrý den" za báseň, jež již tak dlouho čeká na svého hudebního skladatele. Líbezná, prostonárodní poesie Erbenova zaujala mysl i srdce Měchurovo, tak že velmi rád o kráse její se mnou hovoříval a byl bych rád viděl, když r. 1868 oba starci, básník i skladatel, se v Praze sešli; měli oba tolik příbuzného v srdcích svých, a jeden ze druhého pravou, nelíčenou, v pravdě českou radosť! „Štědrý den", op. 96., jediná to posud světská, v pravdě krásná a národní kantáta naše, povstal r. 1867, a podivení naše, kdy jsme ji ponejprv uslyšeli, nebylo menší než při „Pohřbu na Kaňku". Především nás překvapilo Měchurovo trefné ponětí básně a národní ráz, který celé skladbě dal. „Jsou to české písničky, že ne?" usmíval se stařec, „trefil jsem do toho?"

Právě to, co on prostě nazýval „českými písničkami“, bylo u něho věcí nejpěknější a nejpodivnější; aspoň v celém předešlém skládání živel ten se nikdy neobjevil. Měchura znal hudbu i českou, znal tlukot srdce našeho národa, ale nebyl si toho posud vědom, až Erbenova poesie i ten poklad z něho vyvábila. M. Klička postaral se o rychlé nastudování nové skladby a brzy rozléhaly se její harmonie, žalosti Mariiny a radosti Haniny, v salonu Naušově. Některých čísel, jako „Pohřbu“, nemohli jsme se ani nasytiti; jeden hlas zněl jen o tom, že starý Měchura omládl na stará kolena a že posud je v plném proudu tvořivé síly. M. Klička arranžoval hned „Kaněk“ i „Štědrý den“ pro 4 ruce na piano, a když potom na podzim r. 1867 do Prahy se synem svým jel, jejž na žádost Měchurovu vedl do Pražské konservatoře, přivezl arranžement ten s sebou a ukázal jej příteli Ludevítovi Procházkovi. Sotva tento první sbor z „Kaňku“, „Zabte je, palte je“, uslyšel, zvolal ihned: „Takového něco dosud nemáme; to nám musí Měchura dáti!“ I vyjednáváno se starcem a tento svěřil obě partitury „Kaněk“ i „Štědrý den“ Procházkovi ke koncertu „Umělecké Besedy“, jenž konal se za řízení tohoto a za velikého účastenství dne 22. března 1868. Ale před tím ještě roku 1867 složil Měchura o své volbě třetí kantátu opět z Erbenovy „Kytice“ s nápisem „Májová noc“. Tuto rok po tom, poněvadž Erben báseň tu poněkud rozšířil, přiměřeně slovům přepracoval. „Májová noc“ jest pohříchu ještě v Praze neznáma, doufáme však, že někdy s ní se setkáme u veřejnosti. I ona vyniká národním slohem svým a předkem poetickými svými sbory.

Měchurovský koncert „Uměl. Besedy“ jest každému hudebníku v dobré paměti. Imposantní massa 300 hudebníků stála tu ve službě muzy Měchurovy, aby starému, téměř neznámému a zapomenutému mistru v národu českém zjednala uznání a slávu. Byl to snad po dni,

v němž milovanou Kláru svou po tolikerých utrpeních vedl od oltáře, nejkrásnější den starého našeho mistra, jehož při něm nic jiného nemrzelo, leč že lidé v Praze na něj na ulici ukazovali říkajíce: „To je starý Měchura!“ — „Jako bych byl nějaké podivné zvíře,“ dokládával. Úsudek našich denních listův o „Pohřbu na Kaňku“ a „Štědrém dnu“ zněl vesměs velmi příznivě, ano nezřídka i velmi pochlebně pro starého mistra. „Vyjímaje českou operu“ psal kritik v ‚Politice‘, „neměli jsme posud příležitosti promluviti o tak prapůvodním a smělém vystoupení tvůrčí síly v odboru národně uměleckém. Kmet srdce mladistvého, důkladně vzdělaný skladatel a šťastný tvůrce četných děl rozehřál se na nejpůvabnější básni Erbenově a oděl ji, stkvělé krásy její povznášeje, ve skvoucí roucho tónů svých. Měchura nemá snad, co dotýče se důkladného vzdělání hudebního, bohaté zkušenosti, skladatelské zručnosti a obdivuhodné plodnosti zde (v Praze) žádného soupeře. Česká galerie hudebních obrazů získala illustrací obou oněch básní dva skvostné obrazy, jež o tom svědčí, že bohatá tvořivá síla v našem lůně se proudí přes to přese všecko, že tolik překážek našemu vývoji v cestu se hrne.“

Položil jsem zde doslovně úvahu tuto, poněvadž jest trefna a poněvadž mně milo uvésti v tomto spise i hlas cizí, nepředpojatý. Povaha Měchurova byla tak roztomila, že každý, kdo blíže s ním zacházel, si ji zamiloval.

Tak dělo se i se srdcem mým a panegyrikon nerad bych psal! —

„Jsa již starcem“ — pokračuje týž kritik — „chová celou hromadu skladeb každého směru při sobě, kterých v dlouhé řadě let nashromáždil, kdež v soukromé oddálenosti, jen aby tvůrčímu pudu svému a lásce své k umění dostál, pracoval a tvořil. Ve „Štědrém dni“ a „Pohřbu na Kaňku“ jeví se vzlet ideí, četné, jemně zosnované nápěvy, skvělé effekty hudební a v celku osnova o čerstvé,

neseslabené síle svědčící; vše činí nás žádostivé po stkvělých přednostech oněch skladeb, jaké p. Měchura za mladších let svých vytvořil.“

Poslední větu bych naprosto nepodepsal. Duch Měchurův zajisté, podle mého zkoumání, měl mnohem pružnější sílu tvořivou za starých jeho let, nežli za let mládí jeho mužného; ano tvrdím, že nejvyšší výše činnosti své hudební dostoupil teprve na sklonku svého života, od roku 1865 počínaje až téměř do samičké jeho smrti. Básně „Štědrý den“ a „Pohřeb na Kaňku“ stály v zenithu tvořivé síly své. Jest to ovšem případ psychologicky zajímavý; my však jej vysvětlíme v závěrečné úvaze své o skromném slavíku Votínském. Konečně nemohu o koncertě dne 22. března jedno podotknutí zamlčeti; totiž tu chybu, že „Pohřeb na Kaňku“ následoval teprve po „Štědrém dni“. Mělo býti obráceně; obecenstvo by bylo pak lépe užilo vážné a vznešené hudby dumy husitské a snadnější národní hudbu „Štědrého dne“ bylo by pak stejně dobře sneslo i užilo. Ale ve skutečnosti unavilo se délkou „Štědrého dne“ a krásy „Pohřbu na Kaňku“, této perly musy Měchurovy, s velikou částí ušly obecenstvu i hudebnictvu. Ještě r. 1867 složil Měchura několik menších pieç. Tehdy seznámil jsem jej s básnickými spisy výtečného našeho F. L. Čelakovského, ze kterých zejména „Ohlasy písní ruských a českých“ velmi se mu líbily. První skladba z Čelakovského připadá na začátek roku 1868, roku to bohatého na komposice. Byla to krásná báseň „Vyznání“ z ohlasu ruských písní, které si také posud žádný náš skladatel nevšiml. „Vyznání“ jest duetto pro soprán a bass s průvodem velikého orkestru op. 100. Pokud mně známo, provozováno posud nebylo, sám také znám dílo to jen povrchně a zdržuji se tudíž úsudku. Na „Vyznání“ následovalo předposlední jeho kvartetto čís. 13., op. 101. Kvartetto to bylo v Klatovech provedeno o Cecilské

slavnosti roku 1868 v Měšťanské Besedě, a líbezné, zádumčivé andante a rozkošné scherzo líbilo se i širšímu obecenstvu. Na kvartetto následovala čtvrtá a předposlední jeho kantáta „Credo mrtvých“ op. 102. Jest to zvláštní skladba svědčící o tom, že starcův duch již tenkráte zalétal v krajiny záhrobní a v nich si liboval. Psána jest pro solový bassový hlas a veliký sbor i soly s orkestrem. Credo u velikém slohu tvoří jádro celé skladby, jež, na veliký pátek v kostele provedena, účinek by měla přemohutný. Veškera tato skladba i básnická idea k ní i provedení je dílo Měchurovy duše. Ano on sám si načrtl k ní text, jejž jsem já jenom vzdělal. Obsah jest tento: Šílený, starý mnich domnívá se, že jest mrtev a že nemůže dojíti spasení. I bloudí o velikém pátku v noci po kostele a vrhna se před oltářem tváří na zemi, prosí úpěnlivě, by Bůh mu daroval věčný mír. V tom bije zvon půlnoc, svíce samy se na oltáři rozsvítí, kameny se z hrobů mnichů zdvihají a mrtvoly jejich vystupují ze stínů hrobův a seřaďují se klečmo kolem šílence. Po té spustí své Credo, vyznání své slavné víry v Boha a jeho nekonečnou lásku a dobrotu k lidem. Tomu jich vyznání šílený stařec mnich uvěří, ano uvěří i v mír, který mu Bůh dá a šťastně na stupních oltáře zemře. Jaký to vznešený, hluboký pomysl! Zdaž nesvědčí on o veliké a pružné síle ducha Měchurova! My ovšem neměli jsme posud něco podobného, avšak i jiní národové něčím tak velkolepým vykázati se nemohou. Mistr sám díla svého v úplnosti neslyšel: děly se sice opravdivé přípravy k provozování, ale nedošlo na ně, že — první pozaunista nám odešel! Hned po „Credu mrtvých“ následovalo 6 malých písní od Čelakovského s průvodem piana, op. 103., věnových paní Martě Procházkové, v uměleckých kruzích chvalně známé. Zdaž nesvědčí toto faktum o veliké pružnosti ducha Měchurova? Ku konci pak roku 1868 spatřila světlo po-

sléze ještě jedna z nejdojemnějších skladeb Měchurových, hymnus pro smíšený sbor s průvodem harmonia neb varhan s názvem: „Buď vůle tvá!“ ku krásným slovům pěvce »Růže stolisté«, op. 104. Dávali jsme dvakráte v Klatovech tu skladbu, jež jest plna zbožných citův a libodeché oddanosti do vůle boží a vyniká i líbeznou melodií i harmonií. Zbožná, tichá, hluboká povaha Měchurova v ní tak krásně se obráží, že slušně ji lze nazvati kusem srdce Měchurova. Bylo by velmi žádoucno, aby dostala se tiskem brzy u veřejnosť.

IV.

R. 1869, poslední ze řady let našeho mistra na zelené zemi, vyniká ještě větší plodností nežli rok minulý. Mimo pieçu pro piano „Trois impromptu“, které sepsal hned ze začátku pro vnuky své, op. 105. a poslední jeho kvartetto č. 14. op. 106., padá výhradně do toho roku největší jeho dílo, koruna veškerého jeho hudebního myšlení, cítění a skládání, opera jeho »Marie Potocká«. Libretto k ní, rozdělené na 3 jednání, zhotoveno jest od Josefa Koláře podle čarokrásné básně Puškinovy „Bachčisarajský fontán“. Libretto samo dal v Praze Měchurovi r. 1868 dr. Rieger. Stařec nezmínil se však ani živé duši o tom, aniž kdy prohodil slovíčkem, že by snad měl ještě chuti pustiti se do opery. K práci té asi chystal se delší čas, z jara však r. 1869 pustil se opravdivě do ní a psal a skládal o překot, ani v noci nemaje pokoje, tak že, maje ovšem už všecky náčrtky k dílu pohromadě, celou rozsáhlou partituru ve 3 svazcích za tři měsíce a několik dní zhotovil. I odpoledních svých oblíbených procházek po lesích zanechal a namáhavou duševní i tělesní prací utrpělo i tělo jeho tak, že podobal se takořka jen svému stínu. Mně to neušlo a vyslovil

jsem kolikráte obavu svou M. Kličkovi, že asi Měchura jara se nedočká. M. Kličkovi prvnímu se svěřil, co píše, ten mu však musil přísahati, že mně nic nevyzradí; miloval právě stařec dětinsky překvapení, a to se mu aspoň při mně dokonale povedlo. Ku konci listopadu t. r. došlo mne pozvání, bych k němu na Votín s M. Kličkou první neděli adventní, 28. listopadu, přijel. Jeli jsme hned ráno do Votína, a sotva že jsem vstoupil s obvyklou svou úctou do jeho pracovny, kde tolik krásných jeho plodů povstalo, předložil mně tištěné libretto Kolářovo, abych mu je přečetl a řekl, co o něm soudím. Myslil jsem posud, že snad chce teprve skládati a že si přeje, abych mu libretto pro hudbu a divadlo upravil, a činil jsem proto za čtení své poznámky. Ale Měchura byl nápadně netrpěliv a sotva se dočkal, až jsem byl dočetl. Po té rozmluvil se jaksi nepokojně o věcech lhostejných, pak šel za své piano, vyňal odtamtud veliký paklík not a 3 černé knihy a položil je přede mne na piano. Změřil jsem hltavě černé knihy a — „Marie Potocká“ ležela hotova přede mnou.

„Nu, tu ji máte, professore,“ zažertoval stařec; já však oslzev přitiskl jsem jej k srdci a poděkoval mu ve jménu národa za dílo umělecké, které mu za památku na sebe složil. Po té následovala produkce při pianě, od které nás nemohli ani k obědu dostati. Po obědě pokračovalo se a šlo se vůbec zvolna ku předu, poněvadž některá místa mně trpělivý mistr třeba třikráte musil hráti. Hlavně krásný výstup Marie v 2. jednání, jak jde z koupele, mne velmi uchvátil. „Ó, to je má zlatá Márinka,“ volal Měchura, „to je mé dítě, professore, krví srdce mého psané!“

Byli jsme u konce.

„Smím dáti do veřejnosti,“ tázal jsem se, „že jste dílo to složil?“

„Ještě ne.“

Byl jsem na rozpacích; jediný pohled na sešlého zdravím mistra mně věštil, že, nepůjde-li rychle uveřejnění před se, své Márinky neuslyší. A to, jen to, žádal jsem ještě pro něho na dobrém nebi. Měl jsem nápad.

„Nepřál byste sobě, aby někdo snad prve vaši Márinku slyšel?“

„Oh, kdybych tu tak měl Karlíčka Bendla,“ vzdechl si starý mistr.

Plán můj byl hotov; teď já chystal překvapení. Hned druhého dne psal jsem Bendlovi, vyložil mu pravý stav věci, a co jsem očekával, stalo se. Spaniloduchý skladatel „Lejly“ přijel přese všechen nečas a krutou zimu, jediné z úcty k umění národnímu a vetchému jeho pěstiteli, k nám na Šumavu. V sobotu 18. pros. 1869 jeli jsme Bendl, Klička i já na Votín. Byli to krásní dnové, a byli to poslední krásní dnové na Votíně, tím krásnější, že Bendl přivezl také s sebou svého „Břetislava“. Někdy snad vrátím se ještě k těmto dnům, prozatím budiž jen pověděno, že Měchura nám dal svou „Marii Potockou“, abychom jí razili cestu do veřejnosti.

„Dělejte si s ní co chcete, vy chytří advokáti, kterým jsem do ruky upadl,“ pravil k nám, „já s tím nechci nic míti.“ Patrně neusnula v něm ještě nechuť k veřejnosti.

Krátce před jeho smrtí, 2 neb 3 dni, došlo Měchury vyzvání od ředitelství král českého divadla, aby mu „Marii Potockou“ k provozování přenechal. Bohužel, stalo se, čeho jsem se obával; starý ctihodný mistr neměl uslyšeti nejmilejšího díla svého. Nejtrpčí osud mu to překazil.

Dne 13. ledna 1871 objevila se „Marie Potocká“ poprvé na jevišti ve prospěch nešťastného národního pěvce Julia Součka a očekáváno, že labutí zpěv mistrův, nade hrobem takořka zapěný, novou slávou po vší vlasti jméno jeho ozáří. Dům byl do posledního místa vyprodán,

Smetana řídil výborně nastudovanou zpěvohru, úspěch byl — nevalný, jen tak čestný.

Po vší kritice šel jeden hlas, že první a velmi důležitou příčinou nezdaru byla operní knížka, jež byla velice slába a až naivně nedramaticka. Vzdělavatel zajisté nejskvostnějšího výronu Musy Puškinovy neznal hrubě ani rozdílu mezi epickým příběhem a dramatickým dějem; vystupující v librettu osoby nejen že nejednaly, anobrž ani spolu se nestýkaly; charaktery — smělo li se vůbec o jakých mluviti — byly prázdny vší náruživé jiskry, duši rozvlňující a k činu pudící, a všechen dějinný stroj pohřešoval i nejprostší i nejvšednější divadelní techniky.

Ký div, že skladatel rozhodně lyrický jako Měchura, jenž právě povýšenější měrou nežli jiný komponista potřebí měl se strany librettisty rázného a ohnivého vznětu i popudu, utonul v elegické sentimentálnosti, do kteréž beztoho tíhla povaha jeho, jež však k hudebnímu dramatu, jak nyní si jej představujeme a jak ho od operisty požadujeme, nikterak postačiti nemůže. Sám někde přirozeným taktem pobádán opravil si sice i nudné libretto, ale nebyl podle povahy své s to, by do mdlého lektvaru vlil oheň činoplodné síly, obecenstvo vábící i rozjařující. Trefně připomenul jeden z kritiků, že jemná a ušlechtilá mysl jeho, libující si předkem v hlubinách citův ustálených, v citech rozvlňujících se a k činům stupňujících doma není, že nedává se ráda vyrušovati z olympického poklidu, že nedá se strhnouti dramatickému ději a unášeti jím, všecko věci, bez nichž operní divadlo jest jako by žíla bez krve.

Co do mne nesmím zamlčeti něco, čeho žádný kritik se nedotekl: Měchura zamiloval si elegicky krásnou Marii tak, že stala se duši jeho skutečnou bytostí, že šlo mu předkem jen o ni, že pro ni pozapomínal na celek, na drama. Ji psal a líčil krví srdce svého, vše ostatní se mu proti ní rozplývalo pod pérem v mlhu. Vzhledem

k celé opeře zaujal asi podobné stanovisko, na jakém stává otec miláčkem svým okouzlený proti blahu vší ostatní rodiny. Byla to slabosť, jež na trhu divadelním jest bezcenna, škodna a osudna, ale sama v sobě poeticky krásnou nikdy býti nepřestane.

Co do hudby samy o sobě uznáno jednosvorně všemi časopisy, že jest v „Marii Potocké“ hudba lahodná a ušlechtilá, plná melodických půvabů, poněkud jen v úzkém rámci se držících, zvláště pak v momentech elegických nálad dojímavá; faktura že jest důkladna a instrumentace celkem působiva.

Přívrženci obnovy Wagnerovy pohřešovali při ní dramatické, ryze umělecké effekty, beze nichž opera se obejíti nemůže, ač naproti tomu chváleno, že ani jednoho laciného effektu nepoužil. Osoby a situace nebyly s dostatek charakterisovány a ač Měchura k jednotnému dramatickému aktu směřoval, přece se mu nepodařilo vnitřní ústrojné jednoty dosáhnouti, jež leží v důsledném a důkladném thematickém zpracování základních motivů, zkrátka, že stoje na stanovisku ryze hudebním a nikoliv hudebně dramatickém utvořil dílo elegicky sentimentální, jež širší obecenstvo musí unaviti. Z jednotlivostí chválena předkem výtečná ouvertura, četná tklivá místa v úloze Mariině, zvláště v druhém jednání, tatarská píseň, sbory a balety.

Tak soudili přátelé směru Wagnerova, jehož rozumným ctitelem Měchura sám byl.

Mírněji vedli si v posudcích svých přívrženci starší operistické školy chválíce předkem, že se skladateli povedlo bystře protivy vytknouti, jež mu knížka v obou ženských postavách, Zaremy a Marie, poskytovala. Zvláště že zdařile illustroval orientálskou vášnivosť Zareminu a libostnou něžnosť Marie Potocké i její lásku ke vzdálenému domu otcovskému, ztrpčenou nářkem nad pohanou způsobenou jí vězením u Gireje. I třetí ještě

živel chváleno, jarobujné totiž nápěvy sveřepých hord tatarských, jež opět klidné popěvy nešťastné panny z harému po umělecku přidušují. Tyto tři živly nazvány právem nejskvělejšími stránkami celé partitury Měchurovy.

Charakteristika těchto tří živlů shledána náležitě ostrou, za to však stýskáno, že úlohy mužům přidělené méně se z pozadí odrážejí.

„Celkem vyvinul Měchura,“ praví jeden ze soudců, „ve svém díle bohatosť fantasie závidění hodnou. Motivy jsou snadno pochopitelny, přesny a co do postupu tónového vlibny, vznikajíce největší měrou z diatonických stupnic; modulace jsou přirozeny, periodika rozkošně rozčlánkována a nikdy hledána, rhytmika nikdy bizarrna. V orchestraci libuje si autor myšlénku do jednotlivých frasí rozdělovati, z nichž každá jiné instrumentálné skupině připadá. Na průvodních motivech taktéž není nedostatek, ač nejsou tím způsobem využitkovány, jak přívrženci Wagnerovy toho sobě žádají. Takové jsou pompésné harmonické postupy, vystupování Girejovo naznačující, strážná píseň Mariina a píseň tatarská, kteréžto tři motivy zároveň jsou živly, z nichž ouvertura je sosnována.“

„Každým způsobem,“ končí kritik, „máme před sebou nepopíratelný hudební talent, při němž jen nám litovati jest, že již svou životní dráhu dokonal.“

Tolik kritika.

Promyslíme-li klidně a nestranně její hlasy, domyslíme se výsledného úsudku, že Měchura šel cestou vlastní, snaže se v Marii Potocké i dobré stránky starší operistické skladby i četná vymožení Wagnerovy reformy v jediný umělecký celek sloučiti, a právem se domníváme, že by byl dobásnil se utěšeného výsledku, kdyby byl měl pod rukama libretto jen poněkud příhodné a divadelně působivé, jímž by se byla lyrika jeho jen poněkud mocněji vzepjala k dramatickému vzletu.

Zevnější výsledek prvního provozování Marie Potocké zdál se velmi příznivým, aspoň čelní úloh zastupitelé byli při aktových závěrech hlučně a bouřlivě vyvoláváni, ale dílo neproniklo a nemohlo se státi kusem repertoirným.

Patnáctého dne ledna 1871 opera se opakovala a byla pak uložena ke klidnému spánku v temnoty divadelního archivu.

Osud, jenž na krátce před tím zhasil svíci šlechetného života pěvcova, byl věru k němu milostiv: uspořil mu zajisté zkormoucení, jež by bylo jemnou jeho duši žalostivě sklátilo.

V.

Po „Marii Potocké“, op. 107., složil ještě Měchura tři žertovné sbory pro smíšené hlasy k slovům mým. Názvy jich jsou „Komár“, „Pták Čermák“ a Poštovský“. Tvrdím li, že toho genru skladeb posud nemáme, činím tak s dobrým svědomím; krátce po smrti skladatelově dávali jsme ty sbory, op. 108., v Klatovech řízením Kličkovým a líbily se velmi. Podrobnější referát najde se v „Hud. listech“. Nejkrásnější ze všech je „Pták Čermák“. Dílo to připadá na konec ledna 1870. O vánocích r. 1869 seznámil jsem Měchuru s básněmi Hálkovými, z nichž vybral sobě text k poslednímu dílu svému op. 109., na němž pracoval již krátce před svou smrtí. Text vybral si ze IV. oddělení z „Alfreda“ a nazval dílo „Mrtvých rej“. Dílo to, bohužel, už nedokončil; anděl smrti vyrval mu najednou náhlým způsobem péro z rukou k naší i celého národa žalosti!

Bylo to ve středu, 9. února 1870 na večer, když přijel Měchura do Klatov podívat se na plitkostřelecký ples. Přijel jako obyčejně časněji a zastavil se u M. Kličky, kdež jsem právě šťastnou náhodou byl přítomen. Sedl

k pianu a probíraje se v klávesích, zahrál jednu periodu tázaje se Kličky, jak se mu líbí?

»Snad ráčíte zase něco skládati?« ptal se Klička.

»Píšu něco z Hálka, o těch mrtvých a duchách, a jsem již daleko; jen ještě starce vyvolám z hrobu a pak přijde konečný sbor.«

I začal nám kusy jednotlivé hráti, a dostav se do hry, skončil posledním sborem basso unisono s průvodem bubnův a trub. Chvěli jsme se poslouchajíce tu skladbu, neboť skladatel sám vypadal již jenom jako oživená mrtvola! Duch jeho bloudil již v jiných nadzemských končinách. Na str. 99. Kobrova vydání našel jsem nehtem znamení ke konci, až tam hodlal Měchura skládati. Starci, bohužel, nedali se již vyvolati z hrobu, nýbrž zavolali k sobě starého mistra!

Když Měchura dohrál, chtěl jsem odejíti, ale on tomu nepřipustil, nýbrž žádal, abych si k němu k pianu přisedl.

»Pojďte, tatíku, pojďte,« pravil a ovinul pravici kolem šíje mojí, »a povězte mi, co jsme již všecko spolu zplodili. Je toho již hodně, viďte?«

Já vypočítal mu básně své, které složil, a pak se řeč obrátila na Bendla. Nyní se nám teprve vysvětlilo, proč Měchura tolik na Bendla dával. Finale z »Lejly« bylo to kouzlo.

»Když jsem to finale slyšel,« pravil Měchura, »tu se mně vám slzy jako hrachy z očí koulely a začal jsem tleskati ze vší síly, co se ještě nikdy v divadle mně nestalo. To finale jest hodno největšího mistra, povídám vám, největšího mistra.«

Brzy po té jsem odešel; ale Měchura podle zvyku svého ještě trochu u Kličky žertoval, pak šel k dru. Nauši, jehož dceru měl jeho syn za manželku, a večer odešel do plesu. O půl noci jel domů na Votín a druhého dne se roznemohl. Trpíval častěji na koliku, a ta jej i tenkráte zachvátila. Dr. Nauš nepřikládal nemoci té váhy,

poněvadž, ač byla horší než jindy, v pátek odpoledne značně povolila. I odejel také od nemocného domů a ani se v městě hrubě nezmínil, že Měchura stonal. K večeru v pátek, 11. února, ale starci se přitížilo, tak že úprkem jeli opět pro lékaře. Měchura byl prý docela při smyslech a sám asi netušil, že duše jeho šlechetná jest již na pouti do říše věčnych harmonií. O půl jedenácté v noci obrátil se v loži, lehce oddechl a — byl v Pánu. Druhého dne ráno trousila se zpráva o smrti jeho po Klatovech, každý se jí vzpíral, vždyť každý jej miloval, ale pravda zůstala pravdou. Marný byl pláč a naříkání, dobrého šlechetného starce, nadšeného pěvce „Marie“ nebylo více! Dal on za svou Marii ještě těch několik let, jež by byl strávil s námi na zelené zemi!

Pohřeb Měchurův byl zásluh jeho a života důstojen. Ač sníh se sypal se zataženého nebe, ač ostrý vítr od západu táhl a cesty byly zaváty, přece sjelo se 15. února 1870 dopoledne množství saní a povozů do Votína, z celého okolí a hlavně z Klatov. Každý, kdo jen poněkud mohl, vážil cestu v nehodě, aby poslední úctu vzdal tělesným jeho ostatkům. Nebylo téměř oka, jenž by bylo neslzelo, když podívalo se naposledy v rysy mrtvé tváře jeho, jichž smrť pranic nezměnila a na nichž spočívalo ono klidné a sladké odevzdání se do vůle boží, jenž tak pěkně dýše z hymnu jeho na slova Čelakovského: „Buď vůle tvá!“ Kovovou rakev, v níž spočívalo tělo drahého našeho zesnulce, zdobil u hlavy vavřínový věnec, zaslaný „Hlaholem Pražským“, u nohou pak jiný věnec, jejž přinesli mu jakožto údu svému sokolové Klatovští. Zpěv. spolek »Šumavan“, jehož byl čestným členem a pravým dobrodincem, dostavil se úplný; sokolové přivedli sebou svou hudbu. Po 10. hodině zavznèl před zámkem dojemný truchlozpěv Škroupův:

Umlkl na vždy tlukot srdce tvého,
jež věrně v zpěvu k nám se družilo,

a nastaly obřady, jež P. Jos. Kobler, děkan Klatovský a dávný přítel zesnulého, řídil a které obstarali zpěvačky a zpěváci kůru Klatovského v čele s ředitelem svým M. Kličkou. Po té spustil sbor sokolů dojemný smutečný pochod, vlastní to skladbu nebožtíka a vynešena byla mrtvola lesníky z okolních panství, jak sobě toho nebožtík přál. Sotva první tóny zavzněly, daly jsme se do pláče: duch, ach! opustil nás, z něhož se takové tóny prýštily. Průvod brodil se nyní sněhem podle zdí parku Votínského až na návrší, kde stojí gloriet, odtud pak ubíral se dolů starověkým lipovým stromořadím, kterým tak často cestou si zpívaje a skládaje zesnulec se procházíval, dolů k Předslavi. Když se přišlo do Předslavi a průvod nahoru ke kostelu se ubíral, překvapilo především množství venkovanů, jež na způsob obrovského kruhu se táhlo kol zdí hřbitovních dodávajíc celé scéně zvláštní velkoleposti. Na vysočině u školy, poblíž vrat hřbitova, ustoupili v pravo hudebníci a zahráli naposled kol nich nešenému zesnulci překrásné trio z jeho pochodu, kteryžto okamžik každému citlivému účastníku pohřbu v pravdě srdce stiskl. Po té nešena mrtvola do kostela, kdež farář Předslavský, P. Josef Špát, měl krátkou a srdečnou řeč s kazatelny, jejíž konec zavíral se v těchto slovích: »Odešel jsi, drahý muži, tam, kde žádný falešný tón duše tvé neurazí, kde slyšeti budeš věčné harmonie a v nich spolu Hospodinu budeš prozpěvovati!« Po té zpíváno vokálné rekviem od M. Kličky a pohřební sbor od Jelena a nesen zesnulec do rodinné hrobky, by položen byl k prachu rodičů svých a nejstaršího syna. Když dokonány poslední církevní obřady a rakev již stála vedle otvoru, do něhož vnešena býti měla, zapěli jsme slzíce pěvci »Marie« poslední zpěv. Byl to sbor z jeho opery »Marie Potocké«, jehož slova tak pěkně se hodila k tomuto těžkému rozloučení se s nesmrtelným pěvcem spanilé Marie. Sbor ten zpívají ve 3. jedn. ženy

a muži nad mrtvolou Marie, a jest to théma, na němž zbudováno jest veliké finale. Ach! nepomyslil si asi zesnulý, že prve, než uslyší zpěv tento svět, zavzní on nad mrtvolou jeho. I zpívali jsme na rozchodnou do říše věčných harmonií milovanému otci a příteli svému:

Tam v kraji Vesny mezi rozkošnými sady
již zvadla lilie. Dni zašlé složily
prchajíc jak zlatí motýli
nám v hloubi duše sladkých upomínek sklady.

Měchurovi se dlouho v hrobce nestýskalo; již v září r. 1870 přišla tam za ním milovaná jeho Klára. Pomiluj, Hospodine, duše jejich!

VI.

A nyní ještě slovo o osobnosti Měchurově. I jako hudebník i jako člověk byl Měchura zjevem velezajímavým.

Kdybychom se řídili podle známého výroku Schumannova, náležel by ovšem na první pohled Měchura k talentům třídy druhé; neboť po celé půlstoletí, co skládal, nebo určitěji řečeno, skromně a oddaně v službě umění hudebního stál, ani jednou, pokud víme, nepřestoupil způsob čili forem, jaké stanoveny jsou od dob klassických všeobecně platnými zákony hudební krasovědy; ano on nepoužil ani jednou nejvolnější, ale také nejurčitější, ač vůbec připouštěné způsoby, myslím totiž tak zvané fantasie, při svých skladbách. Leč pravili jsme: »na první pohled«; a skutečně, přihlédneme-li blíže k jeho skládání, uvidíme, že nesestárnul při starých uznaných formách, nýbrž v dlouhém průběhu života svého nikdy neignoroval hudebních vymožení dob novějších, naopak že bedlivě si jich všímal a z nich těžil, pokud

jen naprosto neodporovaly zákonům všem odvětvím umění společné, všeobecné krasovědy. Vždyť, jsa již téměř jednou nohou v hrobě, pracoval úsilovně o hudebním dramatě, o téže novověké způsobě hudební, jejíž otcem vedle starého Glucka jest Wagner, týž Wagner, jehož tak mnozí, mladší Měchury, zatracovali, a jehož Měchura ctil a uznával. Jak Měchura Wagnerovo drama hudební pojímal, ukázalo ovšem nejlépe provozování „Marie Potocké"; vím z úst Měchurových a z dotčené skladby, že Měchura dobrým taktem intenci Wagnerově přiblížiti se snažil, zanedbávaje týž melodii pro deklamaci ve zpěvu, klada váhu velikou na bohatou, plnou i pikantní instrumentaci a největší na dramatickou jednotu. Proto se nedá ani kus z jeho opery vytrhnouti, a sbor „Tatarů", provozovaný roku 1870 „Hlaholem", byl za tím účelem zvláště upraven.

Však my nevěříme docela výroku Schumannovu a klademe, posuzujíce umělce vůbec a tudíž i hudebního skladatele první a největší důraz na pramen, z něhož se řine ne-li všecko, zajisté aspoň nejkrásnější část umění, totiž na obrazotvornosť. Genius ovšem nosí zákon i pravidlo v sobě, on jediné jest zdrojem pokroku v umění, ale oný může i obsah svého tvoření vlíti již v hotové formy, jestliže mu tyto vůbec postačí a platí o něm výpověď Goethova, že „v pravé míře ukazuje se mistr"; kdežto naopak i pouhému, třeba nevytříbenému talentu nestačí staré formy jednoduše proto, že jsou mu nepohodlny, že nemá síly, by je ovládal. Co se týče obrazotvornosti, byla tato u Měchury co do obsahu bohata, co do tvoření velmi plynna. Již asi před 20 lety obdivoval se mu v té stránce básník Ebert, důvěrný jeho přítel a sám jako umělec soudce povolaný, s jakou snadností děla se u něho koncepce i provedení idey. „Hudba musí plynouti ze srdce", říkával starý Měchura, čímž myslil, že musí býti přirozena, že nesmí býti hle-

dána nebo v jakémkoliv způsobu dělána, že splývati musí bez potu a práce. Přirozenosť můžeme tudíž vším právem hudbě jeho přisouditi. Ale zdaž byla také původní? Otázku tu rozřešiti musí teprve budoucnosť; nebo v tomto okamžiku není ještě musa Měchurova tolik známa, aby soud platný mohl býti pronešen; než kloním se podle svých vědomostí k mínění, že mnoho původních pokladů vězí v jeho hudbě. Jaký byl povšechný ráz jeho obraznosti? Tu odpovím směle: lahodnosť! Mysl jeho byla prosta vší náruživosti, vší všednosti, sama v sobě ukojena a tudíž lahodna. To viděti dobře z volby jeho básní, které skládal; vyjma „Pohřeb na Kaňku“, v němž zpodobil hudbou náboženský fanatism s rázností a ohněm podivuhodným, pročež také toto dílo zvláštní unikum jest v celé jeho činnosti umělecké, a snad Hálkův „Mrtvých rej“ vždy vybíral látky co do podstaty i způsoby lahodné a vlibné.

Zdaž má jeho hudba ráz novoty, zdali uchvacuje? Na otázku tuto záporně odpovídáme. Měchura žil zajisté jako umělec, v periodě klassické, z níž první potravu a sílu brala jeho tvůrčí obraznosť, on žil v periodě romantické, on dočekal se i periody novověké. Již na náležitém místě ukázal jsem, že v zásadě chýlil se ke klassickým názorům; kdyby tedy někdo v jeho hudbě hledal jen jeho vlastní bytosť, vnitřní mocné boje a zápasy jeho, a hledal v ní ohlas vlastního svého srdce, jenž by jej uchvátiti měl, jak za našich dnů každý si toho přeje, zklamal by se; cit vroucí, hluboký spočívá v jeho hudbě, on však více se před námi skrývá, než aby dral se v duši naší a dobýval jí. Proud uchvacujících citův a náruživostí neleží v hudbě jeho, ale za to věčně jasný, bohatě plynoucí zdroj lahodného ducha, zvláštní téměř aristokratická noblessa, vytříbenosť a formálná krása v obsahu i ve výrazu. S pokročilejším věkem, žije v libém zátiší svém, stýkal se čím dále tím méně s novějším

světem, a ač nikdy se od vládnoucího v hudbě proudu neodloučil, přece přijal ve své tvoření jen to, co neodporovalo svědomí jeho krasoumnému, ale nezměnil podstatně původní ráz svého hudebního charakteru. V dílech jeho z let mladších jeví se především pouhá záliba ve světě tónův, ale v pozdějších zvláštní ostrosť ducha v koncepci a mužná vytříbenosť provedení vedle zvláštní, řekl bych, zmocněné svěžesti. To je zvláštní věc při hudbě Měchurově; nejkrásnější díla padají v poslední jeho léta. V letech, jež sněhem posypala jeho hlavu, jeví se při něm taková duchovní svěžesť, že co do ducha vypadal velmi mladistvý, to viděti jasně na jeho dílech. Odkud to? Měchura žil vždy v poklidu bezstarostném, mírně a střídmě. Až do opery: »Der Schild« skládal sice stále, ale zvolna a s rozvahou a s největším potěšením. Považoval se za ochotníka v umění, až složil svou operu. Nedostav se u veřejnosť odpočinul si několik let. S obnovenou silou pracoval zvolna dále, vlasy mu pobělely a nová asi myšlénka padla mu na mysl: „Má všecko mnoholeté úsilí v skládání býti marno, pomíjivo jako let mušky v zlatu slunečním? Či nejsi povinen cti své, svědomí svému postarati se o to, aby vidělo potomstvo, co a jak jsi pracoval?« Byl již stár v těch dobách, síly jeho se vzpřímily, životní myšlénka jej omladila; svěží půvabný ruch hudební ve vlasti přidal mnoho ze svého k jeho vzletu, já seznámil jej s potřebami uměleckými národa a s látkou, jež se mu líbila, jež ho nadchla, stařec omládl a odtud ta svěžesť, odtud ta chuť a síla, že pustil se do velikých úloh a že je provedl. Či nemluvil jsem pravdu, řka hned s počátku tohoto životopisu, že píšu ve prospěch těch, kdož síly své věnují božskému umění? Hudební povaha Měchurova zůstane vždy zajímava a s jisté stránky krásna. Žehnali bychom zajisté nebi, kdyby nám dalo více Měchurův. Třeba ledacos zastaralého bylo v dílech jeho, nepatrno jest

)(

proti celku a snadno se od tohoto pokročilými náhledy našimi absorbuje. Copařem on nikdy nebyl a tudíž leží v pracích jeho zárodek, jenž zúrodňovati může a bude, zárodek k pokroku v našem českém hudebnímu umění!

Jako člověk jest Měchura postava s každé stránky ctihodná. Měchura manžel, otec a přítel byl velmi laskavé a upřímné povahy; jako úředník a pán velikých statkův jevil se vždy lidomilem, a štědrou ruku svou neschoval nikdy do kapsy, když běželo o to, někomu v nehodách pomoci. I radou posloužil rád každému, kdo jen od něho jí žádal, a pro talenty hudební byl jako otec, ničeho před nimi neskrývaje, čím by jim mohl posloužiti. Takovým zajisté byl pro našeho Ludevíta Procházku, jejž záhy si zalíbil a vždy v paměti přátelské choval, takovým byl k Mansvetu Kličkovi, jenž od něho se velmi mnohému naučil, a zejména k synu jeho Josefovi, kapelníku při českém divadle, jemuž byl v pravdě otcem i dobrodincem, a z něhož asi vychovati si chtěl svého nástupce, což ovšem nemilosrdná smrť tak náhle překazila. Záští uměleckého byl docela prost, neublížil nikomu ani slovem, když však někdo v hudbě mu ublížil, pak nikdy toho nezapomněl, ale nikdy také stejnou měrou se nemstil. Před veřejností byl nesmírně ostýchav, ba štítil se jí, a před kritikou měl strach panický; ale při všem tom měl, jak snadno pochopitelno, nesmírnou touhu, aspoň své komposice slyšeti, což mu ovšem náležitou měrou nebylo popřáno. Věci snadnější k provedení provedl si sám se svými hudebníky na Votíně nebo v Klatovech; komposice komorní, jako kvartetta, dal si v Praze na vlastní útraty nejlepšími silami v soukromí prováděti, symfonií svých a velkých orkestrálných skladeb jen malou část slyšel. Že asi jako stařec nic jiného si již nepřál, nežli viděti a slyšeti svou „Marii Potockou“, snadno jest se domysliti; však neváhám tu napsati, že snad strach, jak bude přijata, byl by strávil poslední jeho síly tělesní,

kterých mu ovšem již nedostávalo se. Tento strach před veřejností a kritikou byl velmi na újmu jeho umělecké činnosti, rovněž jako jeho láska k samotě na Votíně a v Klatovech, která nikdy nepřipustila, aby byl konal větší cesty. Mimo Vídeň nepřišel skoro přes hranice vlasti své, a tenkráte snad jej k tomu přiměl Beethoven. Jiná stránka jeho povahy byla nesdílnosť; o svých plodech nerad mluvíval, ano ani své rodině se nesvěřil, co píše nebo co napsal; o hudbě mluvil jen s hudebníky, a to jen spoře, což jest příčinou, že úloha má, životopis jeho napsati, byla nesnadnější, než by si kdo pomyslil. V obcování byl muž líbezný a roztomilý, nad míru uhlazený a zábavný; jsa stár, miloval velmi žert, který každý s radostí od něho přijímal; koho měl rád, toho měl z celého srdce rád a umíval to tak prostě a jednoduše vysloviti, že člověku srdce v těle okřívalo. Ironie, satira nebo štiplavosť vůbec byla mu neznáma a cizí; povaha jeho byla tak dobra, jako povaha holubičí. Mimo hudbu miloval náruživě honbu, a pro přírodu a její půvabný život měl mysl velmi přístupnou a vjímavou. Dojmy přírodní budívaly v duši jeho hudební tvoření, tak na př. hejno poletujících mušek ve zlatě večerního slunce před jeho oknem přimělo jej ku sepsání rozkošného capriccia: „Les mouches“. V krásně položené své pracovně, nárožním to pokoji s jedním oknem k východu a s druhým k jihu, žil jako ve svém ráji. Kompónoval vždy stoje u pultu u okna k jihu obráceného, odkud šla vyhlídka v ohradu s jasany a topoly, do níž sháněl se mladý dobytek, na němž míval zalíbení; od východu pak z rána hned dralo se k němu s půvabným zlatem svým sluníčko a park, kaplička vedle rybníka a stavení vesnická malebně rozestavená, poskytovaly nejbližší pěknou vyhlídku. Bibliotéku svou hudební měl v parku ve zvláštním chrámci; hříchy pak své, jak žertem říkával, totiž komposice, narovnány měl ve svém pokoji v pravo od vý-

chodního okna. Vedle Bösendorfrova piana stála americká, houpací sesle, v níž rád sedával, ostatně tam byly ještě dvě skříně se zbraněmi a na nich vycpaní dravci.

Co do postavy byl Měchura prostředně veliký, spíše větší nežli menší; byl štíhlý a suchý a vypadal celkem mnohem starší než byl, odtud to stálé epitheton jeho „starý Měchura“ v Klatovech i v okolí; lid dříve mu poddaný říkával mu „starý milostpán“. Vlasy měl bílé jako mléko; kníry, jiných vousů nenosil, měl též bílé, značně do žluta, čili „přičouzené“, jak přítel Klička říkával, a to s právem, neboť starý Měchura nedal ani dýmky neb doutníku z úst. Byl kuřák náruživý. Zevnějšek jeho byl elegantní, i jako stařec tak vkusně si uměl zavázati kravatu, že švihák by mu byl záviděl.

A tak loučím se s tebou, drahý starče, s těma dobrýma sivýma očima, s tím holubičím srdcem, s tou pružnou myslí a duchem pro svaté umění nadšeným! Jestliže řádky tyto složí tě v paměť národa, pro nějž jsi básnil a psal, bude to ode mne jen skrovná odměna za šťastné a krásné chvíle, jež jsem zažil v okouzlující společnosti tvé. Doufám, že jistě přijdou dnové, kde jen s úctou zavznívati bude tvé jméno po vlastech Svatováclavských Budu na to hrd, že i já přičinil k čestné památce tvé aspoň tolik, kolik leželo ve skromné síle mé!

8 Bill 2.

PG
5038
S55
1880
sv.2

Šmilovský, Alois Vojtěch
Spisy výpravné

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY